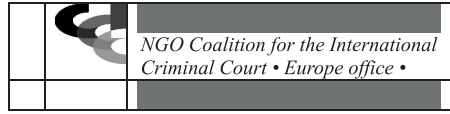

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
BULGARIA

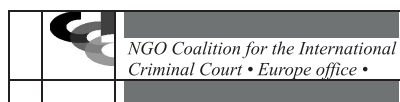

**МЕЖДУНАРОДНОТО
НАКАЗАТЕЛНО ПРАВОСЪДИЕ
В
КОНТЕКСТА НА БЪЛГАРСКОТО
ЗАКОНОДАТЕЛСТВО**

София

2004 г.

Настоящото изследване е резултат от работата на Асоциация “Прозрачност без граници” по проекта “Предпоставки за ефективно приложение на Римския статут в контекста на българското законодателство”, осъществяван с финансовата подкрепа на NGO Coalition for the International Criminal Court – Europe Office

Асоциация “Прозрачност без граници”

**Международното наказателно правосъдие
в контекста на българското законодателство**

ISBN 954-91449-5-X

Съставител: Ваня Кашукеева – Нушева
Редактор: Диана Ковачева

СЪДЪРЖАНИЕ

I.Историческо развитие и реализация на идеята за Международния наказателен съд – <i>д-р Маргарит Ганев</i> _____	5
II.Правосъдие ad hoc или постоянно международно наказателно правосъдие: “за и против” – <i>д-р Михаил Миков</i> _____	17
III.Международният наказателен съд и националните правни системи: принципът за допълващата юрисдикция – <i>Диана Ковачева</i> _____	21
IV.Престъпленията по Римския статут и глава XIV на Наказателния кодекс на България – <i>Евелина Ананиева</i> _____	29
V.Процесуалноправни аспекти на сътрудничеството с Международния наказателен съд – <i>Димчо Димов</i> _____	37
VI.Дискусия от проведената кръгла маса “Международното наказателно правосъдие в контекста на българското законодателство” _____	57
VII.Социологическо изследване относно имплементацията на международното хуманитарно право в Република България _____	77

ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА ИДЕЯТА ЗА ПОСТОЯННО МЕЖДУНАРОДНО НАКАЗАТЕЛНО ПРАВОСЪДИЕ

д-р Маргарит Ганев

I. ОТ ОБЩЕСТВОТО НА НАРОДИТЕ ДО ДИПЛОМАТИЧЕСКАТА КОНФЕРЕНЦИЯ В РИМ

В специализираната литература съществуват различни мнения за началния етап на развитие на международното наказателно правосъдие – като се започне от прословутия процес срещу Петер фон Хагенбах за престъпления срещу човечността през 1474 година, като се мине през идеите на Виенския конгрес за съдене на Наполеон I или Гюстав Мойние (един от създателите на Международния комитет на Червения кръст) за преследване извършителите на военни престъпления по време на Френско–пруската война и се стигне до член 227 от Версайския мирен договор за отговорността на кайзер Вилхелм II и Лайпцигските трибунали през 1919–1920 година. Във всички тези случаи идеята (реализирана или не) е за наказателни производства *ad hoc*.

Началният етап на постоянното международно наказателно правосъдие трябва да се свърже с дейността на Обществото на народите. Още през 1920 година е обсъждано подобно предложение, но е отхвърлено като преждевременно. Впоследствие разглеждането на въпроса е подновено. Конвенция за създаване на международен наказателен съд е открита за подписване в Женева на 16 ноември 1937 година заедно с Конвенция за предотвратяване на тероризма и неговото наказване. България е измежду държавите, които подписват тези договори. Те обаче не могат да влязат в сила поради дълбоката криза в Обществото на народите и избухването на Втората световна война.

На 27 октомври 1946 година, по-малко от месец след приключване на Нюрнбергския процес, Френското национално юридическо движение свиква в Париж международен конгрес с участието на представители от 22 държави (Аржентина, Белгия, България, Венецуела, Гърция, Египет, Иран, Испания, Колумбия, Куба, Люксембург, Мексико, Нидерландия, Норвегия, Обединеното кралство, Румъния, САЩ, СССР, Франция, Чехословакия, Швейцария и Югославия). Той приема резолюция призоваваща за създаване на Международен наказателен кодекс, забраняващ престъпленията против човечността и на съответен Международен наказателен съд.

На 13 май 1947 година френският представител в Комитета на Обединените нации за прогресивно развитие на международното право

Анри Дондиьо дьо Вабр – съдия от Нюрнбергския трибунал, предлага определени престъпления да бъдат поставени в компетенцията на специална наказателна камара на Международния съд, а други да бъдат разглеждани от самостоятелен международен наказателен съд. Като цяло Общото събрание на ООН посреща радушно френското предложение, но отлага сериозните разисквания за следващата година, когато подлежи на разглеждане проекта на конвенция за геноцида.

С резолюция 260/В/III от 9 декември 1948 година Общото събрание на ООН, препоръчва на Комисията по международно право да започне разглеждане на въпроса за създаване на международен наказателен съд.¹ Това става наложително предвид факта, че на същата дата е приет текстът на Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид, чийто член 6 предвижда прибягване не само до компетентните съдилища на отделните държави, но и към международен наказателен съд, имащ юрисдикция по отношение на тези страни по договора, които са приели неговата компетентност.

На първата сесия на Комисията по международно право през 1949 година са назначени специални докладчици – Рикардо Алфаро и А.Е.Ф. Сандстрьом. След разглеждане на техните доклади през 1950 година комисията стига до извода, че създаването на международен наказателен орган е желателно и възможно, но не като самостоятелна камара на Международния съд, тъй като той е компетентен само при спорове между държави и би се наложила промяна на член 34 от неговия статут.

Въз основа на доклада на Комисията по международно право, Общото събрание на ООН създава с резолюция 489/VI от 12 декември 1950 година Комитет с участието на представители от 17 държави-членки, който да изработи конкретни предложения за създаването и статута на Международния наказателен съд. Вследствие на неговото заседание през месец август 1951 година в Женева е изготвен статут, според който наказателният съд е постоянен орган, който обаче заседава само тогава, когато има за разглеждане дела.

Докладът на Комитета и проекта за статут са изпратени до правителствата на държавите-членки на ООН, но много малко от тях се отзовават на призива да представят конкретни становища. Поради това Общото събрание на ООН се оказва принудено чрез резолюция 687/VII / от 1952 година да създаде нов комитет – пак с участието с представители от 17 държави, който провежда заседанията си в главната квартира на световната организация в Ню Йорк през лятото на 1953 година.²

¹ В резолюцията се посочва необходимостта КМП “да проучи дали е желателно и възможно създаването на международен съдебен орган, натоварен да съди лицата обвинени в престъплението геноцид или други престъпления, които ще влязат в компетентността на този орган с оглед на международните конвенции” и да посвети своето внимание на възможността за създаване на наказателна камара на Международния съд.

² Задачите пред Комитета включват: 1) да проучи последиците от създаването на Международен наказателен съд, както и различните методи, които могат да бъдат използване; 2) да уточни отношенията на този съд с ООН и нейните органи; 3) да прегледа отново проекта за статут;

В резултат на работата на този Комитет са внесени съществени изменения в текста на проекта за статут и са предложени два варианта за съществуване на съда – първият предвижда неговата самостоятелност от ООН, а вторият – установяване на тесни връзки с организацията.

Докладът на Комитета е представен на IX сесия на Общото събрание на ООН, но тя приема резолюция 898/IX/ от 14 декември 1954 година, според която по-нататъшното разглеждане на въпроса трябва да изчака приключване на работата на Специалния комитет за определяне на понятието “агресия”, а също така изготвянето на проекта за престъпленията против мира и сигурността на човечеството³. Общото събрание се връща отново към разглеждане на въпроса с резолюция 1187/XII/ от 11 декември 1957 година, а също през 1968 година и 1974 година по повод подготовката и приемането на резолюцията за определяне на понятието “агресия”.

Междувременно необходимостта от създаване на международен наказателен съд излиза на преден план и поради още една причина – откриването за подписване на Международната конвенция за предотвратяване и наказание на престъплението апартейд през 1973 година, тъй като член V предвижда наказателен орган, имащ юрисдикция по отношение на тези страни по нея, които са приели компетентността му. Нещо повече, през 1979 година работна група на Комисията на Обединените нации по правата на човека се обръща към Шериф Басиуни с молба да изготви проект за статут на такъв наказателен съд.

През следващото десетилетие идеята за международен наказателен съд получава силна подкрепа на политическо равнище от министъра на външните работи на ФГР Ханс-Дитрих Геншер през 1985 година и от президента на СССР Михаил Горбачов през 1987 година, който му отрежда важна роля в борбата с тероризма. През 1989 година министър-председателят на Тринидад и Тобаго – А.Н.Р. Робинсън внася в Общото събрание на ООН предложение за наказателен съд с оглед преследване на трафика на наркотици.

По всеобщо признание точно тази инициатива ускорява разглеждането на въпроса. С резолюция 44/39 от 4 декември 1989 година Общото събрание на ООН иска от Комисията по международно право да го изследва в рамките на работата ѝ по проекта за кодекс за престъпления против мира и сигурността на човечеството.⁴

В своите резолюции 45/41 от 28 ноември 1990 година и 46/54 от 9 декември 1991 година Общото събрание на ООН кани Комисията да

³ Вж. подр. за работата по проекта за кодекс за престъпления против мира и сигурността на човечеството La commission du droit international et son oeuvre (cinquieme edition), Nations Unies, New York, 1997, p. 42-45 и 156-164, а за определяне на понятието “агресия”, p. 40 – 42.

⁴ Тук е уместно да бъде отбелязан съществения принос на специалния докладчик по проекта за кодекс за престъпления против мира и сигурността на човечеството, в периода 1982-1991 г. Дуду Тиам за оформяне на основните параметри на юрисдикцията (например обхвата на наказуемите деяния) на бъдещия международен наказателен съд.

изведе на преден план и да анализира тези проблеми, които се отнасят до създаване на международен наказателен съд. По време на сесията си през 1992 година Комисията по международно право образува работна група, която още през същата година изготвя доклад със серия препоръки. Предложено е да бъде сключен многостранен международен договор, който да съдържа статута на съда. Особено интересна е предвидената възможност държавите да станат страни по статута, без да са страни по конвенцията.⁵ Юрисдикцията на съда, която не е задължителна (поне в началния етап), трябва да бъде приложима само спрямо индивиди и да обхваща престъпления с международен характер, които са определени в конкретни международни договори. По този начин съдът би придобил качества на една “институционализирана възможност”, предоставена на разположение на държавите, като само те преценяват кога и в каква степен да я използват.

С оглед на гореизложеното, Комисията по международно право се обръща с искане към Общото събрание на ООН за получаване на конкретен мандат за продължаване на работата и по-специално за съставяне на проект за статут на бъдещия международен съдебен орган.

Въз основа на резолюция 47/33 от 25 ноември 1992 година на Общото събрание на ООН Комисията по международно право продължава своята работа. По време на сесията ѝ през 1993 година създадената по-рано работна група отново заседава и изготвя доклад с предложения за текстове, придружени от кратък коментар. Този проект е изпратен до правителствата чрез посредничеството на Генералния секретар на ООН.

С резолюция 48/31 от 4 декември 1993 година Общото събрание на ООН приканва държавите-членки да представят своите съображения и едновременно с това моли Комисията по международно право да продължи приоритетно работата си като вземе под внимание разискванията в Шестия комитет и писмените становища на правителствата.

По време на тридесет и шестата сесия на Комисията през 1994 година работната група успява да изготви цялостен проект за статут. Той се състои от осем части, като включва петдесет и девет члена и един анекс.⁶

Комисията по международно право одобрява проекта на работната група и съгласно член 23, буква “d” от своя статут, го изпраща на Общото събрание на ООН с препоръка да бъде свикана международна конференция за приемане на окончателния текст на договора.

С резолюция 49/53 от 9 ноември 1994 година Общото събрание

⁵ Тази възможност е заимствана от Устава на ООН, който предвижда хипотезата държава да е страна по Статута на международния съд, без да е член на ООН (чл.93, т.2).

⁶ Отделните части са следните: 1) създаване на съда; 2) състав и администрация; 3) компетенция; 4) наказателно преследване; 5) организация на процеса; 6) условия за преразглеждане; 7) международна компетентност и правна помощ; 8) изпълнение на присъдите; в анекса към чл. 20 са изброени деяния, които са инкриминирани по силата на конкретни международни договори.

на ООН одобрява доклада на Комисията по международно право, но като междинна стъпка решава да създаде комитет *ad hoc*, открит за всички държави членки, който да разгледа принципните положения и административните въпроси, свързани със създаването на международния наказателен съд. Освен това е решено в дневния ред на петдесетата сесия на Общото събрание на ООН да бъде включена точка “Създаване на Международен наказателен съд”.⁷

На 11 декември 1995 година комитетът *ad hoc* е преобразуван в подготвителен комитет, който първоначално има едногодишен мандат. На 17 декември 1996 година ОС на ООН взема решение за удължаване на този срок, като подготвителният комитет заседава още четири пъти през 1997 и 1998 година.

Трябва да се отбележи, че в посочения период проектът на Комисията по международно право е подложен на обстоен анализ. Един от най-интересните спорове е свързан с предложението Международният наказателен съд да се превърне в седми главен орган на ООН чрез внасяне на промени в Устава на ООН по реда на неговия член 108.⁸ В последна сметка надделяват съображенията за неговото създаване и функциониране като самостоятелен орган.

На 15 декември 1997 година Общото събрание на ООН взема решение за свикване на дипломатическа конференция в Рим, на която да бъде приет окончателния текст на договора.

Всичко изложено до тук дава основание за открояване на някои специфични моменти в реализирането на идеята за постоянно международно наказателно правосъдие:

1) Въпросът за Международния наказателен съд първоначално не влиза нито в “широкия списък” от 25 теми, нито в неговия “стеснен” вариант от 14 теми, които Комисията по международно право приема за особено подходящи за кодификация по време на първата си сесия през 1949 година⁹. Това може да бъде обяснено с факта, че (поне първоначално) в конкретния случай става дума по-скоро за прогресивно развитие, отколкото за кодификация. Добре известен е фактът, че при кодификацията Комисията по принцип сама подбира своите теми (член 18, точка 1), докато при прогресивното развитие тя в повечето случаи, е обвързана от предложенията на Общото събрание на ООН (член 16 от Статута на Комисията). Именно по такъв начин с резолюция 177/III/ от 21 ноември 1947 година на Общото събрание на ООН, Комисията по международно

⁷ Вж. подр. за цялостната работа на КМП по проекта *La commission du droit international et son oeuvre* (cinquieme edition), Nations Unies, New York, 1997, p. 32-38; също Eric David, *La Cour penale internationale: une Cour en liberte surveillee* In: *International Law Forum du droit international*, vol. 1, № 1, February 1999, p. 20-22.

⁸ Report of the ILC, 1994, pp.45, 158; Rapport du Comite *ad hoc* pour la creation d'une cour criminelle internationale, doc. ONU A /50/82, 6 sept. 1995, p.3; Rapport du Comite preparatoire pour la creation d'une cour criminelle internationale, doc. ONU /A/51/22, 13 sept. 1996, p.9.

⁹ Вж. подр. М.Ганев, *Кодификация и прогресивно развитие на международното право, сп. “Юридически сборник”, т.Х/2000г., с. 79-80.*

право е помолена да се занимае с формулиране на принципите на международното право, потвърдени от статута на Нюрнбергския трибунал и в присъдата на този трибунал (част първа) и да изготви проекто-кодекс за престъпленията против мира и сигурността на човечеството (част втора от резолюцията), а с резолюция 378/ V/ от 17 ноември 1950 година – да даде определение на понятието “агресия”. От друга страна, би било едностранчиво да се твърди, че Римският статут като нормативен резултат е “рожда” само на прогресивното развитие. Той се основава на постиженията на трибуналите от Нюрнберг и Токио, а ускоряването на реализацията му се дължи с много висока степен на създаването на трибуналите за бивша Югославия и Руанда и съдържащите се в техните статuti нормативни разрешения.

2) Цялостната дейност на Комисията по международно право показва ясна тенденция да се върви от решаване на по-общи към решаване на по-конкретни проблеми. Така например, в първоначалния дневен ред от 1949 година фигурира въпросът за правоприемство на държави и правителства. През 1963 година Комисията сама се отказва от третиране на правоприемството на правителствата и оставайки само в сферата на правоприемството на държавите, през 1967 година го разделя на три части – правоприемство по отношение на договорите, по други въпроси и относно членството в международните организации. От своя страна, всяка от тези теми се оказва обвързана по някакъв начин с друга такава, стояща за разглеждане пред Комисията по международно право. Това налага допълнително изчакване, за да бъде намерен договорен завършек на основната тема, а след това и на подчинената. Ето защо, създаването на Виенската конвенция за правоприемството на държавите по отношение на договорите става факт едва през 1978 година, т.е. девет години след Виенската конвенция за правото на договори от 1969 година. Правоприемството по отношение членството в международните организации е изоставено като самостоятелен въпрос и намира само частично регламентирани в рамките на конвенцията за представителството на държавите в техните отношения с международните организации с универсален характер от 1975 година. В същото време, практическата необходимост на международните отношения предизвиква включването на темата за правоприемството на държавите и националността на физическите и юридическите лица през 1993 година.

Аналогично детайлизиране се среща и по отношение на правото на договорите (Виенска конвенция за правото на договорите от 1969 година и Виенска конвенция за правото на договорите между държави и международни организации или между международни организации от 1986 година) или в дипломатическите отношения и имунитети (Виенска конвенция за дипломатическите отношения от 1961 година, Конвенции за специалните мисии от 1969 година, Конвенция за предотвратяване и

наказване на престъпленията срещу лица, ползващите с международна закрила, включително дипломатически агенции от 1973 година и Конвенция за представителство на държавите в техните отношения с международните организации с универсален характер от 1975 година)

На този фон прави впечатление, че темата за Международния наказателен съд е една от тези, които се задържат най-дълго в дневния ред на Комисията по международно право. Това се дължи до голяма степен на нейната тясна обвързаност и зависимост от други теми – за престъпленията против мира и сигурността на човечеството и за определението на понятието “агресия”. Достатъчно е да се напомни, че Комисията предлага на Общото събрание на ООН първия вариант на проекта за кодекс за престъпленията против мира и сигурността на човечеството още през 1954 година, но така и не се стига до самостоятелен договорен завършек по този проблем и всичко извършено по него до 1996 година, намира в крайна сметка реализация в текста на статута на постоянния международен наказателен съд, но след като работата по него е излязла извън сферата на Комисията. Що се отнася до дефинирането на агресията, то още през 1967 година Комисията по международно право се оказва принудена да го предаде на Специален комитет на ООН и въпреки приемането на съответната резолюция на 14 декември 1974 година и досега не съществува юридически обвързващ международен акт за нейния обхват и точни параметри на проявление.

Казано с други думи, в конкретния случай се налага чувствително разширяване на предварително зададената рамка, а не нейното детайлизиране, каквато е обичайната практика на Комисията. Това развитие се дължи на множество фактори, измежду които трябва да бъдат открити, както ограничената самостоятелност в избора на методите на работа на Комисията по международно право, поради това, че е обвързана с определена задача, формулирана от Общото събрание на ООН, така и повишената политическа “чувствителност” на проблема.

3) Както е добре известно, мнозинството кодификационни проекти на Комисията по международно право се реализират след като по препоръка на Общото събрание на ООН бъдат проведени специални дипломатически конференции, които приемат окончателните текстове. Изключение правят само Конвенцията за специалните мисии (приета с резолюция 2530/XXIV/ на Общото събрание на ООН от 8 декември 1969 година) и Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъпленията срещу лица, ползващи се с международна закрила, включително дипломатическите агенти (приета с резолюция 3166 (XXVIII) на Общото събрание на ООН от 14 декември 1973 година). По-голямо отклонение от тези два варианта се наблюдава само при Конвенцията за правото на неплавателно използване на международните водни пътища. След като с резолюция 49/52 от 9 декември 1994 година Общото събрание на ООН благодари на Комисията по международно право за извършената работа,

то кани държавите да представят писмените си коментари по въпроса. Едновременно с това през 1995 година Общото събрание решава да натовари Шестия комитет да конституира работна група в пленарен състав и да подготви “рамкова конвенция, като се базира върху проекта на Комисията по международно право”. Така изработеният договор е открит за подписване на 21 май 1997 година в Ню Йорк без провеждане на дипломатическа конференция.

Както вече бе посочено по-горе, до създаването на Римския статут се достига след възможно най-усложнена процедура, тъй като след предаването на проекта от Комисията по международно право на Общото събрание на ООН последователно са създадени комитет ad hoc и подготвителен комитет, а най-накрая се провежда и дипломатическата конференция в Рим от 15 юни до 17 юли 1998 година. По този начин периодът от завършването на работата на Комисията по международно право до окончателната договорна реализация е най-дълъг, а разликите в обема между първоначалния и крайния вариант (съответно 60 и 128 текста) – най-значими в сравнение с всички други проекти на комисията.

II. РИМСКИЯТ СТАТУТ И НЕГОВАТА МЕЖДУНАРОДНОПРАВНА ПРЕДСТАВИТЕЛНОСТ

Още в меморандума на Роберто Аго “Финалният етап на кодификацията на международното право” от 1968 година се съдържа важният извод, че “целта на кодификационните конвенции няма да бъде практически постигната, ако те няма да обвързват значителна и достатъчно представителна група държави”¹⁰.

Предложената по-долу таблица има за цел да представи база за сравнение между Римския статут и някои от основните кодификационни конвенции, които са дело на Комисията по международно право.

Дипломатическа конференция	Време на провеждане и участници	Договор	Дата на откриване за подписване	Брой на подписалите държави	Изискуем брой ратификации за влизане в сила	Дата на влизане в сила	Брой участници към април 2004 год.
Конференция по морско право – Женева	24 февруари – 27 април 1958 (86 държави)	1.Женеvsка конвенция за териториалното море и прилежащата зона	29 април 1958	42	22	10 септември 1964	51
		2.Женеvsка конвенция за откритото море	29 април 1958	47	22	30 септември 1962	62
		3.Женеvsка конвенция за риболова и запазване на живите морски ресурси	29 април 1958	36	22	20 март 1966	37
		4.Женеvsка конвенция за континенталния шелф	29 април 1958	44	22	10 юни 1964	57

¹⁰ UN Doc. A /CN 4/ SR 959, p. 15).

Конференция за гражданството включително намаляване случаите на апатризъм							
Първи етап – Женева	24 март – 18 април 1959 (35 държави)						
Втори етап – Ню Йорк	15 – 28 август 1961 (30 държави)	Конвенция за съкращаване случаите на апатризъм	30 август 1961	5	6	13 декември 1975	27
Конференция по дипломатическо право – Виена	2 март – 14 април 1961 (81 държави)	Виенска конвенция за дипломатическите отношения	18 април 1961	61	22	24 юни 1964	181
Конференция по консулско право – Виена	4 март – 22 април 1963 (95 държави)	Виенска конвенция за консулските отношения	24 април 1963	49	22	19 март 1967	166
Конференция по правото на международните договори – Виена							
Първи етап	5 март – 22 май 1968 (103 държави и наблюдатели от 13 организации)	Виенска конвенция за правото на договорите	23 май 1969	49	35	27 януари 1980	97
Втори етап	6 април – 22 май 1969 (110 държави и наблюдатели от 15 организации)						
Конференция за представителството на държавите в техните отношения с международните организации с универсален характер – Виена	4 февруари –14 март 1975 (81 държави и наблюдатели от 7 специализирани организации, 3 междуправи- телствени организации 7	Конвенция за представителство на държавите в техните отношения с международните организации с универсален характер	14 март 1975	20	35	не е в сила!	30
Конференция за правоприемството в областта на договорите – Виена							
Първи етап	4 април – 6 май 1977 (89 държави и наблюдатели от 2 държави)						
Втори етап	31 юли – 23 август 1978 (94 държави и наблюдатели от 2 държави и 2 националноосв ободителни движения)	Конвенция за правоприемството на държавите по отношение на международните договори	23 август 1978	19	15	6 ноември 1996	17
Конференция за правоприемството в други области, освен договорите – Виена	1 март – 8 април 1983 (90 държави и наблюдатели от 3 национално освободителни движения)	Конвенция за правоприемството по отношение на държавната собственост, архивите и дълговете	8 април 1983	6	15	не е в сила!	6

Конференция за договорите между държави и международни организации или между международни организации – Виена	18 февруари – 21 март 1986 (97 държави и наблюдатели 10 специализирани и 9 други международни организации и от 4 националноосвободителни движения)	Конвенция за договорите между държави и международни организации или между международни организации	21 март 1986	38	35	не е в сила!	37
Конференция за приемане на Статут на международния наказателен съд – Рим	15 юни – 17 юли 1998 (160 държави и наблюдатели от 17 международни организации, 14 специализирани организации и 124 неправителствени организации)	Римски статут на международния наказателен съд	17 юли 1998	139	60	1 юли 2002	92

Конференцията за приемане Статута на Международния наказателен съд е без съмнение най-представителната с оглед на броя на участниците в сравнение с другите дипломатически конференции. Само III-та Конференция на Обединените нации по морско право (1970-1982 година) и то в отделни етапи на своята работа, привлича също толкова държави – 160.

Текстът на Римския статут е одобрен с гласуване от 148 държави, от които 120 – “за”, 7 – “против” и 21- “въздържали се”, което означава пълно или частично несъгласие на една седма от тях. При приемането на Виенската конвенция за правото на договорите на 22 май 1969 година в гласуването участват 99 държави (79 – “за”, 1 – “против” и 19 – “въздържали се”), т.е. една пета от държавите не са удовлетворени от финалния вариант. При приемането на Конвенцията по морско право на Обединените нации на 30 април 1982 година гласуват 151 държави при съотношение 130 – “за”, 4 – “против” и 17 – “въздържали се”, т.е. отново една седма е в дисонанс с мнозинството. Налага се изводът, че процентното съотношение на несъгласните при Римският статут в никакъв случай не надминава същото при други международни договори – при това в материи, които далеч не са толкова “натоварени” с политически противоречия и/или засягане на суверенитет. Няма друг международен договор, който още в първия ден на откриването му е подписан от 77 държави и дори ратифициран от една – Сенегал.

На официална церемония на 15 април 2002 година едновременно 10 държави (България, Босна и Херцеговина, Ирландия, Йордания,

Камбоджа, Конго, Монголия, Нигер, Румъния и Словакия депозират на Генералния секретар на ООН ратификационните си документи – също нещо без аналог в международната договорна практика).

Съгласно член 60, § 1 Римският статут влиза в сила на първия ден на месеца, след изтичане на 60 дни от депозирането на шестдесетата ратификация. Това става още на 1 юли 2002 година, т.е. само 4 години след откриването му за подписване – много по-бързо от конвенциите за правоприемството и за апатризма и приблизително за същото време, както четирите Женевски конвенции по морско право и Виенските конвенции за дипломатическите и консулските отношения. Много показателно е и сравнението с Конвенцията на Обединените нации по морско право, която е изработена при по различни обстоятелства. Тя също изисква за влизането си в сила обвързване от 60 държави и изтичане на една година от получаването на шестдесетата ратификация, което се осъществява за повече от дванадесет години.

С оглед на посоченото по-горе е ясно, че повечето забележки, които по традиция се отправят към другите кодификационни конвенции, не се отнасят към Римския статут.¹¹ Но в същото време, от особено значение остава отговорът на въпроса дали този договор обединява достатъчно представителна група държави с оглед на неговото предназначение – гарантиране на универсално международно наказателно правосъдие. Според мен засега този отговор е отрицателен. Какви са основанията?

Както е добре известно при завършване на дипломатическата конференция в Рим по предложение на САЩ не е извършено поименно протоколиране на начина на гласуване на държавите. От направените обяснения на гласуването и съпоставки с други източници са изяснени седемте държави, гласували против: САЩ, Израел, КНР, Индия, Бахрейн, Катар и Виетнам. Въздържат се Мексико, Шри Ланка, Сингапур и почти всички арабски държави. Това до голяма степен предопределя понататъшното обвързване с Римския статут.

Нужно е да се напомни, че САЩ не просто гласуват против приемането на договора, а по повод на направените на 25 септември 1998 година от Генералния секретар на ООН, в качеството му на депозитар, постъпки за редакции в текста, тяхното правителство изпраща на 6 ноември 1998 година до всички държави – участнички съобщение, в което се претендират нарушения при оформянето и дори подмяна на формулировките на ключови членове (член 12, § 2в, член 93 § 5 и член 124). Все пак администрацията на Уилям Клинтън подписва Римския статут в последния възможен ден – 31 декември 2000 година.

След идването на власт на Джордж Буш правителството на САЩ

¹¹ Вж. подр. М. Ганев, Цит. съч., с. 94-99.

уведомява с нота от 6 май 2002 година Генералния секретар на ООН, че САЩ не желаят да бъдат страна по договора и нямат правни задължения, произтичащи от акта на подписването на 31 декември 2000 година.

Аналогично е и поведението на Израел – подписване на 31 декември 2000 година и нотификация на отказ от обвързване на 28 август 2002 година.

КНР и Индия въобще не подписват договора, а Руската федерация подписва на 13 септември 2000 година, но досега не е извършила ратификация. От бившите съветски републики страни по Римския статут са само Естония, Латвия, Литва, Грузия и Таджикистан; подписали, но без ратификация са Армения, Молдова, Украйна, Киргизстан и Узбекистан, а не са подписали Азербайджан, Беларус, Казахстан и Туркменистан.

Вън от сферата на договора са и мнозинството арабски държави: Египет, Алжир, Тунис, Либия, Судан, Сирия, Ливан, Ирак, Кувейт, Бахрейн, Катар, Саудитска арабия, Йемен, ОАЕ и други (единствен участник от региона засега е Йордания).

От всички 92 държави – страни по Римския статут към месец април 2004 година повече от една трета – 37 са от Европа, включително всички 15 членки на ЕС и 9 от десетте (без Чешката република), които се присъединяват към ЕС на 1 май 2004 година.

Не е задоволителен темпът на обвързване на държавите след влизането в сила на договора. От 1 юли 2002 година досега ратификационни инструменти са депозирали само 18 нови участници: Австралия, Афганистан, Барбадос, Грузия, Гвинея, Джибути, Замбия, Колумбия, Република Корея, Литва, Малави, Малта, Самоа, Сейнт Винсът и Гренадини, Тимор Лесте, Танзания и Хондурас, които слабо допринасят за подобряване на представителността на договора.

Според мен бройката 92 участници на фона на 191 членове на ООН не е достатъчно впечатляваща, а с оглед отсъствието на редица възлови държави, е дори смущаваща относно перспективите на прилагане на Римския статут.

Разбира се, съществуват и други мнения, които изхождат от предположението, че за ефикасното функциониране на Международния наказателен съд първоначално ще бъде от по-голямо значение не общият брой участници и дори не обвързването на посочените по-горе големи държави, а действителното сътрудничество със съда на тези държави (особено от Африка, Азия и дори Югоизточна Европа), в които се развиват значими международни и вътрешни въоръжени конфликти и най-често се консумират деянията, които попадат под неговата юрисдикция. Бъдещето ще бъде най-добрият съдник за това кой е прав в тази полемика.

ПРАВΟΣЪДИЕ AD NOS ИЛИ ПОСТОЯННО МЕЖДУНАРОДНО НАКАЗАТЕЛНО ПРАВΟΣЪДИЕ – “ЗА” И “ПРОТИВ”

д-р Михаил Миков

Специалистите по наказателно право до известна степен не признават онова, което се развива като процес, увлечени в класическото разбиране за наказателното право като висша форма на суверенитет. Но процесите, които се развиват, са по-силни от научните стереотипи. Развитието на света опровергава тези стереотипи. Държавите, които са ратифицирали през последните години Римския статут, може би не допринасят за представителността на договора, но може би пък точно това, което се случва в такива държави ще допринесе за първите дела в Международния наказателен съд. Безспорно е, че именно неговата практика ще очертае и смисъла му и неговото бъдеще. Съдилищата *ad hoc* са действащи и тяхната практика може да бъде добра основа, поне като прогноза за функционирането на Международния наказателен съд, доколкото те са учредени скоро и доколкото, в крайна сметка, те са създадени за решаване на конкретни проблеми, в конкретни географски райони.

През 1991 година Съветът за сигурност на ООН обсъжда възможността за създаване на международен трибунал за преследване на лицата, отговорни за извършване на сериозни нарушения на международното хуманитарно право на територията на бившата социалистическа република Югославия. До окончателно решение се стига през 1993 година с Резолюция 827 и така се създава със задна дата от 1 януари 1991 година Международния трибунал за престъпленията, извършени на територията на бивша Югославия. По-интересното е, че той се разполага с юрисдикция във времето дотогава, когато Съветът за сигурност прецени, че на тази територия се е установил мир и сигурност. Известно е, че неговото седалище е в Холандия. Година по-късно, във връзка със сбътията, разразили се в Руанда и в съседните страни, на 8 ноември 1994 година се създава Международния трибунал за Руанда. Кое свързва и кое разграничава Международния наказателен съд и тези *ad hoc* трибунали?

На първо място, ясно е, че двата трибунала са *ad hoc*, създадени за конкретни случаи и по-скоро те са една реакция в очакване на постигането на този постоянно действащ съд, като гаранция срещу флагрантни нарушения на хуманитарното право. Но доколкото към онзи момент той не е създаден, международната общност и ООН се преценили, че съответната реакция на онова, което се случва на територията на бивша Югославия или пък това,

което се случва на територията на Руанда и съседните страни, може много да закъснее.

Тук разбира се, има и няколко други разлики. Единият трибунал *ad hoc* се създава с резолюция на ООН, което е много чиста и проста процедура, докато Римският статут, бидейки многостранен международен договор, очертава друга сила на Международния наказателен съд. Ако в първия случай при трибуналите за Югославия и Руанда се наблюдава първична компетентност на тези институции, то целта, с която се създава Международния наказателен съд, е той да действа допълващо – да има компетентност на второ равнище по отношение на националните съдилища и то единствено и само тогава, когато се констатира, че в дадена държава има невъзможност да осъществи наказателно преследване. Поради това дадено престъпление от тези четири групи престъпления няма възможност да се наказва на територията на тази страна. Тогава се задейства механизмът на Международния наказателен съд и ако при него има принцип за примат на националната компетентност, то такъв въобще не съществува при двата трибунала *ad hoc* за престъпленията в бивша Югославия и Руанда.

По отношение на устройството – в случая с двата трибунала има 11 съдии, разпределени в три отделения. На първа инстанция функционират два състава и едно общо апелативно отделение. Изборът на съдиите и прокурорите се извършва от Общото събрание на ООН. За тях не е фиксиран срок, защото трябва да действат до окончателното установяване на мира и сигурността в страните. Прокурорът действа *ex officio* – за разследване и наказване на тези престъпления. Функционирането на трибуналите *ad hoc* се финансира от бюджета на ООН. Колкото и несъществен да е въпросът за финансирането по отношение на структурирането и функционирането на такива международни институции, понякога той се превръща във фундаментален въпрос за тяхната виталност и за способността им да вършат работата си в условия на независимост. Интересното е, че при съдилищата за Югославия и Руанда наказанията се изпълняват в държави от списък на страни, които са заявили участие пред Съвета за сигурност да приемат осъдени лица. Тази практика се възприема и от Международния наказателен съд.

Международният наказателен съд разполага с 18 съдии, избрани от събранието на държавите-страни по Римския статут с 9 годишен мандат, като така е направен опит за баланс, защото никоя държава не може да има повече от 1 представител в Съда. Има още едно изискване – поне половината от съдиите да бъдат наказателни съдии, което добре очертава профила и функциите на този международен съд. Прокуратурата е структурирана като независим орган. Очертават се три отделения – апелативно, съдопроизводствено и отделение за предварително производство.

По отношение на юрисдикцията на Международния наказателен съд – при договарянето на този проблем става въпрос във висока степен

за политически компромис, което в крайна сметка води до стесняване на обхвата на дейност в сравнение с първоначалните намерения. Юрисдикцията на Съда е така определена, че за да бъде осъществено наказателно преследване спрямо конкретно лице, е необходимо съгласие на държавата, чийто гражданин е нарушителят или съгласие на държавата, на чиято територия е извършено престъплението. Само в хипотезите, когато е застрашен мирът и сигурността, Съветът за сигурност може да сезира съда и държавата, която не е страна по статута, да приеме *ad hoc* действието на Международния наказателен съд. Това са няколко условности, които свиват първоначалните по-възторжени намерения на договарящите се страни. При всички случаи ясно се очертава териториалната юрисдикция на Съда, която в окончателния текст на Римския статут заменя първоначално предвижданата универсална юрисдикция.

По отношение на действието във времето се очертава една много съществена разлика – Международният наказателен съд действа в условията на класическите принципи на наказателното право за в бъдеще. Той ще правораздава едва след очертаването на статута на елементите от отделните престъпления. По отношение на трибуналите *ad hoc* е възприет по-различен подход – с оглед на необходимостта те да разследват престъпления, които са извършени на територията на бивша Югославия и Руанда преди тяхното създаване, е предвидена възможност за действие назад във времето.

По отношение на източниците на правото се наблюдава още една разлика между Международния наказателен съд и трибуналите *ad hoc*. Материално-правните основания на наказателните действия се откриват освен в Статута и в споразумението към него за елементите към него за престъпленията, като се взема предвид наказателното законодателство на съответните държави. На второ място като допълнителни източници се посочват международните договори, общопризнатите принципи на международното право, приложими към въоръжен конфликт. Трибуналите не са ангажирани с решенията на вътрешното законодателство или с установилата се съдебна практика по такъв тип дела, когато става въпрос за определяне на наказанието. Това още веднъж идва да подчертае вторичния характер на Международния наказателен съд и неговата основна цел да стимулира държавите за преследване, за наказване и на първо място за имплементиране на тяхното законодателство.

Особеното при трибуналите за Югославия и Руанда е и това, че те могат да търсят наказателна отговорност за обикновени престъпления, извършени във военно време или като част от насилствени действия на политическа, етническа, религиозна основа. И това, като че ли ги отграничава съществено от Международния наказателен съд.

Създаването на Международния наказателен съд е много сериозна крачка в областта на международното наказателно право и удар

срещу песимистите за възможността за реализация на такъв тип право. Определено може да се мисли, че следващата стъпка, която предстои, е след приемането на Европейската конституция, където в член III-172 от проекта се предвижда създаването на един европейски рамков закон за минимални норми на наказанията за особено тежките престъпления като тероризъм, трафик на хора, търговия с оръжие и наркотици, престъпленията в кибер-пространството. Но ратификацията на Европейската конвенция срещу престъпленията в кибер-пространството върви с много по-бавни темпове и повече трудности. Така че, смисълът на дискусиите за Международния наказателен съд се изразява в подкрепата и по-нататъшното развитие на идеята на международното наказателно правосъдие.

ПРИНЦИПЪТ ЗА ДОПЪЛВАЩАТА ЮРИСДИКЦИЯ НА МЕЖДУНАРОДНИЯ НАКАЗАТЕЛЕН СЪД

Диана Ковачева

Създаването на Международния наказателен съд може да се определи като едно от значимите събития на ХХ век, което започва да функционира ефективно през ХХІ. Безспорно, Международният наказателен съд е първата постоянно действаща международна съдебна юрисдикция с компетентност по отношение на най-тежките престъпления срещу международната общност. Той може да бъде определен като световен проект за институционализирано правосъдие на международно ниво.

Международният наказателен съд е учреден като постоянно действащ орган. Създаването на подобна международна съдебна институция се налага като допълнителна гаранция за търсене на наказателна отговорност на лица, които са извършили престъпления по международното право. Един от основните аргументи за създаването му е необходимостта от своевременно преследване и наказване на нарушителите, независимо от желанието или възможностите на държавата, чиито гражданин е съответното лице. Очаква се Международният наказателен съд да защитава правата и интересите на жертвите на престъпленията, включени в неговата юрисдикция, като им осигури възмездие и премахне чувството за безнаказаност у извършителите на едни от най-жестоките престъпления по международното право.

В настоящото представяне ще бъде разгледан принципа на допълващата юрисдикция на Международния наказателен съд. То се основава на тезата, че този принцип има ключово значение за постигане на съгласие между държавите да приемат текста на Римския статут. Този принцип осигурява баланс между стремежа на държавите да запазят суверенитета си в една област с повишена чувствителност, каквато е наказателното преследване на физически лица, и между стремежа за създаване на допълнителна гаранция, че дори в случаите, когато националният съд “не може или не желае” да осъди извършителя, съществува механизъм за възстановяване на справедливостта.

Създаването на Римския статут поставя началото на третия период от развитието на международното наказателно право. Периодите в развитието на международното наказателно право са свързани с двете световни войни: първият период от развитието на международното право започва след Първата световна война, а вторият – след Втората световна война¹. Римският статут често е определян като резултат от сериозен дипломатически компромис, но е безспорно, че той кодифицира материята на международното наказателно и създава механизъм за приложение на

¹ Вж. Михайлов, Д. Международно наказателно право, част първа, С., 2003, с. 29.

международното наказателно право и на международното хуманитарно право².

С акта на ратифициране на Римския статут, ратифициращата държава автоматично приема и юрисдикцията на Международния наказателен съд, по отношение на всички престъпления, които той е компетентен да разглежда.

Въпросът за юрисдикцията на съда има важно значение по време на дипломатическата конференция в Рим през 1998 година. Универсална или териториална, обаче, да бъде юрисдикцията на Международния наказателен съд? За по-голяма прецизност на изложението, следва да се отбележи, че за разлика от принципа на териториалната юрисдикция, принципът на универсалната юрисдикция допуска държавата да осъди извършителя на престъпление, без значение на чия територия е извършено то или каква е националността на извършителя. Универсалната юрисдикция не изисква наличието на връзка между извършеното престъпление и държавата, която твърди, че има юрисдикция в конкретния случай³.

Така в хода на вземане на решение за юрисдикцията на Международния наказателен съд се сблъскват две противоположни позиции: едната – Съдът да има универсална юрисдикция и неограничена възможност да преследва и наказва извършителите на престъпленията, и втората – той да има териториална юрисдикция и по този начин да бъде ограничен и в някаква степен прогнозируем. Аргументът в полза на универсалната юрисдикция е, че държавите упражняват именно универсална юрисдикция по отношение на престъпленията, които Международният наказателен съд е компетентен да разглежда – геноцид, военни престъпления и престъпления против човечеството⁴. Аргументът против, е свързан с политическите интереси на държавите, които смятат, че универсалната по своя характер юрисдикция на Международния наказателен съд може да накърни техния суверенитет.

² Международното хуманитарно право се прилага при въоръжен конфликт като предвижда детайлни разпоредби за защита на жертвите и определя правилата и методите за водене на война. Женевските конвенции от 1949 г. и двата Допълнителни протокола установяват механизми за спазване на посочените правила. Държавите-страни по тези международни договори са задължени да преследват и наказват извършителите на тези престъпления. Хуманитарното право не предвижда конкретни наказания, нито специален съд, който да съди извършителите на престъпленията.

³ По време на Дипломатическата конференция в Рим са обсъждани още няколко възможности относно юрисдикцията на Международния наказателен съд. Предложението на Германия предвижда МНС да притежава автоматична юрисдикция върху всички престъпления, предвидени в Статута. Най-широка подкрепа сред делегатите намира предложението на Корея – Съдът да има юрисдикция, ако една от четирите засегнати държави (държавата, на чиято територия е извършено престъплението, държавата, чиито гражданин е предполагаемият извършител или жертвата на престъплението или държавата, където предполагаемият извършител е бил задържан), е страна по Статута.

⁴ В своето изследване “Universal Jurisdiction: the Duty of States to Enact and Implement Jurisdiction”, Amnesty International определя универсалната юрисдикция като правомощие на прокурора или разследващия орган на всяка държава да разследва или да осъществява наказателно преследване на физически лица за престъпления, извършени извън границите на тяхната държава, без съответните престъпления да са свързани с конкретната държава по силата на националността на заподозряното лице или на жертвата, или поради наличието на накърняване на националните интереси на тази държава. Предвиждат се три основни категории престъпления, които предполагат наличието на универсална юрисдикция:

1. **Престъпления по международното право**, каквито са например военните престъпления, престъпленията против човечеството или геноцида, както и измъчването и самоуправството;
2. **Престъпления по националното право, с международно значение**, каквито са отвличането или повреждането на въздухоплавателно средство, взимането на заложници или нападение над дипломати; и

Дори бегъл поглед върху разпоредбите на Римския статут веднага сочи, че този ключов въпрос е решен в полза на териториалната юрисдикция. Няколко са причините за това. Без съмнение, първата причина е свързана със суверенното право на държавите да осъществяват наказателно преследване спрямо своите собствени граждани и да наказват престъпленията, извършени на тяхна територия. Това е на практика едно “предпочитание” на държавите да определят и прилагат правилата, при които техните от техните собствени граждани да бъде търсена наказателна отговорност. Аргументът срещу това е, че понякога държавите могат да “предпочетат” да не търсят отговорност от определени лица. Причините често са различни, но обикновено се свеждат до възможността проблемът да възникне и да бъде решен (приключен) или, в някои случаи потулен, в рамките на една и съща суверенна държава. В някои случаи за международната общност е трудно да окаже достатъчно силен легитимен натиск върху тази държава и да я принуди да организира и проведе до край справедлив наказателен процес.

Втората причина за възприемане на принципа на териториалната юрисдикция, е свързан с факта, че никой, дори и най-големите поддръжници на Международния наказателен съд, не може да бъде до край сигурен в начина, по който тази международна съдебна институция ще функционира на практика. Разбира се, ако тя се развие по начина, по който е предвидено, което е силно вероятно, опасенията, че международното наказателно правосъдие може да излезе от контрол, ще бъдат забравени.

Така след сериозни дебати и разгорещени спорове като резултат на политически компромис с цел осигуряване на възможно най-широка подкрепа на Римския статут, се постига съгласие Международният наказателен съд да има юрисдикция по отношения на престъпления, извършени на територията на държава-страна по Статута или от неин гражданин⁵.

Една от характеристиките на юрисдикцията на Международния наказателен съд е фактът, че тя е ограничена в няколко аспекта. На първо място, Съдът е компетентен да разглежда само най-тежките престъпления, “които създават безпокойство за цялата международна общност”. Второто ограничение е свързано с допълващата юрисдикция

3. Обикновени престъпления по националното право, каквито са например убийството, отвличането, физическото насилие или изнасилването.

Някои от тези престъпления са обект на универсална юрисдикция по силата на международното обичайно право (военни престъпления, геноцид, престъпления срещу човечеството), а други - по силата на международни договори (измъчване, отвличане на въздухоплавателно средство, вземане на заложници).

Повечето държави предвиждат в наказателните си закони разпоредби относно универсалната юрисдикция. Така например чл. 6 от българския Наказателен кодекс предвижда, че:

Ал. 1 “Наказателният кодекс се прилага и по отношение на чужденци, извършили в чужбина престъпление против мира и човечеството, с което се засягат интересите на друга държава или чужди граждани; и

Ал. 2 “Наказателният кодекс се прилага и за други престъпления, извършени от чужденци в чужбина, когато това е предвидено в международно съглашение, в което участва Република България”.

⁵ Римският статут възприема съществуващия в международното право принцип, че държавата, на чиято територия е извършено престъплението, има право и задължение да преследва и накаже извършителя му, независимо, че той не е неин гражданин. По силата на този принцип, съответната държава може да екстрадира лице, което не е неин гражданин в друга държава, за да бъде съдено за извършеното от него престъпление. Bassiouni, S., “Explanatory note on the ICC Statute” *Revue Internationale de droit penale*, 71eme annee nouvelle serie, 1er et 2eme trimestre, 2000.

на Международния наказателен съд. Важна гаранция за суверенитета на държавите-страни по този договор е фактът, че Съдът няма изключителна юрисдикция по отношение на престъпленията, предвидени в член 5, а служи само като допълнителна гаранция, че извършителите им ще бъдат наказани.

Римският статут обаче предвижда две изключения от териториалната юрисдикция на Международния наказателен съд: когато Съветът за Сигурност отнася до Съда ситуация, при която международният мир и сигурност са застрашени и, когато държава, която не е страна по Статута, се съгласи да приеме неговата юрисдикция по отношение на конкретно дело (ad hoc).

Юрисдикцията на Съда се разпростира върху четири групи престъпления: геноцид, престъпления против човечеството, военни престъпления и агресия.

Така стигаме до въпроса защо принципът за допълващата юрисдикция е в основата на функционирането на Международния наказателен съд. Допълващата роля на Съда може да бъде наложена на държавите, те я приемат доброволно чрез присъединяването си към Римския статут. Принципът за допълващата юрисдикция на Международния наказателен съд е предвиден в параграф 10 на Преамбюла и член 1 на Римския статут и е доразвит в член 17 с оглед на критериите за допустимост на делото пред него. Най-общо казано, той осигурява баланс между суверенитета на държавите и функционирането на международната наказателна институция. Все пак, обаче, следва да се спомене, че този принцип не е нов при преследването на международни престъпления. Принципът за допълващата юрисдикция може да бъде открит в членове 228-230 от Версайския мирен договор, с който Германия се задължава да предава лица, заподозрени в извършване на военни престъпления на Съюзниците (Алианса), за да бъдат съдени от съюзнически съдилища. След края на Втората световна война, създадените военни трибунали предвиждат по-различна форма на допълваща юрисдикция и международно сътрудничество. Те имат компетентност да съдят само главните извършители на военни престъпления, а останалите заподозрени са оставени за съдене от националните съдилища. В този смисъл, Токийският и Нюрнбергският трибунали възприемат по-скоро принцип на примат на международното право над националните съдилища по отношение на определена категория престъпници.⁶

Принципът за допълващата юрисдикция възниква като компромис между необходимостта от създаване на международни трибунали и съдилища за наказателно преследване на международните престъпления и нежеланието на държавите да се откажат от суверенитета си и по-конкретно от правото си да упражняват юрисдикцията си над престъпления, извършени на тяхна територия. Принципът за допълващата юрисдикция осигурява на всяка държава правото да упражнява наказателната си юрисдикция спрямо лицата, отговорни за международни престъпления и след създаването на

⁶ Вж. "The principle of Complementarity" Michigan Journal of International Law, Vol. 23, Summer 2002, p. 896.

Международния наказателен съд. Важно е да се отбележи, че принципът за универсалната юрисдикция продължава да действа и след създаването на Съда. Това следва от текста на параграф 6 от Преамбюла на Римския статут, както и в член 1. Принципът за универсалната юрисдикция е предвиден в Женевските конвенции от 1949 година и произтича от обичайното международно право. По силата на този принцип, при извършването на сериозно престъпление по международното право (т.е. на тежко нарушение на международното хуманитарно право или на международните права на човека), всяка държавата е задължена да започне наказателно преследване, без значение на чия територия е извършено престъплението или каква е националността на извършителя или жертвата. Всяка държава има универсална юрисдикция над престъпления като геноцид, военни престъпления, престъпления против човечеството, защото тяхното извършване заплашва международния правен ред. Появата на Международния наказателен съд не освобождава държавите от това тяхно задължение по международното право, не изземва юрисдикцията на националните съдилища и той не може да бъде определен като тяхна по-горна инстанция.⁷ В този смисъл, ако държавите винаги изпълняват ефективно своето задължение да преследват и наказват извършителите на престъпленията, регламентирани в Римския статут, Международният наказателен съд, който признава правото на националния съд да разгледа и реши делото първи, никога няма да бъде сезиран с нито един случай. Повечето европейски държави, включително и България⁸, са предвидили в наказателните си закони принципа на универсалната юрисдикция по отношение на международни престъпления, извършени извън територията на тяхната държава.

Често, обаче, държавите не желаят да упражняват юрисдикция над международните престъпления, особено, когато е налице връзка между извършеното престъпление и конкретната държава⁹. Дори в случаите, когато престъплението е извършено по начин, който засяга международната общност като цяло, държавите не желаят да предават свои граждани за съдене от международна съдебна институция. Това обстоятелство е пречка пред създаването на международен наказателен съд и, за да бъде тя преодоляна, е необходимо да се осигури субсидирано функциониране на националния и международния съд при наказване на международни престъпления. От значение е и фактът, че съществува реална опасност държавата с юрисдикция по отношение на престъплението да започне разследване или дори да образува дело с цел да защити извършителя от реално наказателно преследване и постановяването на справедлива присъда. Създаването на Международния наказателен съд е допълнителна гаранция, че едни от най-сериозните престъпления срещу международната общност няма да останат ненаказани, поради бездействие на националния съд.

⁷ Вж. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary, Volume 1, pp. 667, Edited by Antonio Cassese, Paola Gaeta, Jhon R. W. D. Johnes, Oxford University Press.

⁸ Член 6 от Наказателни кодекс на Република България.

⁹ Вж. "The principle of Complementarity" Michigan Journal of International Law, Vol. 23, Summer 2002, p. 869.

Как работи принципът на допълващата юрисдикция? Международният наказателен съд е компетентен да разгледа и реши делото само след като установи, че няма държава с юрисдикция спрямо този случай, която да е в състояние или да желае да осъществи ефективно разследване и наказателно производство. Принципът на допълващата юрисдикция изключва възможността Съдът из земе компетентността на националния съд. За да се избегне конкуренция на юрисдикции и да не наруши принципа *ne bis in idem*, преди да започне разглеждането на делото, с което е сезиран, Съдът трябва да прецени чия е компетентността за разглеждане на конкретния случай. Юрисдикцията на Международния наказателен съд е ограничена в няколко аспекта. Той не може да разглежда дела, свързани с престъпления, които не са предвидени в членове 5-8 от Римския статут, не може да упражнява юрисдикцията си над престъпления, извършени преди влизане в сила на Статута и няма юрисдикция, ако делото е недопустимо. Преценката за това дали делото е допустимо се прави от самия съд¹⁰.

Международният наказателен съд следва да се откаже от по-нататъшно разглеждане на делото, ако:

- случаят се разследва или е образувано наказателно дело от друга държава;
- случаят е бил разследван и компетентната държава е решила да не образува наказателно дело;
- субектът на наказателна отговорност вече е бил осъден за същото престъпление;
- случаят не е достатъчно тежък, за да оправдае намесата на Международния наказателен съд.

При наличие на някое от тези обстоятелства, по силата на член 17, Съдът обявява делото за недопустимо, заради допълващата си юрисдикция спрямо националния съд, който е компетентен да разгледа и реши случая.

Международният наказателен съд е компетентен да разгледа делото само ако държавата, която има юрисдикция спрямо него “не желае или не е в състояние ефикасно да извърши разследването или наказателното преследване”¹¹, както и когато държавата е започнала разследване, но решението ѝ се дължи на “нежеланието или неспособността на държавата да осъществи ефикасно разследване”¹². В този случай, макар да има само допълваща юрисдикция, Съдът може да се намеси и да потърси отговорност от извършителя на тежки международни престъпления. Международният наказателен съд е компетентен да разгледа делото, въпреки че държавата вече е разследвала или в момента го разследва. Същността на проверката за допустимост е да се установи дали конкретната държава “желае” и е “в състояние” да разгледа конкретния случай¹³. В случай на положителен отговор Международният наказателен съд се оттегля и се десезира от делото. Съдът може да поеме делото само ако бъде установено, че

¹⁰ Член 17 ал. 1 от Римския статут.

¹¹ Член 17 ал. 1 т. а.

¹² Член 17 ал. 1 т. б.

¹³ Определянето на критерия за “нежелание” и “невъзможност” на държавата да разследва или да започне наказателно

държавата не може или не желае да го разгледа. Тежестта на доказване в този случай е за прокурора на Международния наказателен съд.

Член 17, алинея 2 предвижда процедура, с която Съдът да установи желанието и способността на конкретна държава да разследва или да осъди заподозрения за извършено престъпление, предвидено в Римския статут.

Проверката на “нежеланието” на държавата да търси наказателна отговорност на потенциалния извършител, на практика представлява проверка на добрата воля на националните институции да започнат и осъществят наказателното преследване. Преценката се основава на три критерия, предвидени в член 17, алинея 2 от Римския статут. Първият критерий изисква от Прокурора или Съда да установи, че националният съд на държавата се опитва да предпази извършителя от наказателно преследване (наказателното “производство е било образувано или се образува, или постановеното от националния съд решение е взето с цел лицето да бъде предпазено от наказателна отговорност за престъпления измежду посочените в член 5, които попадат в юрисдикцията на Международния наказателен съд”). Втори критерий за установяване на нежелание от страна на държавата е неоснователното забавяне на производството, което при конкретните обстоятелства е несъвместимо с намерението лицето да бъде изправено пред съд. Третият критерий за определянето на нежелание е, когато производството не е било водено или не се води безпристрастно или се води по начин, който при конкретните обстоятелства не съответства на намерението лицето са бъде изправено пред съда. Първият критерий за определяне на нежеланието на държавата е доста широко формулиран и само въз основа на него е трудно да се установи, че националният съд се опитва да предпази извършителя от наказателно преследване. В този смисъл може да се приеме аргументът, че неоснователното забавяне и липсата на независимост и безпристрастност представляват конкретизация на първия критерий¹⁴. Безспорно, определените критерии са високи, но това се налага, за да не се допусне Международният наказателен съд да се намесва неоснователно и да изземва юрисдикцията на националния съд. При преценка на двата критерия, определени в точка b) и точка c) на член 17, следва да се вземе предвид обичайната практика на съответната държава.

“Невъзможност” е вторият термин, използван в алинея 3 на член 17 от Римския Статут, за определяне ефективността на компетентната държава, да осъществи наказателно преследване или да осъди извършителя. Този критерий е в по-голяма степен обективен, защото преценката се основава на конкретни факти. Международният наказателен съд е компетентен да разгледа делото, ако установи, че е налице “пълен или частичен срив”¹⁵ или нефункциониране на националната

производство е един от спорните въпроси по време на дипломатическата конференция в Рим. Трудността идва от необходимостта да се осигури максимална обективност на преценката. Субективният елемент е свързан с включването на термина “ефикасно” в разпоредбата на член 17, алинея 1, точка а (оригиналният термин “genuinely”, преведен като “ефикасно”, в обнародвания в ДВ бр. юли 2002 г. превод на текста на Римския статут на български език).

¹⁴ “The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary”, Volume I, p. 675, Oxford University Press.

¹⁵ По време на дипломатическата конференция възниква спор относно това, дали да се възприеме терминът “частичен” (partial) или “значителен” (substantial) срив на националната правна система. Някои делегати смятат, че е възможно да има частичен срив на националната съдена система и въпреки това държавата да осъществи ефективно разследване. Това е възможно, ако има срив само в някои региони на държавата, а в останалите съдебната

система”¹⁶. При преценката може да се установят сериозни празнини в правната система на съответната държава или липса на наказателна репресия, резултат от недобро правораздаване или разпад на националните институции, например на съдебната система. Така, държавата може да иска да осъди извършителя, но да не разполага с реална възможност да го направи¹⁷. За да се приеме, че държавата не може да осъди извършителя, разпадът на националните институции трябва да е оказал сериозно влияние върху националната съдебна система. По смисъла на Римския статут, за да се направи подобна преценка, не е достатъчно в държавата да има въоръжен конфликт и в резултат съдебната система е частично засегната, защото това е обща по характер констатация. За да установи, че е налице невъзможност на конкретната държава да разгледа делото, Международният наказателен съд трябва да основе преценката си на следните факти:

- държавата не е в състояние да намери обвиняемия;
- държавата не е в състояние да събере нужните доказателства и показания; или
- по друг начин е неспособна да проведе производството¹⁸.

Накрая, въпросът за отношенията между Международния наказателен съд и така наречените “трети” държави, които по една или друга причина не желаят да приемат юрисдикцията на Съда, е сложен. Той е свързан с принципа за допълващата юрисдикция на Международния наказателен съд и е от значение за ефективната му работа. Липсата на универсална юрисдикция на Съда не позволява той да обвързва така наречените “трети” държави и не може да ги задължи да сътрудничат при събиране на доказателства или да предадат предполагаемия извършител на Съда. В този случай отношенията между “третите” държави и Международния наказателен съд могат да се уредят със специални споразумения *ad hoc* по член 12, алинея 3 или по член 87, алинея 5. Неизпълнението на поетите с подобно споразумение задължения имат последици за неизправната държава. Римският статут оправомощава Съда да отнесе въпроса към Събранието на държавите-страни по Статута или към Съвета за сигурност, ако той е отнесъл ситуацията към Международния наказателен съд.

В заключение следва да се отбележи, че времето на международното наказателно правосъдие едва сега започва. То може да бъде аргументирано съдено или защитавано, когато са налице резултати от неговата дейност, а това е въпрос на близко бъдеще.

система продължава да функционира. Контрааргументът е, че макар да е налице само частичен срив на националната съдебна система, това не променя факта, че държавата не може да задържи заподозрения, което е същността на нейната невъзможност да осъществи наказателно преследване. Така надделява мнението да се възприеме терминът “значителен” срив. Това терминологично различие не е отразено в българския превод на Римския статут. При превода е използван терминът “частичен” срив. Вж. “The Principle of Complementarity: A New Machinery to Implement International Criminal Law” Mohamed M. El Zeidy, Michigan Journal of International Law, Volume 23, summer 2002, p. 903.

¹⁶ Член 17 ал. 3 от Римския статут.

¹⁷ В този смисъл често се посочва примерът на Руанда, където след приключване на конфликта е налице пълен разпад на националните съдебни институции и обстановката налага извършителите да бъдат съдени от Трибунал, който се намира извън пределите на Руанда, в Хага.

¹⁸ Този критерий е формулиран по-широко от първите два, за да може МНС да определи делото за допустимо и когато са налице непредвидени обстоятелства, които пречат на функционирането на националната съдебна система. Възможно е например в случай на геноцид, държавата да не е предвидила в материалното си право това престъпление

ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПО РИМСКИЯ СТАТУТ И ГЛАВА XIV НА НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС НА БЪЛГАРИЯ

Евелина Ананиева

В член 5 на Римския статут са изброени престъпленията, подсъдни на Международния наказателен съд. Съгласно алинея 1 на тази разпоредба юрисдикцията на Съда *се ограничава до най-тежките престъпления, които създават безпокойство за цялата международна общност*, и това са:

- престъплението геноцид;
- престъпленията против човечеството;
- военните престъпления и
- престъплението агресия.

В Римския статут са дефинирани посочените престъпления с изключение на престъплението агресия.

ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО ГЕНОЦИД

Дефиницията на престъплението геноцид в член 6 на Римския статут възпроизвежда буквално дефиницията на Конвенцията на ООН за преследване и наказване на престъплението геноцид. С приемането на тази Конвенция през 1948 година геноцидът придобива самостоятелно значение, тъй като до този момент той се счита за под-категория на престъпленията против човечеството.

Геноцид може да бъде извършен както в мирно време, така и по време на въоръжен конфликт, независимо от това дали този конфликт е с международен или вътрешен характер. Дефиницията на престъплението, съдържаща се в член 6 на Римския статут, е изградена върху три елемента:

1) Извършване на едно или повече от следните пет действия:

- убиване;
 - причиняване на тежки телесни или душевни повреди;
 - умишлено налагане на условия на живот, целящи пълно или частично физическо унищожаване на групата;
 - въвеждане на мерки за предотвратяване на ражданията;
 - насилствено предаване на деца от групата на друга група
- (Списъкът на действията е изчерпателен)*

2) Насочване на тези действия срещу национална, етническа, расова или религиозна група, т.е. всяко едно от изброените действие трябва да бъде извършено срещу повече от едно лице, принадлежащо към

национална, етническа, расова или религиозна група, за да съставлява съответното действия престъпление геноцид;

3) Намерение да бъде унищожена групата – изцяло или отчасти. Това е елемент от субективната страна на престъплението. Именно това специално намерение е в основата на геноцида и ако не е налице, съответното действие може при определени обстоятелства да съставлява престъпление против човечеството или военно престъпление.

Нито в Римския статут, нито в Конвенцията на ООН от 1948 година, обаче, е дефинирано понятието “група”. Съдебната практика на Международния наказателен трибунал за бивша Югославия и на Международния наказателен трибунал за Руанда допринася значително за изясняване на редица въпроси относно престъплението геноцид. Така в делото Акайесу, съдопроизводственото отделение на Трибунала за Руанда не само определя геноцида като най-тежкото престъпление по международното право, но и подчертава, че престъплението геноцид се отнася само до групи, които са стабилни и постоянни, т.е. групи, в които “членството” по принцип се определя по рождение, т.е. то не е доброволно (изключение – религиозните групи, в които членството може да бъде доброволно).

В дефиницията на геноцида не е включен културният геноцид (унищожаването на езика или културата на група), както и унищожаването на политическа група (група по политически мотиви).

ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПРОТИВ МИРА И ЧОВЕЧЕСТВОТО

Три месеца след края на Втората световна война и след няколко седмици интензивни преговори в Лондон, САЩ, Великобритания, СССР и Франция подписват споразумение за създаване на Международен военен трибунал за преследване и наказване на главните военни престъпници. Именно в Устава на така наречения Нюрнбергски трибунал за първи път престъпленията против човечеството са ясно дефинирани. От тогава до приемането на Римския статут тези престъпления не са дефинирани в многостранен договор, въпреки че те са подсъдни на международните наказателни трибунали за бивша Югославия и за Руанда.

Дефиницията на престъпленията против човечеството в член 7 от Римския статут е изградена върху следните основни елемента:

1) Извършване на което и да е от следните единадесет действия:

- убийство;
- физическо унищожение;
- поробване;
- депортиране или насилствено преместване на население;
- лишаване от свобода или друго тежко лишаване от физическа свобода в нарушение на основните правила на международното право;

- изтезания;
- изнасилване, сексуално робство, насилствена проституция,
- насилствено забременяване, насилствена стерилизация или всяка друга форма на сексуално насилие с подобна тежест;
- преследване на определена група или общност поради политическа, расова, национална, етническа, културна, религиозна принадлежност;
- насилствено изчезване на лица;
- престъплението апартейд;
- други нечовешки действия със сходно естество, които умишлено причиняват голямо страдание или тежко увреждане на тялото или душевното или физическото здраве.

Видно от посоченото, списъкът не е изчерпателен. Последната формулировка ни връща назад към Устава на Международния военен трибунал и тя е критикувана от редица юристи, тъй като е много обща и противоречи на “спецификата” на наказателното право.

Всяко едно от изброените действия с изключение на убийството е дефинирано в алинея 2 на член 7 от Римския статут за целите на Статута.

2) Действията трябва да са насочени *срещу гражданско население*. Всякакви национални или други връзки между извършителя на престъплението и жертвите са ирелевантни. Ако някое от изброените действия е извършено срещу войник от противникова (вражеска) страна, то ще представлява военно престъпление или тежко нарушение на Женевските конвенции от 1949 година.

3) Действията трябва да са извършени като част от “*широко или систематично съзнателно нападение срещу гражданско население*”. Нещо повече, извършителят им трябва да съзнава, че действията му са част от това нападение.

В случая, под “*широко*” следва да се разбира нападение, което е довело до голям брой жертви, а определението “*систематично*” предполага висока степен на организация, извършена в съответствие с конкретен план или политика. Съюзът “*или*” между определенията “*широко*” и “*систематично*” означава, че те не са кумулативни условия.

4) Престъпление против човечеството може да бъде извършено както в мирно време, така и по време на война. Не е необходимо наличие на връзка с друго престъпление. Единственото изключение е преследването на определена група или общност – в този случай, преследването трябва да е във връзка с друго действие, посочено в алинея 1 на член 7 от Римския статут, или друго престъпление, подсъдно на Международния наказателен съд.

5) Елементите от обективната страна на престъпленията против човечеството *трябва да бъдат осъществени умишлено и съзнателно*. В член 30 от Римския статут е дадено тълкуване на субективните елементи.

Кои са субекти на престъпленията против човечеството? Обикновено тези престъпления се извършват от военно-началници и войници. Но също така, могат да бъдат извършени от лица, действащи в лично качество, когато конкретното действие е в съответствие с общата държавна политика и намира подкрепа от нея за тези действия.

ВОЕННИТЕ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

Военните престъпления представляват сериозни нарушения на международното хуманитарно право.

Римският статут в член 8 разделя военните престъпления на две групи:

- *I група - извършени по време на международен въоръжен конфликт*, т.е. налице е конфронтация между въоръжените сили на две или повече държави или между държава и национално освободително движение в съответствие с член 1, алинея 4 от Първия допълнителен протокол към Женевските конвенции;
- *II група – извършени при въоръжен конфликт, който няма международен характер, т.е. става въпрос за военни действия в големи мащаби, а не случаи на вътрешни нарушения на реда и напрежения като размирици, изолирани и спорадични актове на насилие и други действия с подобен характер между държавните органи и размирици или между две или повече организирани въоръжени групи на територията на една държава.*

Военните престъпления, извършени по време на международен въоръжен конфликт включват шест тежки нарушения на Женевските конвенции от 1949 година и 26 други тежки нарушения на законите и обичаите, приложими по време на такъв конфликт.

Военните престъпления, извършени по време на въоръжен конфликт, който няма международен характер, включват четири тежки нарушения на общия член 3 за Женевските конвенции и дванадесет други нарушения на законите и обичаите, приложими по време на такъв конфликт.

И двете групи военни престъпления обхващат:

1) Престъпления, извършени срещу лица, които не участват или повече не участват във въоръжени действия. В случаите на международен въоръжен конфликт, тези престъпления се определят като “тежки нарушения” срещу защитени лица (ранени, болни, корабкрушенци, военнопленници и гражданско население) или защитени обекти от Женевските конвенции и Първия допълнителен протокол. В тази група влизат престъпления като убийство; изтезание или нечовешко отнасяне, включително биологически опити; умишлено причиняване на големи страдания или тежки увреждания на тялото или здравето; присвояване и унищожаване на имущество, което се извършва незаконни, произволно и не е оправдано от военни нужди.

(В случаите на вътрешен въоръжен конфликт, същите тези нарушения за забранени и могат да съставляват военни престъпления, ако са сериозни, но в този случай не се определят като тежки нарушения). При вътрешен въоръжен конфликт тежките нарушения на член 3, общ за Женевските конвенции, се определят като военни престъпления.

2) Престъпления срещу бойци от противниковата страна или гражданско население, извършени чрез прибегване към забранени методи за водене на война.

Тук се включват: умишлено извършване на нападения срещу гражданското население или срещу отделни мирни жители на територията на противниковата страна, които не вземат пряко участие във враждебните действия; умишлено извършване на атака срещу гражданското население или срещу граждански обекти със съзнанието, че тя ще предизвика смърт, страдания и щети на граждански обекти; нападение или бомбардиране на градове, села, жилища и прочие, които не представляват военна цел; убийство или раняване на боец, който е извън строя или вече се е предал, или няма средства за защита; умишлено започване на нападение със съзнанието, че то ще причини тежки увреждания на околната среда; заповед да няма пощада и други.

3) Престъпления срещу бойци или гражданско население, включващо използването на забранени средства за водене на война.

Тук се отнасят военните престъпления, свързани с използването на отрова или отровни оръжия; задушливи, отровни или други газове, използване на куршуми, които лесно експлодират или се сплескват в човешкото тяло и прочие.

4) Престъпления срещу специално защитени лица и обекти, а именно медицински персонал, съоръжения, превозни средства; персонал на ООН, участващ в омиротворителна операция; хуманитарни организации като Червения кръг, Червения полумесец.

5) Престъпления, състоящи се в неправомерно използване на знаци и емблеми – отличителните емблеми на Червения кръг, Червения полумесец; използване на бял флаг или на знамето на неприятеля и прочие.

В Римския статут военните престъпления са регламентирани детайлно, но в някои отношения член 8 бележи стъпка назад с оглед на съществуващото международно право.

Примери:

- регламентацията на средствата (оръжията) за водене на война е по-тясна (ограничена) в сравнение с тази по международното обичайно право (член 8, алинея 2, буква (xx) не включва модерните оръжия, които не отговарят на двата критерия, посечени в тази разпоредба);
- редакцията на член 8, алинея 2, буква (iv) също е критикувана, тъй като е поставено изискване уврежданията на околната среда да са “явно прекомерни в сравнение с очакваните конкретни и преки военни

предимства” (член 55 на Първия допълнителен протокол от 1977 година не предвижда такова изискване).

ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО АГРЕСИЯ

Към момента в Римския статут не е дефинирано престъплението агресия. Държавите, участващи в Дипломатическата конференция на ООН за учредяването на Международния наказателен съд в Рим през 1998 година, са счели агресията като едно от най-тежките престъпления по международното право, но не са постигнали съгласие относно дефиницията ѝ. По отношение на това престъпление, Съдът ще упражнява юрисдикцията си след приемането на разпоредба в съответствие с член 121 и член 123 на Статута, която трябва да съдържа общоприемлива дефиниция и да определя условията, при които той ще упражнява юрисдикцията си. Дефиницията на престъплението агресия следва да бъде приета на Конференцията за преглед на Статута, която трябва да се проведе през 2009 година, т.е. седем години след влизането в сила на Римския статут.

Такава дефиниция не бе изработена и от Подготвителната комисия за създаване на Международния наказателен съд, която на практика изготви основните документи на Съда.

С резолюция на Събранието на държавите-страни по Римския статут от месец септември 2002 година бе създадена Работна група, чиято задача е да изработи и да предложи на Събранието дефиниция на престъплението агресия. Налице е отделяне на престъплението агресия, за което се носи лична наказателна отговорност, от акта на агресия, извършен от държава. Същевременно, агресията, извършена от съответната държава, се разглежда като предпоставка за търсене на наказателна отговорност на лице, което съзнателно е дало заповед или е участвало активно в планиването, подготовката, започването и извършването на акт на агресия, който по своето естество представлява явно нарушение на Устава на ООН.

ГЛАВА XIV НА НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС НА БЪЛГАРИЯ

Глава XIV на Наказателния кодекс на България е озаглавена престъпления против мира и човечеството. Тя се състои от три раздела:

- Раздел I – Престъпления против мира;
- Раздел II – Престъпления против законите и обичаите за водене на война;
- Раздел III – Унищожаване на групи от населението (геноцид) и апартейд.

Дефиницията на престъплението геноцид по член 416 от Наказателния кодекс съвпада напълно с тази по член 6 от Римския статут.

В Наказателния кодекс обаче не са дефинирани престъпленията против човечеството. Само престъплението апартейд, посочено в списъка на престъпления по член 7 на Римския статут, е дефинирано в член 417 и член 418 от Наказателния кодекс.

Съпоставката между член 7 на Римския статут и разпоредбите на Наказателния кодекс показва, че в член 418, букви “б”, “в” и “г” са изброени деяния, които не са включени в дефиницията на престъплението апартейд по член 7 на Римския статут. От друга страна, дефиницията на апартейда в Статута е по-обширна (обхваща изнасилване, сексуално робство, насилствена проституция, насилствено забременяване, насилствена стерилизация или всяка друга форма на сексуално насилие с подобна тежест и други).

Що се отнася до престъпленията против обичаите и законите за водене на война, Наказателният кодекс криминализира основни действия, които представляват тежки нарушения на Женевските конвенции от 12 август 1949 година. Налице е пълно съответствие между членове 410 – 412 от Наказателния кодекс и член 8, алинея 2, буква “а” от Римския статут. Същевременно, Наказателният кодекс криминализира само някои от деянията по буква “б” на член 8, алинея 2 (други тежки нарушения на законите и обичаите, приложими по време на международен въоръжен конфликт) и не дефинира военни престъпления, извършени по време на въоръжен конфликт, който няма международен характер. Следователно, списъкът на военните престъпления в Римския статут е по-дълъг от този в българския Наказателен кодекс.

От друга страна, би следвало да се обърне внимание върху член 415 от Наказателния кодекс, който криминализира противоправното използване на непозволени средства или методи за водене на война, а именно: използването на ядрено, химическо, бактериологическо, биологично или токсично оръжие. В тази разпоредба (в основния състав на престъплението), за разлика от член 8, алинея 2, буква (хх) на Римския статут, не се поставя изискване за причиняване на прекомерни вреди или ненужно страдание, за да се криминализира използването на съответното оръжие. Нещо повече, съгласно алинея 2 на член 415 от Наказателния кодекс, ако са настъпили особено тежки последици, размерът на наказанието е много по-голям.

Известно е, че Римският статут не поражда задължение за държавите-страни по него да възприемат дефинициите на престъпленията, подсъдни на Международния наказателен съд, такива каквито те са дадени в Статута, но е безспорно, че тези дефиниции отразяват съвременните стандарти в международното право. С оглед на това, имплементирането на Римския статут предоставя добра възможност за България да измени материалното си наказателно законодателство, като го приведе в съответствие със съвременните стандарти.

ПРОЦЕСУАЛНИ АСПЕКТИ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО С МЕЖДУНАРОДНИЯ НАКАЗАТЕЛЕН СЪД

Димчо Димов

Настоящата публикация, посветена най-общо на процесуално-правните проблеми на сътрудничеството между новосъздадения Международен наказателен съд и Република България, е ориентирана в три основни тематични насоки:

1. Анализ на инкорпорирания в Римския статут модел за регулиране на правното взаимодействие на Международния наказателен съд с националните държави и другите субекти на международното публично право.

2. Анализ на българската наказателно-процесуална система в частта относно “особените” производства по глава 6, раздели II и V от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), регулиращи механизмите за правна помощ и сътрудничество между българските правораздавателни и изпълнителни органи и чуждестранни такива. (Настоящото изложение не разглежда института, уреден в раздел III на глава 6 за “предаване на лица, осъдени на лишаване от свобода за изтърпяване на наказанието в собствената си държава”, тъй като въпросният институт има действие предимно на междудържавна основа и не съдържа достатъчно “принудителни” елементи, които да водят до “конфликти на правото”).

3. Във връзка с резултатите от аналитичната дейност, визирана в предходните точки, изготвяне на набор от препоръки за подобряване на националната нормативно-институционална база, с оглед по пълното гарантиране от наша страна на адекватно сътрудничество и взаимодействие с органите на Международния наказателен съд.

4. Качественото изследване в “щрихирания” дотук тематичен кръг изисква да се отдели известно внимание и на още един аспект от проблематиката на Международния наказателен съд, предхождащ разглеждането на “правно-техническото” измерение.

Този допълнителен обект на анализ, имащ “преюридикален” по отношение на модела на правно сътрудничество характер, е политико-дипломатическата еволюция на проекта за Международния наказателен съд, отразена в нормотворческата история на Римския статут и по специално тази на глава 9 от него.

Правилното осветляване на проблематиката за механизмите за правно сътрудничество, предвидени в Римския статут за Международния наказателен съд, изисква и отговор на въпроса защо конкретното формулиране и инкорпориране на тази група от институти става една от най-сериозно дебатиранияте теми преди одобряването на Статута.

4.1. Причината за проблематичния характер на нормотворческия

процес в тази му част може да се търси в две групи основания:

А. Въпросът за правното сътрудничество с други субекти на международноправни отношения е пряко свързан и с този за международноправния статус на Съда на плоскостта на международното публично право, а обемът на правомощията на органите на Съда в тази насока засяга чувствителната тема за националните суверенитети в сферата на вътрешната сигурност.

Б. Наличието на достатъчно многообразие на форми на международно правно сътрудничество в международното наказателно право предлага различни нива и степени на интензитет на взаимодействие между сътрудническите субекти.

Визираното богатство от алтернативи, от своя страна, позволява и обуславя съперничество между представителите на различните правни школи за “авторство” върху нормативния проект.

4.2. В резултат на описаните напрежения относно определянето на “правилния” за международен наказателен съд модел за правно сътрудничество с други субекти на международното право, в процеса на финализиране на проекта се групират два основни “лагера” с частично “конкурентни” визии по този въпрос.

Същите могат да бъдат представени, в опростен вид, чрез една двуполусна концептуална опозиция, организирана около два основни функционални признака:

А. Нивото на императивност, на нормативно установените задължения за правна помощ – в тази връзка акцентът се поставя върху принудително-санкционния компонент на правните норми;

Б. Нивото на равнопоставеност между субектите – отразено не само в императивността на задълженията за правно сътрудничество, но и в критерия за “симетрично” адресиране на същите към двете потенциални страни по тези правоотношения. В тази насока се оценяват възможностите на някои от страните по правоотношението за международноправно сътрудничество да упражняват едностранен контрол по отношение промяната на правилата за правно сътрудничество и условията за осъществяването на съответната дейност, независимо от волеизявлението на отсрещната страна/ страни.

4.3. Въз основа на гореизложените критерии се формират двата “обособени” и “противостоящи” модела за регулиране на механизмите на правно сътрудничество:

- вертикален – характерен за взаимоотношенията с така наречените “супранационални” международни институции, при които недържавните субекти имат “по-голяма тежест” от държавните такива, поставени в известна степен в ролята на “адресати” на нормативни предписания;
- хоризонтален – основан на двустранен, “симетричен” характер на комплекса от права и задължения, при който двете страни по правоотношенията са потенциално носители както на права така на и задължения. (Този модел е видим при класическите институти на

международноправното сътрудничество по наказателноправна материя, например при институтите на “екстрадицията” и “правната взаимопомощ.”)

4.3.1. В подкрепа на инкорпорирането на първия метод, “обещаващ” достатъчно автономност и тежест на международноправната сцена на новосъздаващия се Международен наказателен съд, се обявяват представителите на така наречените “държави застъпници (симпатизанти)”. Групирането на същите не е случайно – със своята активност се отличават по-голямата част от държавите на Европейския статут, най-вече Германия, Франция, Белгия и Испания. Това са държави с традиционно силна “политика за защита на човешките права” и поддръжници (с експортирането на собствения си интеграционен опит в Европейския съюз) на идеята за “конституционализация” на международноправния ред с интензификацията на международноправната регламентация и в сфери, доскоро относително “затворени” за интеграционната логика.

4.3.2. От другата страна на “уравнението” застават група от държави, оглавявани от САЩ, които се обявяват за хоризонтален и “формализиран” модел на правно сътрудничество със съда, съответно, за един “по-децентрализиран” международен публичен ред с достатъчно гаранции за “националните” суверенитети.

В тази връзка са предвижданията за превес на класическите форми на правна помощ, изразяващи се в предимно дипломатическия характер на каналите за взаимовръзка по повод на сътрудничеството (предполагащо много по-ниска оперативност на дейността) и закрепването на традиционните институти за сътрудничество, като екстрадицията например, при които се запазва приоритетното и изключително право на “замолената” страна да преценява по същество законосъобразността на направените искания от съда.

4.4. В резултат на “стикването” на гореизложените позиции логично приетия с Римския статут институционален образец за правно сътрудничество има “смесен” по отношение на вертикалното му структуриране характер.

I. ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕЖИМА НА ПРАВНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

1. Разглеждан в неговата цялост, режимът на правно сътрудничество, обособен структурно в глава 9 от Статута, разкрива редица характеристики в рязък контраст с традиционните форми на хоризонтална междудържавна правна взаимопомощ. (Присъстващи примерно в Типовите договори за правна помощ и екстрадиция, промоцирани от Общото събрание на ООН през 1999 година или Европейската конвенция за екстрадиция от 1957 година)

2. На първо място, тези отлики могат да бъдат открити на терминологично ниво.

Така например използването на термините “предаване” (член 102 от Римския статут), вместо “екстрадиция” и “правно сътрудничество”, вместо “правна взаимопомощ” намекват за дискутираната асиметричност в схемата на взаимодействие между Съда и другите субекти на международното право. В допълнение член 91, алинея 2 от Римския статут споменава изрично **“особения характер на съда”**.

3. Отвъд терминологичната специфика впечатление правят и някои конкретни институционални решения.

А. Липсват абсолютни основания за отказ от замолените държави за сътрудничество (присъстващи в абсолютно всички класически международноправни инструменти за регулиране на този вид материя);

Б. Органите на Съда имат право на ограничена процесуална активност пряко на територията на държавите-страни по Статута или други държави, с тяхно съгласие, но с възможност за автономно осъществяване на съответните действия (член 99, алинея 4 от Римския статут).

В. Държавите-страни по Статута се задължават да приведат националното си право в съответствие с Римския статут (член 88 от Римския статут). (Това положение на пръв поглед изглежда аналогично с общите принципи на международното публично договорно право, но е специално изведено като изрично задължение в нормативната система доколкото предполага, съобразно спецификата на урегулираната материя, една съвсем безпротиворечива синхронизация на вътрешното право към това на Статута).

4. От друга страна, чувството за правен реализъм е водещо при идеята да се отдели внимание и на приемствеността в нормативната уредба по отношение на заварените в тази сфера традиции на международното наказателно право.

В изпълнение на този императив значително място в глава 9 от Римския статут се отрежда на съществуващите процедури по националното право (член 93, алинея 1 от Римския статут).

Допълнителна тежест е придадена на балансирането на уредбата в духа на концепцията за допълващата компетентност. Този факт е отразен в компромиса около “отлагателните клаузи” и “консултациите” със Съда по отношение изпълнението на правните поръчки от “замолените” държави в случаи на конфликти на интереси (член 89, алинея 2 и 4, член 90, член алинея 4 от Римския статут и други). Отделно внимание следва да се обърне и на опита за гарантиране на интегритета на заварената система от международноправни отношения, като “външен ограничител” на правомощията на Международния наказателен съд (член 98, алинея 2 от Римския статут).

5. В заключение може да се каже, че режимът на сътрудничество, инкорпориран в Римския статут отстъпва по императивност на този на международните наказателни трибунали за Руанда и Югославия.

Естествена констатация, доколкото задълженията за правна помощ в случая на “извънредните” трибунали се считат за обосновани като част от комплекса на изпълнителни мерки на Съвета за сигурност към ООН по глава 7 от Устава на международната организация.

6. Въпреки това се доказва, че “особеният характер на Съда” е достатъчно добре подчертан в глава 9 от Римския статут. Последната клауза има не само декларативен характер, но оправомощава Съда да инкорпорира в своята дейност по прилагането на Статута телеологичния метод за тълкуване на разпоредбите на договора, въз основа на който допълнително да се гарантира ефикасността на дейността на органите на Съда чрез концепцията за “латентната” компетентност, гарантираща изпълнението на техния мандат.

II. СТРУКТУРА НА РЕЖИМА НА СЪТРУДНИЧЕСТВО

1. От формална гледна точка, глава 9 на Статута съдържа три вида норми – общи разпоредби, касаещи режима на правно сътрудничество в цялост, института на предаване на лица за съдене и за изпълнение на наказание и уредбата на останалите форми на правна помощ.

2. По отношение на адресатите на нормативните предписания, в съответствие с “общата клауза” на договорното право (Виенската конвенция за договорното право от 1969 година), а именно доброволния характер на връзката, същите могат да бъдат разделени на два основни класа, в зависимост от институционалната им обвързаност с Римския статут. Тоест, предвидени са отлики в третирането на:

- държавите – страни по Римския статут;
- държавите, неучастващи на постоянна основа в създадената от договора система.

2.1. В зависимост от гореизложената категоризация варират както формите на сътрудничество, така и нивото на императивност за произходящите от тях задължения. За държавите-страни по Статута, задълженията за правно съдействие със Съда са изведени на две нива:

А. Първо, както вече беше отбелязано – общото задължение за сътрудничество със Съда, допълнено с акцесорното такова за реформиране на националното законодателство в посока привеждането му в съответствие с необходимостта от реализацията на първичното задължение (член 86 и 88 от Римския статут).

Б. Второ, конкретното задължение за оказване на правна помощ по конкретно искане от страна на Съда.

В същото време следва да се отбележи и че за тази група от държави изпълнението на последните задължения не е безусловно, а се поставя в зависимост от изпълнението на определени процесуални и материалноправни предпоставки, които също могат да бъдат разделени на две категории:

- Абсолютни предпоставки за законосъобразност на исканията за правна помощ от Съда:

а. Да са спазени изискванията за предметна компетентност на Съда по делото, по което се прави искането, тоест искането да е направено във връзка с започнало или подготвяно наказателно преследване за престъпления, включени в наказателно – материалната част на Статута;

б. Да са налице условията за активирането на допълващата компетентност. В тази насока важна иновация са предвидените специални производства по отношение преценката за допустимост на процесуалните действия на Международния наказателен съд (член 17 – 19 от Римския статут);

- Относителни предпоставки за упражняването юрисдикцията на Съда:
 - а. Съветът за сигурност към ООН да не е упражнил правото си на отлагане на разследването (член 16 от Римския статут);

- б. Правната поръчка да не засяга интереси на “националната сигурност” на замолената държава, по начин, обосноваващ отказа за сътрудничество със съда (член 72 от Римския статут).

- в. Изпълнението на правната поръчка към Международния наказателен съд да не се осъществява с цената на нарушение на друго международноправно задължение на замолената държава. (член 98, алинея 1 от Римския статут).

2.2. Други адресати – нечленуващи в организацията по Римския статут на перманентна основа.

За втория клас адресати – страните-нечленуващи в организацията по Римския статут е предвидена възможност за “ситуационни споразумения” (член 87, алинея 5а от Римския статут). След евентуалното подписване на такова споразумение обаче, независимо от ограничения му предметен характер страната има задължение за съдействие на Международния наказателен съд под отговорност за санкция от страна на Съвета за сигурност на ООН или от страна на събранието на държавите-страни по Статута.

2.3. В допълнение на предходната хипотеза, Съветът за сигурност на ООН може “да отнесе ситуация” до Международния наказателен съд, съгласно правомощието, закрепено в член 13 б от Римския статут. При такава стъпка, в случай, че въпросната “ситуация” касае държави, нечленки на организацията по Статута реално се достига до разширяване на персоналната компетентност на Международния наказателен съд.

2.4. Накрая, към посочените до момента потенциални адресати на нормативните предписания за правно сътрудничество в Римския статут, следва да се добавят и **недържавните** такива, съгласно предвидената възможност за органите на Съда за искане на съдействие от други субекти на международното публично право – междуправителствени организации (член 87, алинея 6 от Римския статут). (Така се взема предвид засилващата се практика на “размиване на националния суверенитет”, чрез мултиплицирането на редица в голяма степен автономни от своите учредители междуправителствени организации.) Тази клауза е подсказана от провала на опитите да бъде подведена под отговорност НАТО за

бомбардировките срещу Югославия през 1999 година.¹

2.5. За изчерпателност на изложението в частта му относно персоналната компетентност на Съда за адресиране на императивни предписания за съдействие трябва да се отбележи, че с Римския статут се възстановява класическото положение на изискуемост на международно-публична правосубектност за ангажиране с такива задължения. За разлика от ситуацията с международните наказателни трибунали (МНТ) (ФН делото Блакшич), при Международния наказателен съд физическите лица няма да се считат за пряко задължени да сътрудничат с органите на международния правораздавателен орган.

III. ПРОЦЕДУРИ И ФОРМИ НА СЪТРУДНИЧЕСТВО

След задаването на основните теоретични постановки за модела за правно сътрудничество на Международния наказателен съд следва да разгледаме конкретните механизми и форми за осъществяването на тази дейност.

Общото за всички проявни форми на правно сътрудничество, предвидени в Римския статут, като се движа по следната работна схема, се състои в:

1. Органи в системата на Международния наказателен съд, оторизирани да задвижват и участват по производства по глава 9 от Римския статут.

2. Канали за комуникация между страните по съответните правоотношения.

3. Формални изисквания към исканията за правна помощ.

4. Конфиденциалност на информацията по осъществяването на съответните процедури.

5. Специфика на отделните институти.

6. Един от въпросите, оставени за доразглеждане в Правилата за процедурата и доказването (с което се потвърждава дихотомията между “политическа” и “правна” проблематика) е този за конкретното разпределение на компетенциите по глава 9 от Римския статут.

Съгласно разпоредбите на правила 176 и 177 същите са разпределени между три различни органа – Секретариата, за подsigуряване на техническата страна, съответно Председателството и Прокурора към Международния наказателен съд. Въпросната организация демонстрира ясното намерение на авторите на проекта да гарантират децентрализирания характер на дейността на Съда по глава 9 от Статута, както и да обезпечат информационната достатъчност на процеса чрез закрепването на множество алтернативни процесуални механизми за обезпечаване на съдопроизводствената дейност.

7. Съответната многовариантност (сериозен успех на “държавите

¹ Прекратено дело пред ЕСПЧ/Страсбург/.

застъпници/симпатизанти”) се наблюдава и по отношение на каналите за предвижване на исканията за правна помощ. Така извън традиционните дипломатически процедури член 87, алинея 1 от Римския статут изрично указва възможността за реализиране на алтернативни институционални решения. Една от находчивите идеи в тази насока (доказваща отворения характер на системата), е включването на опция за приобщаването към дейността и на междуправителствени организации със специализиран профил, като Интерпол и други регионални организации.)

8. В същото време са взети достъпни мерки за обезпечаване стандартите за законсъобразност в дейността на съда, които не следва да стават жертва на изискванията за гъвкавост на процесуалната рамка.

Отражение на тази ангажираност към балансирането на нормативната база са формалните изисквания по отношение съдържанието и формата на молбите за правна помощ, като гаранция срещу “фриволно” упражняване правомощията на органите на Международния наказателен съд:

- в писмен вид и с доказателствена обосновка – за предаване на лица по член 91 от Римския статут;
- в писмен вид със задължителни мотиви – за други форми на правна помощ по член 96 от Римския статут.

Тези сериозни условия за валидност обаче не са “догматизирани”, а се допълват от предвидените изключения за “облекчена” форма на исканията, при предварителния арест по член 92 например, като такава алтернатива съществува и за останалите форми на правна помощ (член 96, алинея 1 от Римския статут).

9. “Особеният характер на Съда” е зачетен и с условията за конфиденциалност на информацията, включена или свързана с исканията от Международния наказателен съд за правна помощ (член 87, алинея 4 от Римския статут). Въпросните разпоредби защитават специфичен обществен интерес – основно този за безопасността и сигурността на лицата, потенциално привлечени в процеса като свидетели, или за жертвите на престъпления, подсъдни на Международния наказателен съд, поради което тези клаузи могат да се разглеждат като взаимосвързани с нормите на член 68 от Статута.

IV. ХАРАКТЕРИСТИКИ НА КОНКРЕТНИТЕ ИНСТИТУТИ.

1. По разбираеми причини основно внимание в нормотворческия процес е отделено на института на предаване на лица за разследване, съдене и изтърпяване на наказание. В структурно отношение нормативните предписания, дефиниращи правната фигура, са закрепени в няколко отделни, но взаимосвързани норми на глава 9 от международния договор. Член 102 от Римския статут изяснява характера и терминологичната специфика на института, като го сравнява с екстрадицията. Член 89 и член 91 от Римския статут уреждат хипотезите и формата за отправяне на искане за такова правно съдействие. Член 92 урежда предварителния арест, който трябва

да гарантира точното и експедитивно изпълнение на поръчката. Накрая, авторите на проекта са инкорпорирали и изключително важния член 90, с който се уреждат конкурентните искания за даване на адекватен отговор на засилващата се комплексност на международните наказателноправни отношения. Този резултат е постигнат чрез регламентирането на няколко зададени в отношение на евентуалност хипотези, обособени около четири признака:

- наличие на определение по допустимостта на наказателното преследване пред Съда, по член 17 – 19 от Статута;
- принадлежността на “молещата държава” към организацията по Римския статут;
- вида на евентуалното задължение на “замолената държава” спрямо “молещата държава;
- наличие на покриване или несъответствие между престъпното поведение, за което се търси екстрадиция от “молещата държава” и това, за което е образувано производството пред Международния наказателен съд;

1.1. Въз основа на конкретната конфигурация между изброените ситуативни фактори се формират и няколко сценария за отреагиране от страна на замолената държава.

Задължението за предаване на Съда е безспорно в случай на постановено определение по допустимостта. В такъв случай, когато “молещата държава” е също страна по Римския статут и е пискала екстрадиция за същото престъпно поведение на търсеното лице, следва да ѝ бъде отказано в полза на искането на Международния наказателен съд (член 90, алинея 2 от Римския статут).

1.2. Когато “молещата страна” е трета, неприсъединена към Статута държава, се преценява естеството на международноправното задължение към нея, което може да послужи и за основание за отказ, ако се прецени, че същото е съпоставимо по своята правна тежест с тези, създадени с Римския статут. (Тук се разглеждат няколко релевантни фактора – датите на исканията, дали “молещата държава” упражнява териториална или персонална компетентност, както и възможността за последващо предаване на Съда (член 90, алинея 6 от Римския статут).

1.3. Съществува и трета група от хипотези – когато искането на Съда е обосновано с образуване на наказателно престъпление за поведение, различно от това за което “молещата страна” е отправила молба за екстрадиция. Тогава меродавният критерий е не принадлежността на “молещите държави” към РС, а само наличието и естеството на конкурентните международноправни задължения на замолената страна, като на базата на тяхната съпоставка се решава въпроса и за правоимащия субект (член 90, алинея 7 от Римския статут).

1.4. Видно от гореизложеното, фигурата на “конкурентните искания” е ясна демонстрация на компромисния характер на Римския статут, като въпросната норма е отговор на легитимните опасения на

държавите-страни по Статута за гарантиране спазването на принципа на допълващата компетентност.

2. Наред с института на предаването на лица в глава 9 са изведени експлицитно още 10 форми на правна помощ:

- установяване на самоличността и местонахождението на лица или местонахождението на вещи;
- събиране на доказателства, включително свидетелски показания под клетва и учредяване на доказателствени средства, включително становища на вещи лица и експертизи, нужни на Съда;
- разпит на всяко лице, което е разследвано или наказателно преследвано;
- връчване на документи, включително съдебни книжа;
- улесняване на доброволното явяване на лица като свидетели или вещи лица пред Съда;
- временно предаване на лица;
- изследване на места или обекти, включително ексхумация и изследване на тленни останки;
- извършване на претърсване и изземване;
- предоставяне на архиви и документи, включително официални архиви и документи;
- идентифициране, проследяване и замразяване или изземване на приходи, имущество и активи, както и на средствата за извършване на престъпленията, с цел конфискация, без да се засягат правата на добросъвестни трети лица (член 93, алинея 1 от Римския статут).

2.1. В допълнение член 93, алинея 1 буква “л” указва, че въпросната категоризация няма изчерпателен характер, а Международният наказателен съд е в правото си да потърси и “всякаква друга помощ”, която може да бъде отказана само, ако “представява заплаха за националната сигурност на “замолената държава” (член 93, алинея 4) или в противоречие с правото на “замолената държава”.

2.2. Като противовес на широките правомощия на Съда и в отражение на принципа за симетричността авторите на договорния инструмент са предвидили и обратната възможност – за оказване на помощ от Хага на държавите-страни по Статута, за разследване на престъпления, попадащи в предметната компетентност на Съда (член 93, алинея 10 от Римския статут).

2.3. От друга страна, не всички институционални решения следва да се причислят в графата “позитивни”. Анализът на глава 9 дава повод и за разумна критичност. Така не може да бъдат пренебрегнати фактите, че:

- въпреки опитите на “държавите застъпници” за ограничаване на процесуалните пречки за експедитивното и ефективно съдебно производство, е предвидена възможност за “отлагане на изпълнението на молбата “във връзка с висящо в “замолената страна” друго наказателно производство, за различно по своя характер престъпно

- поведение” (член 94 от Римския статут), както и
- се пренася моделът на “конкуриращите се искания” и за случаите извън “предаването на лица за разследване и съдене” (член 93, алинея 9 от Римския статут).

3. В заключение, по отношение модела за правно сътрудничество на Международния наказателен съд може да се обобщи, че като цяло нормативната му уредба успява сполучливо да кодифицира най-същественото от съществуващия опит за правна взаимопомощ в традиционните междудържавни отношения. Още по-голямо значение има фактът, че са формулирани и някои наистина иновационни практики, като изричното формулиране на правомощието за искане за съдействие за обезпечаване на “защитата на жертви и свидетели” (член 93, алинея 1, б “ж” от Римския статут) и правото на органите на Съда на автономни (непринудителни) процесуални действия на територията на съответните държави (член 99, алинея 4 от Римския статут).

4. Не следва, обаче, да се подценяват и “родилните недостатъци” на Римския статут, като някои от тях сериозно застрашават както репутацията, така и ефективността на Международния наказателен съд.

Най-красноречивият пример в тази насока е нормата на член 98, алинея 2 от Римския статут.

Въпросната клауза за избягване на конфликти на правото е използвана неправомерно от най-значимия опонент на наднационалната наказателна юрисдикция – САЩ, за лансиране на система “двустранни споразумения по прилагането на Римския статут”, които реално преследват точно обратния ефект.² Съответните инструменти, сключени от американската администрация със 74 държави в света³ водят до неоправдана от обществения интерес на международната общност “позитивна дискриминация” за американски граждани, по-специално военнослужещи и федерални служители, както и за “служители на съюзнически държави” (Закон за защита на американските служещи)⁴.

С това де факто се прави опит да се дерогира ключовия за “особената” компетентност на Съда член 27 от Римския статут, с неговия суспензивен по отношение на имунитетите в националноправните системи ефект, а проблемът за международно наказателно правосъдие се превръща в “заложник” на вътрешнополитически стратегии.⁵

² България е една от държавите, поканени да подпишат, но отхвърлили, поне формално, такова споразумение.

³ http://www.iccnw.org/documents/otherissues/impunityart98/BIAsByRegion_current.pdf.

⁴ <http://www.iccnw.org/documents/otherissues/aspa/aspa.pdf>.

⁵ Според Human Rights Watch, както и представители – експерти по международно право от други международни неправителствени, включително и базирани в САЩ организации, двустранните споразумения са в противоречие с принципите на международното право, защото са:

- сключени с цел дерогиране правната важност на друг международен инструмент, по който САЩ не участват;
- въвеждат, в противоречие с принципите на международното наказателно правосъдие, необоснован “функционален” и “персонален” имунитет;

- шиканират с текста на въпросния международноправен инструмент, по-специално с необосновано разширителното тълкуване на чл. 98, ал. 2 от РС, като в споразуменията отсъства ограничението на “изпратената – изпращаща” страна. Спр. Принципи на международното сътрудничество при разкриването, арестуването, екстрадирането и осъждането на виновните за военни престъпления и престъпления срещу човечеството. /Резолюция на ОС на ООН 3074 от 3.12.1973 г./ - <http://www.iccnw.org/pressroom/factsheets/FS-BIAsSept2003.pdf>.

5. Засега остава да се види до каква степен още неукрепналата международна институция на Международния наказателен съд е в състояние да издържи на споменатия натиск, но е логично да се отбележи, че все още е трудно да говорим за Съда като за “обречена на успех” идея.

6. Именно поради гореизложеното от страна на Европейския съюз се поставя въпроса за ефективното синхронизиране на националното законодателство на държавите – страни по Статута с предписанията по глава 9 от същия.

Този императив, изразен в редица резолюции и Общи позиции на Европейския парламент, е от изключително значение за нашата страна като държава кандидат-членка за съюза, както и поради членството ни в Съвета на Европа. Неговото значение е още по-пряко релевантно за външнополитическата оценка на нашата страна, във връзка с участието ни в редица мироопазващи мисии по света, като от особено значение за бъдещето на международната наказателна юрисдикция може да се окаже настоящата ситуация в Ирак, еволюирала и с изявено българско участие.

Последващото изложение има за задача да провери до каква степен ратификацията на Римския статут от Република България е последвана от надлежна трансформация на нормативните предписания на договорния инструмент в националното ни законодателство.

V. АНАЛИЗ НА НАЦИОНАЛНАТА НАКАЗАТЕЛНО-ПРОЦЕСУАЛНА СИСТЕМА ОТНОСНО ИНСТИТУТИТЕ НА ПРАВНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

1. В тази част на изследването се открояват две основни насоки – конституционноправни аспекти на международноправното сътрудничество и съответните наказателнопроцесуални предписания, основно кодифицирани в особените производства по глава 22, раздел II (предаване на лица) и раздел V (регулиращ останалите форми на правна помощ), както и релевантните международноправни актове, ратифицирани по надлежния ред (Закон за ратифициране на Европейската конвенция за взаимопомощ по наказателноправни въпроси, Конвенцията за трансфер на осъдените лица и Европейската конвенция за екстрадиция от 10 май 1994 година, Държавен вестник, брой 39 от 1994 година).

2. Както беше отбелязано при анализа на глава 9 от Римския статут, институтите на правното сътрудничество имат своята вътрешна, неписана йерархия. По тази причина съвсем логично и българският законодател е извел в отделна, приоритетна позиция фигурата на **предаването на лица за съдене и изтърпяване на наказание**, като форма на правно сътрудничество в най-голяма степен свързана с основните цели на наказателния процес – разследването на престъпна дейност и нейното санкциониране.

3. Конкретната правна регламентация (член 437 – 441 от НПК) разграничава двете хипотези – на участието ни в международноправни

взаимоотношения за правно сътрудничество като “молеща” страна от тази на “замолена” страна (когато Република България предава граждани на чужда държава или на Международния наказателен съд).

3.1. По отношение на първата хипотеза, когато България е в позицията на “молеща” страна, **независимо от промените с Държавен вестник, брой 50 от 2003 година, не е направена препратка към установеното сътрудничество по Римския статут**, а е запазена традиционната формулировка на сътрудничество с други държави (въпрос, който не е разгледан достатъчно добре и в Римския статут, с оглед възможността за успешно оспорване юрисдикцията на Международния наказателен съд).

В случай на искане от българска страна законът изрично поставя условие за валидност за инициране на производство – установяването на предметната компетентност на българските съдилища спрямо престъплението, за което се търси предаване, както и (имплицитно) факта на образувано или приключило с присъда наказателно производство (член 435 и член 436, алинея 1 от НПК).

3.2. Органите, компетентни да сезират чуждите власти са разграничени, съобразно процесуалното качество по вътрешното право на лицето, чието предаване се иска:

- Главният прокурор е оправомощен да отправи искане за предаване на обвиняем;
- Министърът на правосъдието за подсъдим или осъдено лице. (член 436, алинея 1 от НПК).

3.3. Член 436, алинея 2 от НПК разкрива общата клауза по отношение каналите за комуникация във връзка с молбите, като същите, при липсата на двустранни или многостранни договорености стимулиращи специални условия, следва да се извършат по дипломатически път, чрез Министерство на външните работи.

3.4. Форма на исканията (член 437 от НПК). Исканията трябва да бъдат в писмен вид, мотивирани и обосновани, като дават правилна идентификация на лицето, доказателства за процесуалното му качество, поради което се иска неговото (нейното) предаване и допълнителни данни за обективната страна на престъплението – предмет на наказателно преследване, с което да се улесни изпълнението на поръчката (за евентуална проверка законосъобразността на поръчката от компетентните власти на “замолената” държава).

3.5. В отношение на евентуалност спрямо общата клауза НПК предвижда възможност и за искане от компетентните по член 436, алинея 1 органи за предварително задържане на лице (сходно на института по член 92 от Римския статут), за което впоследствие ще бъде направено формално издържано искане за предаване.

3.6. Лица, предадени от чужда държава, в съответствие с общия принцип на международното наказателно право за “особеността” не могат да бъдат съдени и за други престъпления, освен онези, за които е поискано

предаването, с изключение на случаите, когато предаващата страна е дала съгласие в обратен смисъл (член 439 от НПК).

4. За разлика от предишната хипотеза, при втората нормативно уредена ситуация ратификацията на Римския статут (поне от формална гледна точка) е отбелязана с новата клауза за “призната по българското право юрисдикция на международен съд” (член 440 – член 441 от НПК).

4.1. Органите, оторизирани да приемат искания за предаване на лица, намиращи се под българска юрисдикция за съдене или изтърпяване на наказание, са идентични с тези по член 436, алинея 1 от НПК – Главният прокурор е компетентен за изпълнение поръчката за лица, поискани на основание водено срещу тях наказателно преследване, а министърът на правосъдието отговаря за предаване на лица за изтърпяване на наказание.

4.2. Получените искания, които отговарят на формалните изисквания за валидност, се препращат от посочените органи на съответните окръжни прокуратури по установеното местонахождение на лицата, чието предаване се иска (член 440, алинея 2 от НПК).

4.3. Компетентните окръжни прокурори са задължени да издирят търсените лица, да ги запознаят с исканията и при отсъствие на отрицателни предпоставки за осъществяването на поръчката, да изготвят предложение до местно подсъдните окръжни съдилища за постановяване на решение в рамките на състезателно производство с участието на заинтересованото лице, за евентуално изпълнение на поисканото процесуално действие (член 440 а от НПК). Въпросните решения подлежат на обжалване, след което стават необжалваеми.

4.4. До положително за искането решение се стига, когато същото е обосновано и установява, че:

- разследваното престъпление е “наказуемо и по българския закон” (правило на “двойната наказуемост”), и е квалифицирано като такова, поради което за него се предвижда наказание лишаване от свобода от минимум една година; респективно, ако се иска предаване на лице за изтърпяване на наказание, което не е под четири месеца лишаване от свобода (член 439 а от НПК, регулиращ положителните процесуални предпоставки);
- кумулативно, че не са налице някои от изброените в член 439 б от НПК отрицателни предпоставки в хипотезата на искане за предаване на чужд гражданин.

5. По-голямата част от тези предпоставки са станали част от обичайното международно публично право и са достатъчно безпротиворечиви, за да бъдат разисквани. В тази група са:

- искането да не е мотивирано от противоправно дискриминационно преследване на лицето поради неговата раса, религия, гражданство, етническа принадлежност, пол, гражданско състояние или политически убеждения (член 439 б, алинея 2, точка 2 от НПК);
- “молещата страна да гарантира зачитане на основните права и човешки свободи на лицето срещу неоснователно засягане в

противоречие с нормите на международното право (член 439 б, алинея 2, точка 3 от НПК, във връзка с член 3 от ЕКЗПЧОС и други);

- искането да не се отнася за военно престъпление, което не е обявено за престъпление по общото наказателно право член 439 б, алинея 2, точка 4 от НПК, по аргумент за противното от правилото за двойната наказуемост);
- за престъпление, което е амнистирано или наказателното преследване или изтърпяването на наказанието е погасено по давност, според законодателството на българската или на другата държава (член 439 б, алинея 2, точка 5 от НПК);
- ако присъдата е била постановена задочно и лицето не е било известно за започналото срещу него наказателно преследване и не е имало възможност да се защити, или ако за деянието се предвижда смъртно наказание (член 439 б, алинея 2, точка 7 и 8 от НПК. Следва да се има предвид, че тези разпоредби не са релевантни за присъди, постановени от Международния наказателен съд, тъй като в Римския статут не се предвиждат “задочни” процеси и смъртно наказание).

6. Не толкова непротиворечива е ситуацията при останалите условия, част от които имат и своята пряка конституционноправна санкция. В това число попадат такива важни въпроси, опиращи до същността на юрисдикцията на Международния наказателен съд като:

- забраната за предаване на български гражданин по член 439 б, алинея 1 от НПК, представляваща продължение на конституционната норма по член 25, ал.4 от Конституцията;
- забраната за предаване за деяние, подсъдно на българските съдилища, или когато в Република България за деянието е проведено наказателно преследване, макар то да е завършило с прекратяване или с оправдателна присъда (правилото за “двойната опасност” – член 439, алинея 2, точка 6 от НПК във връзка с цялата глава VI от Конституцията и по-специално член 119 и член 129 от Конституцията, с които се уреждат легитимните от конституционноправна гледна точка национални органи в състава на съдебната власт, чието правораздаване е аспект на националния суверенитет);
- забраната за предаване на лице за съдене от извънреден съд в другата държава или ако срещу него ще бъде приведена в изпълнение присъда, постановена от такъв съд (член 439 б, алинея 2, точка 9 от НПК във връзка с член 119, алинея 3 от Конституцията относно тълкуването на понятието извънредни съдилища);
- забраната за предаване, ако престъплението, за което то се иска, се счита за политическо или за свързано с политическо престъпление (член 439 б, алинея 2, точка 1 от НПК, във връзка с отсъствието в нашата правна доктрина на легална дефиниция за “политическо престъпление”);
- накрая, независимо от отсъствието на подобна разпоредба в структурата на член 439 б от НПК към тази група следва да се прибави

и наличието на имунитети срещу наказателно преследване по вътрешното ни право. Въпросният проблем не се решава и от член 27 от Римския статут, доколкото имунитетите (на Президента например – член 103, алинея 4 от Конституцията) имат конституционноправно основание, а Конституцията е с по-висок ранг в нормативната йерархия на международните договори, ратифицирани по надлежния ред (член 5, алинеи 1 и 4 от Конституцията, във връзка с Решение №7 от 1992 година по конституционно дело № 6/1992 година.)

7. Проблеми със синхронизацията на вътрешното право с глава 9 на Римския статут се откриват и по отношение на другите форми на правно сътрудничество или институтите на правната помощ в тесния смисъл на понятието (глава VI., раздел 5 от НПК).

Независимо от констатацията за значително припокриване между институционалните форми, предвидени в член 93, алинея 1 от Римския статут и член 461, алинея 2 от НПК (връчване на призовки и съдебни книжа; изземване и предаване на предметите, с които е извършено престъплението, или на имуществото, придобито чрез престъпление; разпит на подсъдим и свидетел; назначаване на експертиза и приемане на заключението ѝ; извършване на оглед, претърсване и изземване; издирване и идентифициране на лица; предаване на веществени доказателства, сведения и документи; даване на сведения за лицето – член 461, алинея 2 от НПК), евентуалното изпълнение на част от същите би открило значителни методически проблеми.

7.1. На първо място трябва да се отбележи липсата на възможност, а и изрично задължение за българските органи за оказване на помощ за осигуряване защита на свидетели и жертви на престъпления, преследвани от Международния наказателен съд (член 93, алинея 1, буква “ж”). Дори и да се приеме аргумента, че изброяването в член 461, алинея 2 от НПК не е ограничително, остава отворен въпросът, че в националната ни наказателноправна система и досега липсва цялостна програма за обезпечаване физическата сигурност на свидетелите, като “свободно висящите” в член 97 а, алинея 2 от НПК разпоредби не са подкрепени по никакъв начин от други закони и подзаконови правила, което обяснява и понякога “анекдотичния характер” на тяхното прилагане.

7.2. Сериозни неизвестни могат да възникнат и по отношение на задължението за “издирване и изземване на лица и имущества”:

а. Идентифицирането на лица вероятно ще изисква използване на специални разузнавателни средства, чието прилагане е подложено на строго ограничителен режим по нашето законодателство. В тази насока остава неяснотата около реда и органите компетентни да извършат съответното процесуално действие по искане на Съда, както и относно условията за преценка на законосъобразността от оторизиращите изпълнителните действия председатели на окръжни съдилища (без дори да поставяме въпроса за възможни несъответствия между

материалноправното основание за образуване на производството пред Международния наказателен съд и разпоредбите на Наказателния кодекс). Този проблем едва ли ще бъде разрешен и с очакваните промени на ЗСРС, като същия може да се окаже от решаващо значение за бъдещото сътрудничество с Международния наказателен съд.

б. Не по-малко хаотично е положението с локализирането и изземването на имуществени ценности, свързани или послужили за извършване на престъплението. До момента във вътрешноправната уредба липсва достатъчна яснота за основанията, още по малко стройна процедура за вдигане на банковата и данъчна тайна, а съответните разпоредби, имащи по-скоро превантивен характер или ограничени до задължение за информиране, са пръснати в няколко различни акта (НПК, ЗМИП, ЗБТ и други). Не е особено обещаваща и практиката по член 52 от Закона за банките като дори и в съвсем тривиални случаи на разпореждания на прокуратурата за “замразяване на сметки” съответните предписания се изпълняват със закъснение, обезсмислящо предприетите стъпки.

7.3. В тази група следва да се упомене и статусната неяснота около действието на органи на Международния наказателен съд на българска територия в рамките на длъжностните им компетенции по член 99, алинея 4 от Римския статут. Въпросната разпоредба предвижда възможност за автономно осъществяване на непринудителни процесуални действия на територията на държави-страни по Римския статут, както и други държави, приели “ad hoc” сътрудничество по Статута, но не определя реда, по който ще се гарантира липсата на юрисдикционни конфликти или злоупотреба от страна на органи на Международния наказателен съд с въпросното правомощие.

7.4. Сходен пропуск се наблюдава и относно бланкетния характер на разпоредбата на член 462 от НПК за дефиниране на основанията за отказ за оказване на правна помощ в случай на застрашаване “интересите на националната сигурност”⁶. До момента не съществува ясна методика и процедура за дефинирането на националния интерес в правораздавателен контекст, както и липсват съответни нормативно структурни връзки с правната категория на “квалифицираната информация”.

7.5. Недостатъчно прецизна е и нормата на член 464 от НПК за “реда за подаване на поръчка до международен съд”, като не е предложена конкретна процедура за сътрудничество с Международния наказателен съд по силата на член 93, алинея 10, буква “б” от Римския статут, съответно необосновано се обременява министерство на правосъдието, а се ограничава инициативата на правораздавателните органи.

8. В заключение на гореизложеното, общо както за института на предаването на лица за съдене и изгърпяване на наказание, така и за останалите форми на правна помощ, може да се отчете, че стройната и

⁶ Другите алтернативи са мълчаливо обезсилени в хипотезата на сътрудничество с Хага, поради ограничителния характер на чл.99, ал.4 от НПК.

елегантна на пръв поглед нормативна уредба на съответните производства в раздел II и V от глава 6 на НПК не е пригодена за очакваната по сериозна динамика на международноправно сътрудничество по наказателни дела, генерирана със създаването на Международния наказателен съд.

Основни проблеми, както демонстрирахме в предходните пасажии, се разкриват на конституционноправно ниво. Същите могат да бъдат сведени до три конституционноправни принципа:

- защитата на български граждани от чужда юрисдикция (член 25, алинея 4 от Конституцията);
- стабилитетът на конституционно зададените имунитети от наказателно преследване;
- конституционособразността на действащите по българското право правораздавателни органи (отсъствието в Конституцията на препратка за възможно „подчиняване“ на вътрешната юрисдикция на международна такава).

9. Справедливостта изисква да упоменем, че въпросните проблеми не са изключителен прерогатив на българския опит. С подобни проблеми, съобразно справката на Съвета на Европа, са се сблъскали абсолютно всички членове на организацията. По тази причина през 2000 година Европейската комисия за демокрация и правов ред (Венецианската комисия) подготвя специален доклад за решаване на конституционноправните проблеми във връзка с ратификацията на Римския статут.⁷

Според препоръките на този доклад, гореизложените въпроси могат да бъдат решени или по пътя на тълкуването или с промени в конституциите.

По отношение на промените се предлагат два подхода.

А. Седна единствена норма, закрепваща изключителното положение на Международния наказателен съд спрямо националните правни системи и оповестяваща, че с тази норма се обезсилват всички други конституционни такива, които ѝ противоречат, в частта, в която са в конфликт.

Б. Чрез отделни промени на отделните норми:

- като се въведе изрично условието за възможността за предаване на Съда на граждани на съответните страни, като нов принцип на международното наказателно право;
- като се уреди мястото на Съда във видоизмененото национално нормативно пространство (на принципа на “трансфера на суверенитет”);
- определят се ограниченията на имунитетите по националното право, съгласно предписанията на Римския статут.

В нашия случай, поради доста тежката структура на механизма за промени на конституцията за предпочитане изглеждат първия и втория вариант.

⁷ <http://venice.coe.int/site/interface/english.htm/>.

10. Необходими са и синхронизирани промени на законовата нормативна база, особено по отношение изясняването на понятието “национална сигурност” и регламентиране на правосъдните критерии за отчитане степента на дискредитираност на същата.

Не по-малък проблем разкрива колебливият и хаотичен подход към въвеждането на специалните разузнавателни средства във формалната процесуална сфера, а това е въпрос, който наистина не търпи отлагане, пред лицето на засилващите се рискове за сигурността на гражданите и стабилността на вътрешния ред.

11. Накрая, не трябва да бъдат подценявани и проблемите, свързани не толкова с “буквата” на настоящата правна уредба на международното сътрудничество в НПК, а с “духа на закона”.

В обобщение на гореизложеното мога да заключа, че такива проблеми за пълноценно сътрудничество с Международния наказателен съд са:

- “олекотената” структура на институтите на международноправното сътрудничество в НПК, които като цяло не са адекватни на новата функционална обстановка. Доказателство в тази насока са например тяхната непригоденост за пълноценно участие в специализираните производства по допустимостта пред Международния наказателен съд (важен момент за вътрешноинституционалната система на контрол), за разрешаването на юрисдикционни конфликти при конкуриращи се искания и други;
- липсата на клаузи за приоритетност в полза исканията на Съда по отношение на сроковете за изпълнение – риск от забава в действията по изпълнението;
- проблемът с подвеждането на сътрудничеството с Международния наказателен съд под “общата клауза”. Обсъждането на исканията на Съда на ниво окръжен съд по вътрешноправната система (член 440а от НПК) не дава достатъчно гаранции за адекватно правораздаване в тези хипотези, както поради предполагаемата сложност на съответната материя, така и поради риска от “административен” и политически натиск върху по нисшите звена от съдебната система.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Списъкът с проблеми по отношение сътрудничеството с Международния наказателен съд може да бъде продължен и отвъд изведеното в по-горните пасажии, но считам подобно упражнение за излишно.

Изложеното доказва по убедителен начин необходимостта от цялостен, комплексен подход по отношение “отварянето” на наказателноправосъдната ни система в общи план и по специално уреждане на модела на правен обмен с Международния наказателен съд. Най-удачният за това подход е този, който са възприели редица други

европейски държави с традиции в правното регулиране – приемането на отделен нормативен акт, регламентиращ единствено сътрудничеството със съда в Хага, като съвсем естествено в същия основно място намират проблемите, дискутирани в настоящата статия. (В групата на държавите с такова законодателство са държави като Холандия, Великобритания и Швейцария, а поне още десет членки на Европейския съюз са в подготовка за приемането на такива закони). Единствено в тази ситуация може да съществува гаранция, че България е сред “държавите застъпници” на идеята за международно наказателно правосъдие и е готова да обезпечи съответните декларации с необходимите законодателни действия.

Дали такова законодателно действие ще бъде предприето остава да се види в бъдеще като остава надеждата, че ратификацията на Римския статут няма да остане изолиран жест в българския правен мир.

МЕЖДУНАРОДНОТО НАКАЗАТЕЛНО ПРАВОСЪДИЕ В КОНТЕКСТА НА БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

ДИСКУСИЯ

Диана Ковачева:

Бих искала да ви благодаря за това, че сте тук – съмишленици, а може би част от нас и противници на идеята за международното наказателно правосъдие. Решихме да направим тази кръгла маса и да дискутираме въпроса за международното наказателно правосъдие в контекста на българското законодателство, защото самата ратификация и влизането в сила на Римския статут не води автоматично до неговото приложение. Причината е в това, че до голяма степен успешната работа на Съда зависи от сътрудничеството на държавите, които са страни по Римския статут. Именно по тази причина всяка от държавите следва да приведе своето законодателство в съответствие с разпоредбите на Римския статут. Голяма част от държавите вече направиха това, но дебатът в България сякаш не е толкова активен. Затова за мен е удоволствие, че днес лекторите, които поканихме, се съгласиха да говорят по тази наистина доста специфична тема. Разбира се, се надявам всеки един от вас може да допринесе с нещо за дебата с оглед на неговата компетентност в тази област. За мен е удоволствие да представя модератора на днешната среща – това е Гергана Маринова, която ще поеме от тук нататък панела.

Гергана Маринова:

Благодаря. Уважаеми дами и господа, убедена съм, че тези три интересни и задълбочени изложения са една добра база за дискусия. Така че, бих искала да ви предоставя думата за въпроси и мнения. Професор Константинов, моля заповядайте.

Проф. Емил Константинов:

Благодаря за поканата и за възможността да участвам в една дискусия, която, струва ми се, е първата по изпълнение в София поне през тази година. Искам да изкажа няколко свои разсъждения за дискутираните проблеми и същевременно да задам и някои въпроси към присъстващите тук експерти. Да разширим дискусията и за онези въпроси и ниши, които не са намерили своята правна регламентация и да посочим и някои проблеми, които биха били интересни и за България и за които дори и не се замисляме, че може би съществуват. Според мен, с Римския статут се затвори международната система за търсене на наказателна отговорност, за нарушаване преди всичко на законите на войната, а и за извършването на други престъпления срещу човечеството и геноцида. Тази система е доста завършена, защото включва националните съдилища, които действат на базата на националното законодателство, където тези престъпления са регламентирани и тя се допълва от няколко опорни точки

в международното правосъдие.

Аз бих започнал с Европейската конвенция за правата на човека, която защитава такива основни права на жертвите на въоръжени конфликти като правото на живот, забраната на изтезанията, правото на справедлив процес. Това са всички основни колони на хуманитарното право. Поради това Европейската конвенция не бива да се подценява, като имате предвид, че в нея членуват държави с много сериозни проблеми в областта на вътрешните въоръжени конфликти, каквато е например Русия с конфликта в Чечня. Да не говорим за кавказките републики, които, също доколкото си спомням, вече са членове на Европейската конвенция за правата на човека. Тя също така покрива до голяма степен проблематиката, обхваната от Римския статут и би било много интересно да се работи по тези въпроси и да се следи какво става – какво върви по линия на Страсбург, какво ще върви по линия на Хага. След това имаме и споменатите от тримата докладчици временни трибунали за Руанда и бивша Югославия, чиято практика също е много интересна и заслужава обобщение. Поставя се въпросът доколко въпросът на тези институции ще се разглеждат като прецедентно право за новия трибунал. Може да се получи така, че новият трибунал ще правораздава, без да се съобразява с изработените стандарти от Страсбург и от двата трибунала. Според мен това е много важен въпрос, който не е разглеждан в литературата. Той би трябвало да се постави пред новия състав в Хага, но по тази тема би могло да си пише и да се провеждат конкретни обсъждания. Според мен тези въпроси са изключително важни за България.

Първо, нашата страна като досегашен неформален, а сега вече и формален член на НАТО, участва в глобалното развитие на събитията, включително и във въоръжената сфера. Участва във въоръжени конфликти с различен интензитет и всички знаем, че е потенциален обект на международния тероризъм. Това са също въоръжени конфликти с нисък интензитет, които, ако са насочени срещу защитени от правото на въоръжените конфликти, каквито са обекти на гражданското население, цивилни обекти, могат да попаднат под знаменателя на международното хуманитарно право и да бъдат преследвани по тази линия. Така че, създаването на една стабилна универсална система за закрила на жертвите на войната, за предотвратяване на престъпления срещу човечеството, е положително развитие за една малка страна като България, защото създава стабилна международна обстановка. А това е обстановката, в която малки държави като България могат да се развиват добре, да просперират и да бъдат закриляни от нормите на международното право. Всяка кризисна ситуация от по-голям мащаб в света се отразява неблагоприятно върху малки страни като нашата. Следователно нашето участие в тези конвенции е принос за стабилността в света и носи дългосрочни дивиденди за нашата страна. Естествено, последното развитие на международното хуманитарно право и на международното съдебно преследване на тези престъпления, за които и ние говорим, има и своите проблеми.

Един от проблемите, според мен, е какви конфликти остават извън закрилата на международното наказателно право в тази област и от международната съдебна организация, която преследва тези престъпления. Очевидно, тук има конфликти с ниска интензивност, между които и така нареченият тероризъм, където средствата за война изобщо не са обхванати от съществуващите конвенции. Насочени са срещу гражданското население и изцяло не зачитат правилата за водене на въоръжен конфликт. И тук бих задал един въпрос към експертите от Военната академия и към госпожа Ковачева, към господин Ганев, към господин Миков – какво е състоянието в тази област и какво може да се направи? Освен това, не бива да забравяме, че се носи отговорност и при воденето на по-големи въоръжени конфликти с модерно оръжие от големите държави. Като ключова дума искам да спомена за така наречените колателарни щети – съпътстващите щети. Особено, ако се докаже, че са и планирани, според мен поставят много сериозен въпрос (каква е досегашната практика в Хага, доколкото си спомням имаше някаква жалба).

Не бива да забравяме, че новата Европейска конституция, чийто проект е в много напреднала фаза, и бих казал, че само около 3-4% остават да се договорят от нея, съдържа едно основно изходно начало. Това е, че изцяло се придържа към постановките на съвременното международно класическо право, според което, например, въоръжена сила се разрешава само в два случая – при решение на Съвета за сигурност на ООН и при законна самоотбрана, което се тълкува от Съвета за сигурност много тясно – тоест “съществуващо нападение срещу територията на държавата и срещу нейните самолети или кораби”. Следователно всичко друго, което е извън тази регламентация, би трябвало да попадне под юрисдикцията на трибунала в Хага, а доколкото международното право, според българската Конституция, е част от нашето национално право и е с предимство пред българските закони, то се поставя въпросът, че подобни казуси могат до бъдат предмет и на разглеждане със всички последици, и юридически, и политически, пред българските национални съдилища. Ето, аз тук ви конструирам един много реален казус и ми е много интересно да чуя вашето мнение по този въпрос. Вие знаете, че този въпрос е и обект на широка международна дискусия, дори на най-високо политическо ниво. Това са някои от проблемите, с които бих искал да допринеса за нашата дискусия. По някои от тях сам взех становище, така че ще се радвам да направим едно интересно обсъждане. Благодаря ви за вниманието.

Гергана Маринова:

Благодаря Ви, професор Константинов. Може би е добре да поставим и други въпроси, освен тези, зададени от професор Константинов. Господин Ненков, заповядайте.

Румен Ненков:

Първо благодаря за поканата да участвам в тази дискусия. Аз естествено, въпреки че съм практикуващ съдия, съм се стремил никога да не се отдалечавам много от теорията на правото. Въпреки, че признавам, с един прочит на Римския статут, изтеглен от Интернет, трудно мога да претендирам, че съм навлязъл в дълбочината на реалните проблеми и на теоретическите проблеми, които биха възникнали от правоприлагането. Искам само да изложа пред вас гледната точка на един скептик – не песимист, а скептик. Тя ще бъде изцяло в морален аспект, защото безспорно създаването на този Статут е огряно от идеята да превърнем правото в равна мярка за всички отношения, да поставим всички граждани, всички евентуални правонарушители в условията на равно третиране. Това е безспорно прекрасно, стига, обаче, да съобразим, че в много случаи пътят към ада е минавал през добри намерения. Особеността на Римския статут, е че третира деяния, свързани с въоръжени сблъсъци, с войни. А във въоръжените сблъсъци винаги има победители и победени. И тук е разликата между това, което каза Михаил Миков, за разработването на европейската конституция. Въпросите за тероризма, за трафика на наркотици и на хора, за престъпленията в кибер-пространството, са въпроси за равна опасност за равнопоставени субекти. Така или иначе европейските страни са субекти на една общност, която може да се развива като конфедерация, но те са равнопоставени. Те са решили да предоставят част от суверенитета си, казват – това е наша обща опасност. Но във въоръжените конфликти винаги има победител и победен. Съдилищата в Руанда и в Югославия така или иначе са учредени от победителите в един въоръжен конфликт. Естествено, това е нормално, защото, да речем, че държавата, която е победена, все още няма изградени институции, няма онези признаци на суверенитета, нито принадлежност към общопризнатите демократични правила и, в края на краищата, тя реално не може да упражни този свой суверенитет по отношение на лицата, извършили такива престъпления. И затова се създават такива съдилища. И тук за мен е голямата опасност – ако казваме, че този Съд е нещо ново (ние говорим за него като една теоретична абстракция все още) дали в хода на правоприлагането той ще съди с еднаква мярка? И това е големият въпрос според мен – дали няма пак да се превърне в съд над гражданите на победените държави. Защото и граждани на победителите могат да извършват такива престъпления. Защото, представете си една държава – победител във въоръжен конфликт, дори тя да е донесла нещо позитивно за определен район или за определена държава – от една страна, такава държава може да бъде демократична държава, признаваща принципите на международното право, на правото на водене на война и в този случай тя може спокойно да твърди, че има достатъчно институционален потенциал, за да може да си съди своите граждани. А ако тя не ги признава, но е достатъчно силна – говорим за нормативната сила, как ще се съвмести силата на победителя с отказа на суверенитет по отношение на тези граждани? Ето това за мен е възловият въпрос и оттам идва и моят скептицизъм – дали практиката на този Съд може да

деморализира, вместо да морализира и цялата идея да се превърне в един блян, в една илюзия за по-малките и слаби държави, каквато е България, например.

Михаил Миков:

Мислех да завърша своята лекция само с това, че единствено практиката на този съд ще покаже дали ще се преразгледа максимата “победителите не ги съдят”.

Мила Георгиева:

За първи път през февруари Международният наказателен съд организира обучение за висши прокурори и съдии във Флоренция и аз участвах в него. Аз си бях написала един списък с въпроси точно в духа на това, което Вие попитахте. И тъй като Съдът още няма практика, по принцип това е една фикция, която може да стане, може и да не стане. Изненада ме, обаче, тезата на главния прокурор г-н Луис Морено Окампо, който в момента разработва методология на тази субсидиарност на Съда. Неговото разбиране за дейността и функциите на Съда се изразяват в това, че ще водят дела само за ръководителите на въоръжени конфликти. Всичко останало ще предоставят на националните съдебни системи. Той определи собствената си институция като сила, която е сбор от силите на контактите с националните правосъдни системи. И понеже това, което казвате, е абсолютно вярно – дали няма да е съд на победителите над победените, какво остава за една държава като България, където прокуратурата не е част от изпълнителната власт и да бъде абсолютно приобщена с тезата на победителите. След това имах доста дълъг разговор с професор Окампо, който се оказа изключителен събеседник, и изрази желание да опознае България по-отблизо. Там се поставиха и други въпроси, които за мен още са една голяма въпросителна и затова ще предложа на Transparency International да осъществи личен контакт с този отдел на Международния наказателен съд, за да могат да получат тези въпроси по-реален смисъл. Ние не ги разбираме, този съд е право да получиш такова правосъдие, като правото да бъдеш избран за президент, но колко от хората имат този шанс. Аз абсолютно споделям тезата Ви, тя има и друго развитие и е въпрос на по-широка информация. Благодаря ви.

Диана Ковачева:

Когато работех в Министерство на правосъдието, имах късмета да се занимавам именно с ратификацията на Римския статут и да участвам в подготовката на документите, и с колеги, които все още работят в Министерство на правосъдието, широко дискутирахме въпроса за това, че наистина нищо не приключва със самата ратификация. С постигането на 60 ратификации на практика Международният наказателен съд е до такава голяма степен зависим от сътрудничество с държавите, които са страни по Статута, че ако те не са привели своето законодателство в съответствие с Римския статут, до голяма степен се затруднява неговото ефективно функциониране.

Ясно е, че е необходимо да бъдат внесени изменения в националното материално и процесуално законодателство на България така, че да може да се осигури сътрудничество по глава IX от Римския статут и съответствие с началните разпоредби на Римския статут, които са свързани с престъпленията, по отношение на които той упражнява юрисдикция. Макар моето убеждение да е, че това трябва да стане, трябва да ви кажа, че има доста колеги, които смятат, че, от една страна, Римският статут не изисква изрично да бъде изменено законодателството и няма нужда да бъдат правени каквито и да било промени в националното законодателство на България и това са колеги, които аз наистина много уважавам като юристи и като специалисти в областта на наказателното право. Струва ми се, че един такъв дебат за това дори, макар и в толкова ограничен кръг за това дали наистина има нужда и къде точно да се направят промени в националния ни закон, има своето място според мен и аз бих се радвала, ако той ви заинтригува и наистина вземете участие именно в него.

Маргарит Ганев:

Аз бих искал да се възползвам от случая, за да поставя един терминологичен въпрос и то по молба на професор Александър Янков, с когото вчера разговарях. Той ме помоли, защото има отдавнашна идея до постави въпроса от гледна точка на прецизността – престъпления против човечеството или престъпления против човечността. Стана много популярно в последно време в България в изказа на огромна част от колегите – те употребяват израза “престъпления против човечеството”. Едновременно с това искам да напомня, че на официалните езици на ООН има разминаване, защото на руски език е “преступления против человечестве”, на френски е “contre l’humanité” и на английски се използва “against humanity”. Така че, в този смисъл да кажем няколко думи като съображения какво би трябвало да бъде. Можем да излезем с принос към проблема.

Диана Ковачева:

Аз самата, като отчитам факта, че отскоро се занимавам с международно публично право – пет години са страшно малко време, бих казала, че някак си повече съм свикнала с термина “престъпления против човечеството” – може би по-често съм го чувала. Терминът “престъпления против човечността” поне за мен не носи този заряд, този смисъл, който носи “престъпления против човечеството”. Но бих казала, че в някакви степен терминологично съм обременена, защото така съм свикнала да ги възприемам от Университета, но това, разбира се, не ангажира аудиторията. Професор Константинов, заповядайте.

Проф. Емил Константинов:

Д-р Ганев постави един много интересен въпрос, който по начало е свързан с превода на български на онзи огромен, бих казал, ужасен поток от нормативни материали, които трябва да се превеждат било официално, било неофициално и всички тук са ангажирани – Фондация “Отворено общество”,

Външно министерство, Transparency International. И тъй като за много кратък период в България трябва да се преведат огромен брой документи (последният беше на колегата Семов, който издаде превода на Европейската конституция), това повдига много въпроси. Аз не знам Външно министерство как технически движи тези неща, но може би ползва някакъв експертен съвет, през който тези неща минават, а не само определеният референт да носи тежестта и отговорността за подобни преводи. Аз също съм се сблъсквал и с Европейската конвенция, и с други въпроси, но бих попитал г-жа Ананиева или г-жа Ковачева, която може би най-пряко е чела тези неща, или г-н Карамфилов как точно е в официалния български превод – предполагам, че е “човечество”. Ако е човечество, ние имаме малка възможност за избор, защото нещата са предопределени. Хубавото е, че всички ние разбираме под това определен набор от съдържание. А наистина и в литературата за бъдеще може да се постави този въпрос и да се обоснове, както от филологична, така и от съдържателна гледна точка. Благодаря ви.

Евелина Ананиева:

Всъщност, аз бих искала да кажа само, че използвам превода, такъв, какъвто е обнародван в “Държавен вестник”, така че, тук не бих могла да проявя каквато и да било самоинициатива. Но някак си ми се струва, че понятието “човечество” е придобило по-голяма гражданственост. Може би, ако се направи анализ за значението на тези два термина – “човечество” и “човечност” би могло да се помисли как ще определим тези престъпления, така че за мен е интересна тази дискусия. Аз самата да си призная не съм мислила по този въпроси.

Димчо Димов:

Лично аз смятам, че “човечеството” като чели е придобило по-голяма гражданственост, но от друга страна, ако се замислим за ценностите, които се защитават, може би човечността задава една по-специфична, една по-обособена група от ценности в обществено отношение, които заслужават една такава защита. Мисля, че човечността е по-подходяща, въпреки че при превода от английски може би е придобила по-голяма гражданственост. Лично за мен има още един въпрос, който е интересен от материална гледна точка – това е във връзка с престъплението “агресия”, тъй като в нашия Наказателен кодекс член 409 и член 410 изрично визират поведението, противообщественото поведение “агресия”. От тази гледна точка в момента няма такава авторитетна дефиниция на престъплението “агресия” на най-високо ниво дотолкова, доколкото Конвенцията против агресията така и не е влязла в сила поради много малкия брой ратификации. В същото време има достатъчно много документи, ратификации и международна правна практика, която повече или по-малко позволява обособяването на една приемлива дефиниция за агресия. Всъщност тук е моментът да определим, че наистина най-големият проблем с престъплението “агресия” не е липсата на практика, която да даде насоки, а всъщност наистина проблемът е изцяло политически.

По този повод лично на мен ми е много интересно и приятно, че в момента, доколкото имам информация, се работи по дефиницията,

предложена от Куба, която от 1961 година повече или по-малко е страна, жертва на един външен натиск. Необходимо е да има авторитетно произнасяне – тоест Съдът да може да се произнася по отношение на наличието или отсъствието на агресия и при отсъствието на авторитетно произнасяне на Съвета за сигурност на ООН. По този начин много елегантно може да се избегне един такъв impasse, който в крайна сметка е много видим на ниво ООН и е на път да обезсмисли до голяма степен самата организация. Ние виждаме, че се търсят някакви регионални алтернативи, които търсят по-добро стиковане на интересите на международната общност. И другото, което за мен е много ценно, в понятието “агресия” трябва да влезе не само военна, не само политическа, но и икономическа принуда.

Проф. Емил Константинов:

За да сложим някаква точка все пак на тази неопределеност за агресията, аз бих искал да кажа следното, което да имаме предвид, независимо, че няма определение. Аз мога да ви гарантирам, че не виждам как в скоро време ще се направи от тази голяма група едно работно, общоприето на ниво универсално международно право определение на агресията. Политическата обстановка е такава, че едва ли скоро ще може да се стигне до работна дефиниция, работна в смисъл задължителна за всички. Но и в момента ние имаме едно много ясно определение на агресията, кодифицирано както в международни договорни документи, така и неразделна част от обичайното международно право. Това е член 2, алинея 4 от Устава на ООН за забрана на употреба на сила, член 51 от Устава на ООН за разрешена самоотбрана и всичко това, коментирани от определението за агресия от Общото събрание на ООН през 1974 година. То е единодушно прието, като тази резолюция на Общото събрание очевидно има препоръчителна сила, но то е вече признато като обичайно международно право, признато в решенията на Международния съд в Хага и по агресията имаме важни решения.

Само искам да ви спомена решението на Хага по делото Никарагуа срещу САЩ, където, оправдавайки САЩ, обаче, се дава едно тълкувание на агресията. Освен това литературата е огромна по тази материя, така че ние имаме ясно очертани договорни и международно правни рамки на определението на агресията, които са валидни и от които и нашето вътрешно право не може да избяга. И оттук, ако се замислим и решаваме конкретни казуси, в които и България участва, се поставят едни много интересни въпроси, свързани със значителни политически измерения, които са и обект на международна дискусия през последната година. Аз още един път ви обръщам внимание на това, че проектът за нова европейска конституция изрично подчертава, че както Европейският съюз, така и държавите-членки ще се придържат изрично към международното право, включително към Устава на ООН. Като имаме предвид всичко това, което казахме, вие разбирате защото това положение е залегнало в проекта на тази нова европейска конституция и то не е обект на допълнителни преговори, които ще се проведат и може би ще завършат до края на юни.

Димчо Димов:

Аз искам да се спра на мерките, които предприема САЩ като противоречащи на международното наказателно право – именно защото целят да обезсилят Международния наказателен съд, но и защото те са асиметрични.

България също имаше предложение от САЩ да подпише специално споразумение, което беше обвързано с международната помощ. Тези споразумения се подготвят въз основа на Закона за защита на американските военнослужещи. В това отношение присъединяването по тези споразумения се обвързва с военната помощ. България загуби военната помощ, тъй като отказа да сключи такова споразумение. Но от друга страна, малко по-късно външният министър направи изявление, че България ще получи военна помощ. Лично аз, доколкото следвам логиката, смятам, че някъде нещо някой е подписал.

Евелина Ананиева:

Не са основателни предположенията. Категорично Ви заявявам като представител на Външно министерство и като човек, който пряко следи този въпрос и който е работил по въпроса за двустранните споразумения, трябва да Ви кажа, че такова споразумение не е подписвано между България и САЩ. Говоря за двустранно споразумение по член 98, алинея 2. Другото, което искам да кажа, е, предполагам, че сте чели американския закон за защита на военнослужещите, там са изключени няколко държави. От вчера като член на НАТО България не попада под заплахата, която беше създадена преди няколко месеца. Така че, вече като член на НАТО и съюзник на САЩ няма никаква опасност.

Димчо Димов:

Ние бяхме изключени от военна помощ преди да станем членки на НАТО – това означава, че по някакъв начин някакъв таен протокол най-вероятно има. Между другото в международните отношения тази практика, на тайните протоколи, е добре позната. Но сега не сме компетентни да го преценим.

Евелина Ананиева:

За да бъде действащ този таен протокол, тоест ако един ден Международният наказателен съд се обърне към България с искане да бъде предаден американски гражданин и ние кажем, че няма да го предадем, защото имаме таен протокол, нали знаете, че този таен протокол, за да има примат на Римския статут в някаква степен (говорим за примат условно, знаете, че Римският статут е ратифициран и е обнародван), това тайно двустранно споразумение най-малкото трябва да мине през парламента. А вие знаете, че ако такова нещо се случи, вероятността да остане скрито е много малка.

Димчо Димов:

Аз смятам, че това, което стана в Ирак, за мен е много важно. Имаме член 9 от конституцията, според която “въоръжените сили на България гарантират суверенитета, сигурността и независимостта на страната и защитават нейната териториална цялост”. Мисля, че в австрийската конституция има сходен текст, от където е заимстван, където достатъчно ясно е казано какво означава това. Първо, това задава политика на неутралитет, но дори да не задава такава политика, второ, това означава никакво допускане на въоръжени сили на друга държава на нейна територия. От тази гледна точка, участието на България в Ирак търпи достатъчно критика и то от нормативен характер. Не само по отношение на споразумението, което официално не е подписано, но да речем, че има договорености. Ако говорим за тези договорености, които предшества формалната страна на сключването на международни правни споразумения, това също е установена практика. И все пак остава фактът, че г-н Паси заяви, че е поел никакви ангажименти и тези ангажименти той ги подкрепи с няколко изказвания през месец февруари пред CNN, в които говори за тоталитарната същност на иракския режим, в което аз също не се съмнявам. Но за него това беше достатъчно оправдание, независимо от проблема с оръжията за масово поразяване за агресията в Ирак.

Евелина Ананиева:

Всъщност сам се убеждавате, че е изключително трудно да се дефинира престъплението агресия, защото едно лице може да носи лична наказателна отговорност за престъплението “агресия” – тоест предпоставка за наказателна отговорност, е наличието на акт на агресия, извършена от съответната държава. Тоест преди ние да кажем, че президентът на дадена държава е извършил престъплението “агресия” и да му търсим наказателна отговорност, трябва да кажем, че съответната държава е извършила акт на агресия. А знаете, всъщност, че по Устава на ООН органът, който може да се произнася дали е налице акт на агресия или не, е Съветът за сигурност. Спорът, който тук се заражда и се води е, дали Съветът за сигурност има изключителната компетентност само той или тази компетентност не е изключителна и може някой друг орган да се произнесе. И другото, което е, че всъщност в Устава на ООН не са фиксирани срокове, в рамките на които Съветът за сигурност да се произнесе дали е налице акт на агресия. Следователно, ако Съветът за сигурност не се произнесе в рамките на 6 месеца, на 1 година, на 2 години или повече, какво прави Международният наказателен съд? Така че, виждате, че въпросите са много сложни и затова всъщност проблемът е и политически до голяма степен, но той в основата си е и правен.

Димчо Димов:

Само исках да набележа няколко процесуални проблема в конкретния случай пред активизиране дейността на Международния

наказателен съд на българска територия по отношение на български граждани. Не бих искал да отиваме повече в тази насока.

По отношение на така нареченото производство по допустимост, особено за така нареченото диференцирано производство пред Международния наказателен съд. То има самостоятелно и много важно значение дотолкова, доколкото той е част от тази система за взаимен контрол между Съда и държавите-страни по Статута. И другият проблем, който за мен възниква дотолкова, доколкото в статута на Международния наказателен съд има фактически състави, които не са обособени в българския наказателен кодекс. Могат да възникнат случаи, в които има повдигнато обвинение, в което, обаче, няма аналог по българската наказателна материална система и тогава вече възниква въпросът до каква степен българските органи са компетентни (при положение, че не е спазено това правило за специалността) да изпълнят едно такова изискване на съда за оказване на правно съдействие.

И друг важен за мен проблем е, работата на органите на Съда дори и без осъществяването на принудителни мерки на българска територия. Това са въпроси, които до момента не са разгледани изчерпателно независимо от общо-взето доста ведрия ентузиазъм, с който сме подали доклад през октомври 2003 година до Съвета на Европа, за това, че България спазва изискванията на Римския статут и ние вече сме в състояние да го прилагаме в българската наказателно-правна система. Смятам, че на практика на този етап поне в процесуален аспект наказателно-процесуалната ни система не е в състояние адекватно да отговори, особено на конкурентните изисквания. Да последвам примера на колежката Ананиева, аз също съм много доволен от българската наказателно-процесуална система, аз също смятам, че тя има много висока ниво на кодификация, едно много високо ниво на изчистеност. Но, за съжаление, вече се оказва неадекватна, дотолкова, доколкото първо на конституционно ниво, след това на наказателно-процесуално ниво нямаме до момента урегулирани механизмите за трансфер на суверенитет (терминът суверенитет е доста дискуссионен, но можем да предположим все пак, че има някакво основание тази дефиниция). И след като нямаме този механизъм за трансфер на суверенитет, се получава в крайна сметка и някаква колизия между международното право, което се опитваме да инкорпорираме, и вътрешното право.

И другото, което за мен е особено голям проблем, е че в промените, които бяха извършени през 2003 година в “Държавен вестник” брой 50, по никакъв начин не е обозначено, че сътрудничеството с Международния наказателен съд има приоритетност пред други искания. Значи точно този въпрос за приоритетност и за придвижването на някакви срокове според мен е също така много необходим, като се има предвид за какви обществени отношения става въпрос.

Диана Ковачева:

Благодаря Ви. Бих искала да продължим с коментарите по това, което току-що чухме, а и да дам възможност на колегите, които не можах

до този момент на дискусиата да се включат. Заповядайте, господин Карамфилов.

Георги Карамфилов:

Аз съм подполковник Карамфилов, преподавам международно хуманитарно право във Военна академия “Г.С.Раковски”. Това, което ме привлече особено много за днешното ми участие, е самата тема така, както е формулирана – “Международното наказателно правосъдие в контекста на българското законодателство”. Може би най-приемливата пропорция на изложенията и дискусиите, по мое виждане, е около една трета от нашето усилие да бъде употребено за правната идея, как тя закрепена вече в международно правни норми и от тук нататък да насочим вниманието в контекста на принципа добросъвестно изпълнение на международните договори. Поради фактическите и правните сложности, очакваните колизии, които първоначално може да не бъдат забелязани, но вече започват да бъдат забелязвани с оглед на това не само да обясним заобикалящата ни действителност, а да я променим. В каква посока да я променим? Лично за мен посоката е следната. В национален мащаб да бъде осуетена каквато и да било възможност за употреба на военна сила, която не обслужва военната необходимост. Нещо, от което е повлиян международният нормотворец на плоскостта на международното хуманитарно право. Взимайки повод от думите на г-н Ненков, когато чух за това “победителите не ги съдят” и “на война като на война”, се сетих за един анекдот, в който казват, че има два начина – правомерен и неправомерен и така, както правят военните. Изглежда това е станало характерно за цивилните, след като в началото на 21 век ние отново се връщаме на тези максими и се опитваме по някакъв начин да прокараме обсъждане.

Максимата “победителите не ги съдят” трябва да бъде зачеркната според мен, първо от всеки юрист, защото това е обида към самото право. Ние се самоотричаме по този начин – особено представителите на съдебната система. Това може да се перифразира спрямо всеки български съд. Бедният човек от малкия населен пункт примерно възразява заради това, че е неравнопоставен на силните и богатите на деня поради това, че финансовата страна на процеса (държавната такса) по някой път възпира обикновения български гражданин от това да пренесе процесуалното усилия в следващата инстанция и да търси присъда по най-обстойния начин. Така че, веднъж от формално-правна гледна точка, втори път като военнослужещ, не само като юрист бих споделил с вас моето дълбоко убеждение – ние лъжем самите себе си, когато се опитваме да прокараме в нормотворчеството или в правоприлагането вратички за тези, които са готови и със сърцето си, и с разума си да употребяват насилие, което не обслужва военната необходимост – да се прекрачва цивилизованата граница на насилието във въоръжения конфликт. И дали ще имаме правосъдие или не, при всички случаи ние ще консумираме този извънправен ефект на накърняване на нормите на международното хуманитарно право, които биват обслужвани вече на

плоскостта на охранителните правоотношения, включително и от международното правосъдие. Когато има ситуация на употреба на насилие, което не обслужва военната необходимост, конфликтът започва да се самовъзпроизвежда. Това е една обективна закономерност. И се връща като бумеранг първо спрямо самите участници във въоръжените сили, а и разбира се, спрямо гражданското население. Втори път – вече като едно историческо ехо. Мисля, че сега събитията в Косово в последните дни доказват още веднъж, за пореден път това. Излишното насилие – имам предвид изобщо насилието в бивша Югославия, например в Сребреница (да бъдат унищожавани лица, които напускат Сребреница в колони, които по никакъв начин не обслужват военната необходимост, да бъдат обграждани и унищожавани, след това да бъдат събрани около 3000 души мъжко население – момчета и мъже, годни да носят оръжие, под фалшив предлог и да бъдат заровени в масови гробове) това от гледна точка на военното дело е абсолютно безсмислено. Като историческо ехо това рефлектира сега в тези дни. Това е в най-общ смисъл моята гледна точка към материята. Но вече като юрист и като участник в тази конкретна кръгла маса съм изкушен да отнема малко повече време в това отношение.

Първо аз съм готов пред вас да предложа под формата на научно съобщение част от резултатите от едно инициентирано първо от мен, после от катедрата и академичната институция, в която работя, извънредно социологическо изследване по терминологията в нашето ведомство, защото има планови и извънредни. Социологическо изследване, което е свързано с имплементацията на международното хуманитарно право. Аз вече направих тази връзка, че нормите на международното хуманитарно право, за да бъдат имплементирани – тоест оделотворени, трябва да бъдат внедрени в българското законодателство, за да се получи вътрешно-правно основание и дори когато от юридическа гледна точка е налице перфектно вътрешно правно основание (за да имаме конкретен адресат на правните норми, а не само държавата, която е основен субект на международното вътрешно право), това вътрешно право да бъде подплатено с организационно-практически мерки. За да се постигне правосъзнание, за да се постигне степен на информираност, за да се постигне добра методика, когато се разпространяват знания в сферата на международното хуманитарно право. От тази гледна точка аз съм готов да направя пред вас това съобщение и има пряка връзка с международния наказателен съд. Четири групи са изследвани. Първо – 100 души експерти от съдебната и изпълнителната власт, които по длъжностна характеристика са експерти по международно хуманитарно право. Вие ще може да чуete колко от тях отговарят, че са имали повод да черпят директна информация от текстовете на следните международни договори, включително и Римския статут.

Също така отношението им към формулировката “конституиращия се” защото аз мисля, че и до този момент все още продължава неговото конституиране, след като не е попълнен неговият състав – например заместник прокурорите. Въпросът е формулиран така: “Какво е отношението Ви към

създаващия се в Хага, Холандия Международен наказателен съд? С варианти на отговор “Това е една съвременна потребност”, “Не е необходимо, “Безразличен съм към факта на неговото създаване, “Нямам информация за този съд”. Ако аз ви съобща резултатите, можем да приемем, че в тази кръгла маса са участвали много по-широк кръг от хора. Както се сочи в официално писмо до нас от една оторизирана социологическа агенция, каквато е отдел “Социологическа информация” в изпълнителна агенция “Военни клубове и военна информация” на Министерство на отбраната, която отговоря за методиката за това изследване – това не е някаква самодейност, това е една перфектна методика по смисъла на социологическите методи на изследване. Те казват, че изследването е представително за експертите, за българската армия (кадровите военнослужещи), за национална служба “Жандармерия”, която има отношение към вътрешните въоръжени конфликти и накрая за гражданското общество – за самите граждани, които са били интервюирани по телефона.

На следващо място, искам да задам няколко уточняващи въпроса, преди да имам основание да коментирам. Бих искал да чуя експертното становище от страна на външно министерство има ли противоречие между Конституцията на Република България и Римския статут за Международен наказателен съд. Също така към господин Димов – говорим за продължение на националната юрисдикция. Нека да разграничим юрисдикцията на материалноправна и процесуалноправна. Аз считам, че има продължение на юрисдикцията в наказателно-процесуалния смисъл тогава, когато процесуалното усилие се пренася да речем специално във връзка с военнослужещите като потенциален субект на престъпление, от Софийския военен съд например (единият от военните съдилища с ранг на окръжен съд) до Военния апелативен съд и накрая Върховния касационен съд. Тоест имаме едно нарастване на процесуалното усилие, различни процесуални правомощия на всичките тези инстанции, но на една и съща материално-правна основа. В случая раздел II, глава XIV – престъпления против законите и обичаите за водене на война. В този смисъл е допустимо и продължение на процесуалната юрисдикция над Върховния касационен съд в Хагския трибунал.

Но ако приемем, че имаме някаква нова материално-правна основа във връзка с тази нова допълваща юрисдикция, тогава наистина не биха били приемливи нещата от гледна точка на самата идея. Вижте, от гледна точка на равнопоставеността на българските граждани, ако инициативата бъде иззета национален съд, да речем Софийския военен съд или Военно апелативния съд, те ще могат очевидно да, дори да реализират отговорността, да осъдят лицето по една много по-либерална, много постеснена, уредба по глава XIV, раздел II от Наказателния кодекс. Ако отиде делото по Римския статут поради качествено различната материално-правна основа на този етап, с оглед съотношението между международно право и българско право и законодателство, нещата не биха били приемливи. Римският статут може да продължи, да бъде едно

продължение на националната юрисдикция в процесуален смисъл. Но би се получило фрапантно, флагрантно нарушение на Конституцията, ако ние възприемем изведнъж една нова материално-правна основа. Това автоматически ще доведе до неравнопоставеност на субектите – на български граждани.

И един последен въпрос – вие засегнахте връзката между наказателния кодекс и уредбата на привилегиите и имунитетите по смисъла на международното право. Аз мисля, че тази връзка е само в посока на универсалната юрисдикция на наказателния кодекс тогава, когато той ще се разпростре върху небългарски граждани, които имат някакъв имунитет – дипломатически агенти, държавни глави, посланици и прочие. Мисля, че просто няма връзка между тази разпоредба на наказателния кодекс с материята, която ние тук разглеждаме. Аз лично поставям въпроса за имунитетите в контекста на имунитета на държавния глава така, както е провъзгласен от конституцията на Р България, което вече е съвсем друга тема.

Диана Ковачева:

Благодаря Ви, господин Карамфилов. Аз мога да Ви предложа да предоставите споменатото изследване, което ще бъде включено в предстоящата публикация по темата. Уважаеми колеги, уважаеми гости, благодаря Ви, че участвахте в днешната дискусия.

ТЕМАТИКАТА ЗА МЕЖДУНАРОДНИЯ НАКАЗАТЕЛЕН СЪД В КОНТЕКСТА НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

*Подполковник Георги Карамфилов**

Във Военна академия “Г. С. Раковски” – София се обръща специално внимание на тематиката по международно хуманитарно право, което както е известно е ориентирано основно към проблема за границата на насилието, жертвите и разрушенията в условията на хипотетични въоръжени конфликти или операции с използване на въоръжени сили, различни от война.

Една от нашите текущи творчески академични задачи във Военна академия “Г. С. Раковски” е да се разработи сравнителен анализ за приложимостта на нормите на международното хуманитарно право в български национален мащаб – отчитайки, че самият процес на имплементацията включва не само нормотворчески решения по внедряването на международноправни норми във вътрешното право, но и текущи организационно-практически мерки по обезпечаване на крайната реализация на тези норми в национален мащаб. Английският глагол “implement”¹ на български език се превежда като “изпълнявам” или “превърщам в дело”, “оделотворявам” на нещо, което е било решено на официално ниво.

В теорията и практика, макар и не много често, именно в този смисъл до сега се е употребявало понятието имплементация на международноправните норми в национални условия.

Съществува необходимост от налагането на думата “имплементация” в родния ни български език, като понятие от науката за международното право. То е нужно за избягване на излишна описателност при общуването и за обозначаване на занимаващия ни по време на настоящата кръгла маса стъпковиден процес на национално ниво по обезпечаване на изпълнението на международноправния принцип *pacis sunt servanda* за добросъвестно спазване на предварително поетите международноправни задължения. Рационално е да се използват също производните “имплементационен” (за принадлежност) и “имплементираност” (за състояние).

Има частично припокриване между вече разработвания във Военна академия “Г. С. Раковски” анализ за имплементацията на

* Резюме на изказване по време на кръгла маса “Международното наказателно правосъдие в контекста на българското законодателство” (30 март 2004 г., София, Гранд хотел “Радисън”). Авторът е преподавател по международно хуманитарно право във ВА “Г. С. Раковски” – София.

¹ Wehmeier, S. & Ashby, M. (Eds.), Oxford advanced learner's Dictionary (6th edition), Oxford University Press 2000, p. 650. Атанасова, Т. и др., Английско-български речник (том I), БАН, С., 1993, с. 775.

международното хуманитарно право, резултатите от който съвсем скоро ще бъдат публично оповестени под формата на защита на дисертационен труд и темата, разглеждана на организираната от Асоциация “Прозрачност без граници” изключително навременна и полезна кръгла маса. По същество Римският статут на Международния наказателен съд не е източник на международното хуманитарно право. Строго погледнато този договор е източник на международното наказателно право, но той има пряко отношение към имплементацията на международното хуманитарно право понеже неговите наказателноправни и наказателно-процесуални норми се надграждат над нормите, залегнали в източниците на съвременното международно хуманитарно право в интерес на обезпечаване на тяхната крайна реализация чрез санкции от наказателен тип.

Настоящият материал е с характера на научно съобщение и е изработен за нуждите на отбелязания по-горе военноакадемичен проект, в резултат на неговото реализиране изследователският екип разполага вече с резултатите от първото официално социологическо изследване относно имплементацията на международното хуманитарно право в Република България, в което има не малко въпроси и отговори, илюстриращи степен на информираност, оценки и нагласи конкретно спрямо Международния наказателен съд (*Приложение*). За по-голямо удобство отговорите на въпросите, пряко кореспондиращи с Международния наказателен съд са онагледени с диаграми.

Социологическите резултати се основават на пряко стандартизирано интервю с обем на социологическата извадка от 1059 пълнолетни граждани; групов анонимна анкета с общо 610 кадрови войници, сержанти и офицери от подразделения на Българската армия и лица, заемащи длъжности в различни структурни звена на Национална служба “Жандармерия” на Министерството на вътрешните работи; експертна оценка по специфични въпроси от страна на целенасочено подбрани общо 100 експерти (85 юристи) от съдебната и изпълнителната власт в Република България.²

Оторизираната в процеса на разработването на сравнителния анализ относно имплементацията на международното хуманитарно право в Република България социологическа агенция (отдел “Социологическа информация” на Изпълнителна агенция “Военни клубове и информация” в Министерство на отбраната на Република България (служебен адрес град София, бул. “Цар Освободител” № 7; тел. 980 9719, 922 1507; E-mail: stoimenov@eamci.bg, Интернет-адрес: <http://www.eamci.bg/scripts/isapivwb.dll>) е удостоверила, че регистрираните и обработени чрез софтуера за статистически изследвания в областта на обществените науки

² Конкретно от Военния апелативен съд, Софийската военноокръжна прокуратура, Специализираната следствена служба, Висшия адвокатски съвет, Дирекция “Международно право” на Министерството на външните работи, Дирекция “Съвет по законодателството” и Дирекция “Международно сътрудничество и международна правна помощ” на Министерството на правосъдието, Дирекция “Правно-нормативна дейност” на Министерството на отбраната и офицери от Генералния щаб на Българската армия, които според изискванията на длъжностната си характеристика участват в разработването на планове, програми, концепции, доктрини и др.

SPSS (Statistical Package of Social Sciences) социологически резултати са валидни за съответните категории изследвани лица в национален мащаб при максимално допустимо стандартно 2,5% плюсово или минусово отклонение.³ Още едно важно уточнение е, че в приложението са представени само валидните проценти от така наречените честотни таблици. За по-дълбочинни данни чрез така наречените крос-таблици, които в по-голяма степен могат да индивидуализират отговорите по възраст, образование, пол и прочие всеки интересуващ се би могъл да потърси допълнителна информация в самата социологическа агенция.

Принципът за допълващата юрисдикция на Международния наказателен съд е закрепен чрез нормите на самия Римски статут и благодарение на него липсва противоречие с Конституцията на Република България от 1991 година, която не допуска български граждани да бъдат предавани за съдене от друга държава.

Разсъждавайки обаче за допълващата юрисдикцията поотделно в материалноправен наказателен аспект и в наказателнопроцесуален аспект може да се стигне до извода, че поради явното разминаване между съставите на престъпленията, разписани в самия Римски статут и тези, които са разписани в раздел II на глава XIV от Наказателния кодекс, озаглавена “Престъпления против законите и обичаите за водене на война” е неприемливо да се счита, че допълващата юрисдикция може да има различна материалноправна наказателна основа от тази, която предлага българският наказателен кодекс. Евентуално продължаващо бъдещо съществуване на различни наказателноправни състави по посочените два правни източника би довело до хипотетична неравнопоставеност на българските граждани в конституционноправен смисъл, чиито присъди в едни случаи ще се основават на обстояното инкриминиране на тежките нарушения по смисъла на международното хуманитарно право в текста на Римския статут, а в други случаи на много по-либералното сегашно съдържание на Наказателния кодекс. За да се осуетят опити за безпринципно изземване на инициативата за реализиране на наказателно правосъдие върху по-благоприятната материалноправна основа на действащия в момента Наказателен кодекс в сравнение с възможността лицето да бъде съдено за същото деяние по значително по-строгия и широкообхватен на признаци относно обекта, субекта, обективната и субективната страна на престъплението Римски статут, би следвало да се потърси принципен изход, ориентиран към една и съща материалноправна основа, като допълващата юрисдикция на Международния наказателен съд да се разпростре само върху процесуалните правила. Изходът се състои най-вече в това, при очертаващите се по други поводи скорошни промени на Наказателния кодекс в глава XIV от Наказателния кодекс да бъдат пунктуално възпроизведени съставите на престъпления, които вече са залегнали в текста на Римския статут на Международния наказателен съд.

³ Съгласно удостоверително писмо с изх. № 14/08.01.2004 г. от Изпълнителния директор на Изпълнителна агенция “Военни клубове и информация” в Министерството на отбраната на Република България до Началника на Военна академия “Г. С. Раковски” генерал-майор Евгени Манев.

Друго още по-явно от предишното противоречие е, че Римският статут за разлика от действащата българска Конституция не признава наказателноправния имунитет на държавния глава. Известно е, че по силата на Конституцията на Република България от 1991 година българският президент, респективно вицепрезидент подлежат на наказателноправна отговорност при изпълнение на своите функции само за държавна измяна и то не по смисъла на глава I от особената част на Наказателния кодекс (аргумент от член 103, алинея 1 от Конституцията на Република България). При наличието на такова противоречие, отчитайки Решение № 7 по конституционно дело № 6 от 1992 година на Конституционния съд на Република България, би следвало да се приложи конституционната разпоредба, което би било проява на недобросъвестно изпълнение на международноправното задължение. Изходът естествено е също в промяна на българския националноправен акт. Тоест, член 103 от Конституцията на Република България – след като това не беше направено преди ратификацията на разглеждания международен договор, да бъде променен и допълнен с ясно изключение за президентския, респективно вицепрезидентския имунитет в току-що споменатия смисъл или поне на първо време да бъде сезиран Конституционния съд, който да се ангажира със съответното задължително тълкуване на визирания казус.

Решаването на всички тези проблемни въпроси е особено важно с оглед на факта, че те неизменно кореспондират със сигурността – национална, регионална или световна. Международното хуманитарно право и ефективното международно наказателно правосъдие по стандарта на Римския статут на Международния наказателен съд допринасят за противодействието на излишното насилие и излишните разрушения по време на въоръжен конфликт и при всяко използване на въоръжени сили. Противното би означавало да се създават повече предпоставки за самовъзпроизвеждане на винаги нежеланите в контекста на основополагащите европейски и евроатлантически ценности въоръжени конфликти – в хода на самите тях или като своеобразно историческо ехо.

Приложение

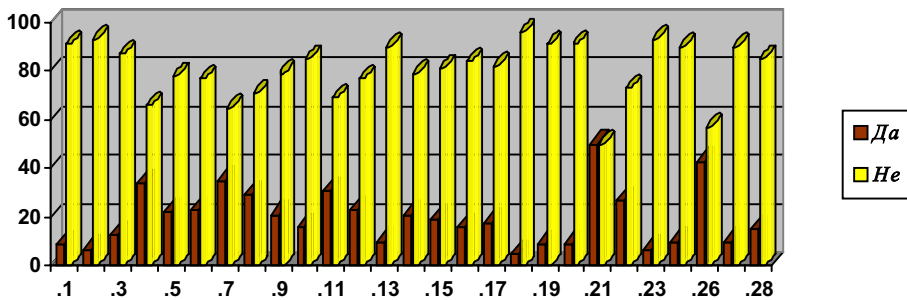
СОЦИОЛОГИЧЕСКО ИЗСЛЕДВАНЕ ОТНОСНО ИМПЛЕМЕНТАЦИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ*

А. РЕЗУЛТАТИ

за експерти в съдебната и изпълнителната власт
на Република България
(септември – декември 2003 година)

1. **СЧИТАТЕ ЛИ, ЧЕ ОТ ДЕФИНИТИВНА ГЛЕДНА ТОЧКА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО Е СЪВКУПНОСТ ОТ ПРАВНИ НОРМИ СЪС ЗАКРИЛНИ ФУНКЦИИ ОТНОСНО:**
 - 1.1. Антихуманни посегателства от страна на представители на една държава срещу нейните собствени граждани в мирно време? Да – 47.2%; Не – 52.8%.
 - 1.2. Антихуманни посегателства от страна на представители на една държава срещу нейните собствени граждани във военно време? Да – 48.3%; Не – 51.7%.
 - 1.3. Антихуманни посегателства от страна на представители на една държава по време на въоръжен конфликт срещу лица, които имат принадлежност към противниковата страна? Да – 87.6%; Не – 12.4%.
2. **УБЕДЕНИ ЛИ СТЕ, ЧЕ ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ С ИЗПОЛЗВАНЕ НА АРМЕЙСКИ ИЛИ ЖАНДАРМЕРИЙСКИ ФОРМИРОВАНИЯ МОЖЕ ДА СЕ ПОСТИГНЕ РАЗУМНА ГРАНИЦА НА НАСИЛИЕТО В ИНТЕРЕС НА ХУМАНИЗМА?**
 - 2.1. Категорично да – 12.1%.
 - 2.2. По-скоро да – 47.5%.
 - 2.3. Не мога да преценя – 11.1%.
 - 2.4. По-скоро не – 18.2%.
 - 2.5. Не – 11.1%.
3. **ИМАЛИ ЛИ СТЕ СЛУЧАЙ ДА ЧЕРПИТЕ ИНФОРМАЦИЯ ДИРЕКТНО ОТ ТЕКСТОВЕТЕ НА СЛЕДНИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ?**
 - 3.1. Конвенция относно поставянето на подводни мини, автоматично взривяващи се при досег (Хага, 18.10.1907 г.). Да – 9.3%; Не – 90.7%.
 - 3.2. Конвенция относно превръщането на търговските кораби във военни единици (Хага, 18.10.1907 г.). Да – 7.2%; Не – 92.8%.
 - 3.3. Договор за закрила на учрежденията, служещи за целите на науката и изкуството и на историческите паметници - Ръорих пакт (Вашингтон, 15.04.1935 г.). Да – 13.4%; Не – 86.6%.
 - 3.4. Конвенция за предотвратяване и наказване на престъпленията по геноцида (Ню Йорк, 09.12.1948 г.). Да – 34.3%; Не – 65.7%.
 - 3.5. Конвенция за подобряване участието на ранените и болните от въоръжените сили при бойни действия на сушата (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 22.2%; Не – 77.8%.
 - 3.6. Конвенция за подобряване участието на ранените, болните и коработрущенците от въоръжените сили при бойни действия на море (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 23%; Не – 77%.

- 3.7. Конвенция относно третиране на военнопленниците (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 35.4 %; Не – 64.6 %.
- 3.8. Конвенция относно закрилата на гражданските лица по време на война (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 28.3 %; Не – 71.7 %.
- 3.9. Конвенция за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт (Хага, 14.05.1954 г.). Да – 21.2 %; Не – 78.8 %.
- 3.10. Първи допълнителен протокол от 1954 г. към Конвенцията за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт от 1954 година (Хага, 14.05.1954 г.). Да – 15.5 %; Не – 84.5 %.
- 3.11. Конвенция за неприлагане на давност по отношение на военните престъпления и престъпленията против човечеството (Ню Йорк, 26.11.1968 г.). Да – 30.6 %; Не – 69.4 %.
- 3.12. Конвенция за забрана на разработването, производството и натрупването на запаси от бактериологически (биологически) и токсични оръжия и за тяхното унищожаване (Вашингтон, 1972 г.). Да – 22.9 %; Не – 77.1 %.
- 3.13. Конвенция за забрана на военното или всяко друго враждебно използване на средствата за въздействие върху природната среда (Женева, 1976 г.). Да – 10.4 %; Не – 89.6 %.
- 3.14. Първи допълнителен протокол от 08.06.1977 г. относно защитата на жертвите на международни въоръжени конфликти към Женевските конвенции от 12.08.1949 година. Да – 20.6 %; Не – 79.4 %.
- 3.15. Втори Допълнителен протокол от 08.06.1977 г. относно защитата на жертвите на въоръжени конфликти с немеждународен характер към Женевските конвенции от 12.08.1949 година. Да – 18.6 %; Не – 81.4 %.
- 3.16. Международна конвенция за борба срещу вземането на заложници (Ню Йорк, 17.12.1979 г.). Да – 16.5 %; Не – 83.5 %.
- 3.17. Конвенция за забрана или ограничаване употребата на определени видове обикновени оръжия, които могат да се смятат за нанасящи прекомерни увреждания или имащи неизбирателно действие (Женева, 1980 г.). Да – 17.7 %; Не – 82.3 %.
- 3.18. Първи допълнителен протокол от 1980 г. за неоткриваемите с рентгенови лъчи поразяващи осколки към Конвенцията за забрана или ограничаване употребата на определени видове обикновени оръжия, които могат да се смятат за нанасящи прекомерни увреждания или имащи неизбирателно действие (Женева, 1980 г.). Да – 5.2 %; Не – 94.8 %.
- 3.19. Втори допълнителен протокол от 1980 г. (изменен през 1996 г.) за забраната или ограничаването на употребата на мини, мини-сюрпризи и други минни устройства към Конвенцията за забрана или ограничаване употребата на определени видове обикновени оръжия, които могат да се смятат за нанасящи прекомерни увреждания или имащи неизбирателно действие (Женева, 1980 г.). Да – 9.4 %; Не – 90.6 %.

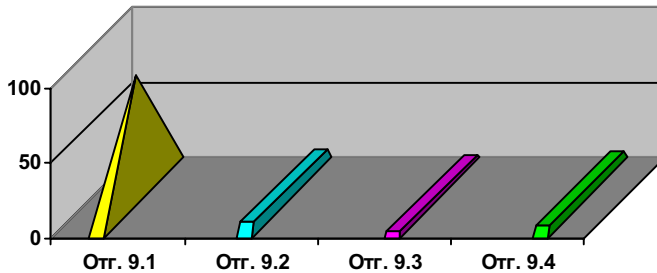

- 3.20. Трети допълнителен протокол от 10.10.1980 г. за забраната или ограничаването на употребата на запалително оръжие към Конвенцията за забрана или ограничаване употребата на определени видове обикновени оръжия, които могат да се смятат за нанасящи прекомерни увреждания или имащи неизбирателно действие (Женева, 10.10.1980 г.). Да – 9.5 %; Не – 90.5 %.
- 3.21. Конвенция за правата на детето (Ню Йорк, 20.11.1989 г.). Да – 50 %; Не – 50 %.

- 3.22. Конвенция за забрана на разработването, производството, натрупването и употребата на химическо оръжие (Париж, 1993 г.). Да – 27.4 %; Не – 71.6 %.
 - 3.23. Четвърти допълнителен протокол за ослепяващите лазерни оръжия от 13.10.1995 г. към Конвенцията за забрана или ограничаване употребата на определени видове обикновени оръжия, които могат да се смятат за нанасящи прекомерни увреждания или имащи неизбирателно действие (Женева, 1980 г.). Да – 7.3 %; Не – 92.7 %.
 - 3.24. Втори допълнителен протокол за забрани или ограничения върху използването на мини, мини-капани и други устройства с измененията от 03.05.1996 г. към Конвенцията за забрана или ограничаване употребата на определени видове обикновени оръжия, които могат да се смятат за нанасящи прекомерни увреждания или имащи неизбирателно действие (Женева, 1980 г.). Да – 10.5 %; Не – 89.5 %.
 - 3.25. Конвенция за забрана на използването, складирането, производството и трансфера на противопехотни мини и за тяхното унищожаване (Отава, 18.09.1997 г.). Да – 20 %; Не – 80 %.
 - 3.26. Римски статут на Международния наказателен съд (Рим, 17.07.1998 г.). Да – 43.2 %; Не – 56.8 %.
 - 3.27. Втори допълнителен протокол от 26.03.1999 г. към Конвенцията за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт (Хага, 26.03.1954 г.). Да – 10.5 %; Не – 89.5 %.
 - 3.28. Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно участието на деца във въоръжен конфликт. Да – 14.7 %; Не – 85.3 %.
4. **ПОСЕЩАВАЛИ ЛИ СТЕ УЕБ-СТРАНИЦАТА (WWW.ICRC.ORG) НА МЕЖДУНАРОДНИЯ КОМИТЕТ НА ЧЕРВЕНИЯ КРЪС В ИНТЕРНЕТ?** ДА – 17 %; НЕ – 83 %.
5. **ПРОВЕЖДАНО ЛИ Е С ВАС ОБУЧЕНИЕ, КОЕТО ОБСЛУЖВА ИДЕЯТА ЗА ПРОКАРВАНЕ НА ПРИЕМЛИВА В НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК ГРАНИЦА НА НАСИЛИЕТО ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ?** ДА – 11 %; НЕ – 89 %.
6. **ОЧАКВАТЕ ЛИ, ЧЕ ПРИ ЕВЕНТУАЛНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА БЪЛГАРСКИ АРМЕЙСКИ ИЛИ ЖАНДАРМЕРИЙСКИ ФОРМИРОВАНИЯ В ХИПОТЕТИЧЕН ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА ПРОТИВНИКОВАТА СТРАНА НЯМА ДА ИЗПОЛЗВАТ ИЗЛИШНО НАСИЛИЕ СРЕЩУ ТЯХ?**
 - 6.1. Категорично да – 6.1 %.
 - 6.2. По-скоро да – 19.4 %.
 - 6.3. Не мога да преценя – 30.6 %.
 - 6.4. По-скоро не – 33.7 %.
 - 6.5. Категорично не – 10.2 %.
7. **КАКВО Е МНЕНИЕТО ВИ ОТНОСНО ПОСЛЕДИЦИТЕ ОТ ЕДНА САМОЦЕЛНА УПОТРЕБА НА ВОЕННА СИЛА В СЛУЧАЙ, ЧЕ СЕ НАДХВЪРЛИ ВОЕННАТА НЕОБХОДИМОСТ?**
 - 7.1. Важат максимите “На война като на война” и “Победителите не ги съдят”. Да – 33.3 %; Не – 66.7 %.
 - 7.2. Би довело до ескалация на конфликта. Да – 77 %; Не – 23 %.
 - 7.3. Би довело до ескалация на конфликта в хода на самия конфликт. Да – 81.7 %; Не – 18.3 %.
 - 7.4. Би довело до ескалация на конфликта като своеобразно историческо ехо. Да – 63.8 %; Не – 36.2 %.
 - 7.5. Считаю, че е безсмислено. Да – 72.1 %; Не – 27.9 %.
 - 7.6. Считаю, че е неправомерно. Да – 82.2 %; Не – 17.8 %.
8. **ИМАЛИ ЛИ СТЕ СЛУЧАЙ ДА КОМУНИКИРАТЕ СЪС СТАНДАРТИЗИРАНИЯ ЗА РАМКИТЕ НА НАТО ВОЕНЕН ТЕРМИН “ПРАВИЛА ЗА ВОДЕНЕ НА БОЙНИ ДЕЙСТВИЯ” (НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК “*RULES OF ENGAGEMENT*”)?** ДА – 20.4 %; НЕ – 79.6 %.

9. КАКВО Е ОТНОШЕНИЕТО ВИ КЪМ СЪЗДАВАЩИЯ СЕ В ХАГА ХОЛАНДИЯ ПОСТОЯНЕН МЕЖДУНАРОДЕН НАКАЗАТЕЛЕН СЪД?

- 9.1. Това е една съвременна потребност – 82.8 %.
 9.2. Не е необходим – 8.1 %.
 9.3. Безразличен съм към факта на неговото създаване – 3.0 %.
 9.4. Нямам информация за този съд – 6.1 %.

■ Съвременна потребност	■ Не е необходим
■ Безразличие към факта на създаването	■ Липса на информация за съда

10. ЖЕЛАЕТЕ ЛИ ДА БЪДЕТЕ ОБУЧАВАН НА НОВИ ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И НАВИЦИ ОТНОСНО ТЪРСЕНЕТО И НАМИРАНЕТО НА ПРИЕМЛИВА ГРАНИЦА НА НАСИЛИЕТО ПО ВРЕМЕ НА ХИПОТЕТИЧНИ ВЪОРЪЖЕНИ КОНФЛИКТИ?

- 10.1. Да – 54.5 %.
 10.2. Не – 28.3 %.
 10.3. Не мога да преценя – 17.2 %.

11. СПОРЕД ВАШЕТО ЕКСПЕРТНО МНЕНИЕ, КОЯ ОТ ПОСОЧЕНИТЕ ПО-ДОЛУ ХИПОТЕЗИ ЗА ПРИЗНАК ЗА СЪСТАВОМЕРНОСТ ОТНОСНО ОБЕКТИВНАТА СТРАНА ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПО РАЗДЕЛ II НА ГЛАВА XIV ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС Е ВЯРНА?

- 11.1. Само война между две или повече държави, както буквално се сочи в заглавието на раздел II на глава XIV от Наказателния кодекс – 28.4 %.
 11.2. Въоръжен конфликт изобщо, включително вътрешен въоръжен конфликт между правителствени въоръжени сили и отцепнически въоръжени формирования – 36.8 %.
 11.3. Не мога да определя при фактическата липса на съдебна практика в български национални условия – 20 %..
 11.4. Не мога да определя поради липса на общи познания в областта на наказателното право – 14.7 %.

12. КАК БИХТЕ ОБЯСНИЛИ В КАЧЕСТВОТО СИ НА ПРАВЕН ЕКСПЕРТ НОРМОТВОРЧЕСКОТО РЕШЕНИЕ ОТНОСНО ПРЕДВИДЕНАТА САНКЦИЯ ПО ЧЛ. 413 ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС (НК), КОЯТО Е ЗНАЧИТЕЛНО ПОНИСКА В СРАВНЕНИЕ С ДРУГИТЕ СЪСТАВИ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПО РАЗДЕЛ II НА ГЛАВА XIV НА НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС?

- 12.1. С по-малката степен на обществената опасност на посегателството по чл. 413 НК – 63.5 %.
 12.2. Като юридически nonsens – 11.5 %.
 12.3. Не мога да определя, поради липса на достатъчно познания в областта на наказателното право – 25 %.

13. **КАК БИХТЕ ОБЯСНИЛИ В КАЧЕСТВОТО СИ НА ПРАВЕН ЕКСПЕРТ ПЪЛНАТА ЛИПСА НА СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО РАЗДЕЛ II НА ГЛАВА XIV НА НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС (НК) – ОСОБЕНО АКО СЕ ОТЧЕТЕ УНИВЕРСАЛНАТА ЮРИСДИКЦИЯ, ПРЕДВИДЕНА В ЧЛ. 6 НК?**
 - 13.1. С наличието на скрита латентна (престъпност) от страна на български граждани – 11.5%.
 - 13.2. С наличието на скрита латентна (престъпност) от страна на небългарски граждани, спрямо които би могла да се приложи универсалната юрисдикция, предвидена в чл. 6 НК – 20.7%.
 - 13.3. С наличието на скрита латентна (престъпност) от страна на български граждани заедно с наличието на скрита латентна (престъпност) от страна на небългарски граждани, спрямо които би могла да се приложи универсалната юрисдикция, предвидена в чл. 6 НК – 37.9%.
 - 13.4. Не мога да определя поради липса на общи познания в областта на наказателното право и/или наказателния процес – 29.9%.
14. **ИМАТЕ ЛИ КОНКРЕТЕН МОТИВ ДА ЗАДЕЙСТВАТЕ ЛИЧНО ИЛИ ОПОСРЕДСТВЕНО ЧРЕЗ ДРУГО ОПРАВМОЩЕНО ЛИЦЕ, РЕСП. ИНСТИТУЦИЯ НОРМОТВОРЧЕСКАТА ИНИЦИАТИВА ЗА ИЗРАБОТВАНЕ НА ЗАКОНИ ИЛИЛИ ПОДЗАКОНОВИ ЮРИДИЧЕСКИ АКТОВЕ В ИНТЕРЕС НА ОБЕЗПЕЧАВАНЕ НА КРАЙНАТА РЕАЛИЗАЦИЯ НА НОРМИТЕ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО В БЪЛГАРСКИ УСЛОВИЯ? ДА – 31.3%; НЕ – 68.8%.**
15. **КЪМ НАСТОЯЩИЯ МОМЕНТ ВИЕ СТЕ:**
 - 15.1. Съдия – 20%.
 - 15.2. Прокурор – 10.5%.
 - 15.3. Следовател – 9.5%.
 - 15.4. Адвокат – 11.6%.
 - 15.5. Друг – 48.4%.

Б. РЕЗУЛТАТИ

за кадрови военнослужещи от Българската армия *(септември – декември 2003 година)*

1. **ЗАПОЗНАТ ЛИ СТЕ С ПРЕДМЕТА НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО?**
 - 1.1. Да – 14,5%.
 - 1.2. Отчасти – 46%.
 - 1.3. Не – 36,4%.
 - 1.4. Не съм чувал за него – 3,1%.
2. **ЗАПОЗНАТ ЛИ СТЕ СЪС СВОИТЕ ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ?**
 - 2.1. Да – 41,7%.
 - 2.2. Отчасти – 44%.
 - 2.3. Не – 14,3%.
3. **В КАКВА СТЕПЕН МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО Е ВАЖНО ЗА ВАС?**

- 3.1. Голяма – 31.8 %.
- 3.2. Средна – 24.2 %.
- 3.3. Малка – 10.7 %.
- 3.4. Не мога да преценя – 33.3 %.

4. СМЯТАТЕ ЛИ, ЧЕ НОРМИТЕ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ПРЕДОСТАВЯТ ЗАКРИЛА СРЕЩУ:

- 4.1. Антихуманни посегателства от страна на представители на една държава срещу нейните собствени граждани в мирно време ? Да – 58 %; Не – 42 %.
- 4.2. Антихуманни посегателства от страна на представители на една държава срещу нейните собствени граждани във военно време ? Да – 52 %; Не – 48 %.
- 4.3. Антихуманни посегателства от страна на представители на една държава по време на въоръжен конфликт срещу лица, които имат принадлежност към противниковата страна ? Да – 69 %; Не – 31 %.

5. СМЯТАТЕ ЛИ, ЧЕ ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ Е ВЪЗМОЖНО ДА СЕ УСТАНОВИ ЕДНА РАЗУМНА ГРАНИЦА НА УПРАЖНЯВАНТО НАСИЛИЕ?

- 5.1. Да – 34 %.
- 5.2. Не – 45 %.
- 5.3. Не мога да преценя – 21 %.

6. ЗАПОЗНАТ ЛИ СТЕ СЪС СЪДЪРЖАНИЕТО НА СЛЕДНИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ?

- 6.1. Конвенция за подобряване участието на ранените и болните от въоръжените сили при бойни действия на сушата (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 21.7 %; Не – 78.3 %.
- 6.2. Конвенция за подобряване участието на ранените, болните и корабкрушенците от въоръжените сили при бойни действия на море (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 16.8 %; Не – 83.2 %.
- 6.3. Конвенция относно третиране на военнопленниците (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 31.2 %; Не – 68.8 %.
- 6.4. Конвенция относно закрилата на гражданските лица по време на война (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 26.8 %; Не – 73.2 %.
- 6.5. Първи допълнителен протокол от 08.06.1977 г. относно защитата на жертвите на международни въоръжени конфликти към Женевските конвенции от 12.08.1949 година. Да – 11.2 %; Не – 88.8 %.
- 6.6. Втори Допълнителен протокол от 08.06.1977 г. относно защитата на жертвите на въоръжени конфликти с немеждународен характер към Женевските конвенции от 12.08.1949 година. Да – 11.5 %; Не – 88.5 %.

7. ПО ВРЕМЕ НА ОБУЧЕНИЕТО ВИ ЗАПОЗНАВАН ЛИ СТЕ С ИДЕЯТА ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ГРАНИЦА НА НАСИЛИЕТО, УПРАЖНЯВАНО ВЪВ ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ?

- 7.1. Да – 22.4 %.
- 7.2. Не – 77.6 %.

8. ВЯРВАТЕ ЛИ, ЧЕ НАСРЕЩНАТА СТРАНА В ЕДИН ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ НЯМА ДА ИЗПОЛЗВА СРЕЩУ ВАС ИЗЛИШНО НАСИЛИЕ, АКО В КАЧЕСТВОТО СИ НА РАНЕН, БОЛЕН ИЛИ КОРАБОКРУШЕНЕЦ ВЕЧЕ НЕ ДОПРИНАСЯТЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ВОЕННО ПРЕИМУЩЕСТВО СРЕЩУ НЕЯ?

- 8.1. Да – 10.4 %.
- 8.2. Не – 55.6 %.
- 8.3. Не мога да преценя – 34 %.

9. ПОСЕЩАВАЛИ ЛИ СТЕ УЕБ-САЙТА (WWW.ICRC.ORG) НА МЕЖДУНАРОДНИЯ КОМИТЕТ НА ЧЕРВЕНИЯ КРЪСТ В ИНТЕРНЕТ?

- 9.1. Да – 1.9 %.
- 9.2. Не – 98.1 %.

10. ПО ВРЕМЕ НА ДОСЕГАШНАТА СИ СЛУЖБА ПОЛЗВАЛИ ЛИ СТЕ СЪВЕТ ОТ ЮРИСТИ ВЪВ ВРЪЗКА С ЮРИДИЧЕСКИ ОГРАНИЧЕНИЯ ПРИ УПОТРЕБА НА ВОЕННА СИЛА ?

- 10.1. Да, в качеството ми на потенциален обект на насилие в случай на въоръжен конфликт – 1.2 %.
- 10.2. Да, в качеството ми на лице, което ще употребява насилие в случай на въоръжен конфликт – 1.2 %.
- 10.3. Да, в двата случая – 2.1 %.
- 10.4. Не мога да си спомня – 5.4 %.
- 10.5. Не – 90.1 %.

11. КАКВО Е МНЕНИЕТО ВИ ЗА ПОСЛЕДИЦИТЕ ОТ УПОТРЕБАТА НА ВОЕННА СИЛА, НАДХВЪРЛЯЩА ВОЕННАТА НЕОБХОДИМОСТ?

- 11.1. Важат максимите “На война като на война” и “Победителите не ги съдят”. Да – 33.1 %; Не – 66.9 %.
- 11.2. Би довело до ескалация на конфликта. Да – 61.6 %; Не – 38.4 %.
- 11.3. Би довело до ескалация на конфликта като своеобразно историческо ехо. Да – 43.8 %; Не – 56.2 %.
- 11.4. Считаю, че е безсмислено. Да – 63.5 %; Не – 36.5 %.
- 11.5. Считаю, че е неправомерно. Да – 64.2 %; Не – 35.8 %.

12. ПО ВРЕМЕ НА ДОСЕГАШНАТА СИ СЛУЖБА ИЗПОЛЗВАЛИ ЛИ СТЕ СТАНДАРТИЗИРАНИЯ ЗА РАМКИТЕ НА НАТО ВОЕНЕН ТЕРМИН “ПРАВИЛА ЗА ВОДЕНЕ НА БОЙНИ ДЕЙСТВИЯ” (НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК “RULES OF ENGAGEMENT”)?

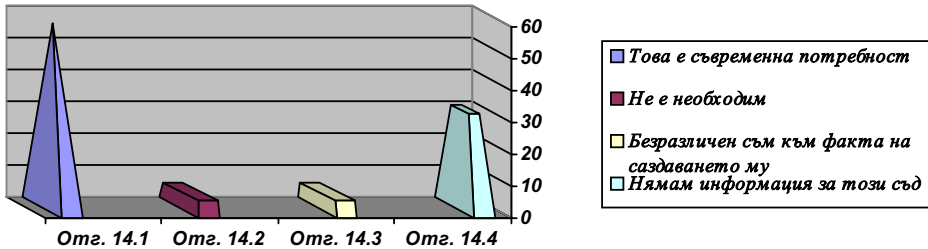
- 12.1. Да, при свеждане на бойни заповеди – 4.7 %.
- 12.2. Да, в други случаи – 6 %.
- 12.3. Да, при свеждането на бойни заповеди и в други случаи – 4.7 %.
- 12.4. Не – 84.7 %.

13. ЩЕ ОТКАЖЕТЕ ЛИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЗАПОВЕД, АКО ТЯ ПРЕДВИЖДА УПОТРЕБА НА ИЗЛИШНО НАСИЛИЕ ОТ ВАША СТРАНА ?

- 13.1. Да – 33.4 %.
- 13.2. Не – 25.8 %.
- 13.3. Не мога да преценя – 40.8 %.

14. КАКВО Е ОТНОШЕНИЕТО ВИ КЪМ СЪЗДАВАЩИЯ СЕ В ХОЛАНДИЯ ПОСТОЯНЕН МЕЖДУНАРОДЕН НАКАЗАТЕЛЕН СЪД?

- 14.1. Това е една съвременна потребност – 58 %.
- 14.2. Не е необходим – 5.4 %.
- 14.3. Безразличен съм към факта на неговото създаване – 5.2 %.
- 14.4. Нямам информация за този съд – 31.4 %.

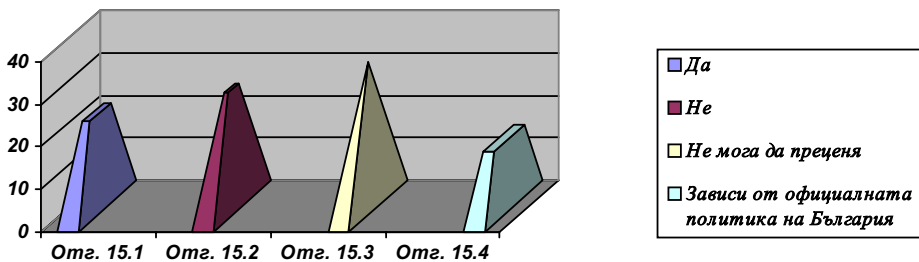
15. БИХТЕ ЛИ СВИДЕТЕЛСТВАЛ ПРЕД МЕЖДУНАРОДЕН НАКАЗАТЕЛЕН СЪД СРЕЩУ БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИН, ОБВИНЕН В ИЗЛИШНА УПОТРЕБА НА ВОЕННА СИЛА СПРЯМО ПРЕДСТАВИТЕЛ (И) НА ПРОТИВНИКОВА СТРАНА ?

15.1. Да – 21.9 %.

15.2. Не – 28 %.

15.3. Не мога да преценя – 34 %.

15.4. Зависи от официалната политическа позиция на България – 16.1 %.

16. ЖЕЛАЕТЕ ЛИ ДА ПРИДОБИЕТЕ ЗНАНИЯ И УМЕНИЯ ОТНОСНО НАЧИНИТЕ НА УСТАНОВЯВАНЕ НА ПРИЕМЛИВА ГРАНИЦА НА НАСИЛИЕТО ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ ?

16.1. Да – 80.1 %.

16.2. Не – 19.9 %.

В. РЕЗУЛТАТИ

за служители от Национална служба “Жандармерия” на
 Министерството на вътрешните работи на Република
 България
 (декември 2003 – февруари 2004 година)

1. ЗАПОЗНАТ ЛИ СТЕ С ПРЕДМЕТА НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ?

1.1. Да – 18.3 %.

1.2. Отчасти – 62.4 %.

1.3. Не – 15.1%.

1.4. Не съм чувал за него – 4.3%.

2. ЗАПОЗНАТ ЛИ СТЕ СЪС СВОИТЕ ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ?

2.1. Да – 40.9 %.

2.2. Отчасти – 39.8 %.

2.3. Не – 19.4 %.

3. В КАКВА СТЕПЕН МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО Е ВАЖНО ЗА ВАС?

3.1. Голяма – 38.7 %.

3.2. Средна – 23.7 %.

3.3. Малка – 9.7 %.

3.4. Не мога да преценя – 28 %.

4. СМЯТАТЕ ЛИ, ЧЕ НОРМИТЕ НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ПРЕДОСТАВЯТ ЗАКРИЛА СРЕЩУ:

4.1. Упражняване на насилие от страна на представители на една държава срещу нейните собствени граждани в мирно време? Да – 67.7 %; Не – 32.3 %.

4.2. Упражняване на насилие от страна на представители на една държава срещу нейните собствени граждани във военно време? Да – 62.7 %; Не – 37.3 %.

4.3. Упражняване на насилие от страна на представители на една държава по време на въоръжен конфликт срещу лица, които имат принадлежност към противниковата страна? Да – 72 %; Не – 28 %.

5. СМЯТАТЕ ЛИ, ЧЕ ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ Е ВЪЗМОЖНО ДА СЕ УСТАНОВИ ЕДНА РАЗУМНА ГРАНИЦА НА УПРАЖНЯВАНОТО НАСИЛИЕ?

5.1. Да – 51.6 %.

5.2. Не – 38.7 %.

5.3. Не мога да преценя – 9.7 %.

6. ЗАПОЗНАТ ЛИ СТЕ СЪС СЪДЪРЖАНИЕТО НА СЛЕДНИТЕ МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ?

6.1. Конвенция за подобряване участието на ранените и болните от въоръжените сили при бойни действия на сушата (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 31.5 %; Не – 68.5 %.

6.2. Конвенция за подобряване участието на ранените, болните и корабкрушенците от въоръжените сили при бойни действия на море (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 25 %; Не – 75 %.

6.3. Конвенция относно третиране на военнопленниците (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 51.6 %; Не – 48.4 %.

6.4. Конвенция относно закрилата на гражданските лица по време на война (Женева, 12.08.1949 г.). Да – 36.7 %; Не – 63.3 %.

6.5. Първи допълнителен протокол от 08.06.1977 г. относно защитата на жертвите на международни въоръжени конфликти към Женевските конвенции от 12.08.1949 година. Да – 28.3 %; Не – 71.7 %.

6.6. Втори Допълнителен протокол от 08.06.1977 г. относно защитата на жертвите на въоръжени конфликти с немеждународен характер към Женевските конвенции от 12.08.1949 година. Да – 28.3 %; Не – 71.7 %.

7. ПО ВРЕМЕ НА ОБУЧЕНИЕТО ВИ ЗАПОЗНАВАН ЛИ СТЕ С ИДЕЯТА ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ГРАНИЦА НА НАСИЛИЕТО, УПРАЖНЯВАНО ВЪВ ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ?

7.1. Да – 58.1 %.

7.2. Не – 41.9 %.

8. ВЯРВАТЕ ЛИ, ЧЕ НАСРЕЩНАТА СТРАНА В ЕДИН ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ НЯМА ДА ИЗПОЛЗВА СРЕЩУ ВАС ИЗЛИШНО НАСИЛИЕ, АКО В КАЧЕСТВОТО СИ НА РАНЕН, БОЛЕН ИЛИ КОРАБОКРУШЕНЕЦ ВЕЧЕ НЕ ДОПРИНАСЯТЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ВОЕННО ПРЕИМУЩЕСТВО СРЕЩУ НЕЯ ?

8.1. Да – 16.1 %.

8.2. Не – 55.9 %.

8.3. Не мога да преценя – 28 %.

9. ПОСЕЩАВАЛИ ЛИ СТЕ УЕБ-САЙТА ([WWW.ICRC.ORG](http://www.icrc.org)) НА МЕЖДУНАРОДНИЯ КОМИТЕТ НА ЧЕРВЕНИЯ КРЪСТ В ИНТЕРНЕТ ?

9.1. Да – 4.3 %.

9.2. Не – 95.7 %.

10. ПО ВРЕМЕ НА ДОСЕГАШНАТА СИ СЛУЖБА ПОЛЗВАЛИ ЛИ СТЕ СЪВЕТ ОТ ЮРИСТ ВЪВ ВРЪЗКА С ЮРИДИЧЕСКИ ОГРАНИЧЕНИЯ ПРИ УПОТРЕБА НА ВОЕННА СИЛА ?

10.1. Да, в качеството ми на потенциален обект на насилие в случай на въоръжен конфликт – 1.1 %.

10.2. Да, в качеството ми на лице, което ще употребява насилие в случай на въоръжен конфликт – 7.5 %.

10.3. Да, в двата случая – 2.2 %.

10.4. Не мога да си спомня – 6.5 %.

10.5. Не – 82.8 %.

11. КАКВО Е МНЕНИЕТО ВИ ЗА ПОСЛЕДИЦИТЕ ОТ УПОТРЕБАТА НА ВОЕННА СИЛА, НАДХВЪРЛЯЩА ВОЕННАТА НЕОБХОДИМОСТ ?

11.1. Важат максимите “На война като на война” и “Победителите не ги съдят”. Да – 32.3 %; Не – 67.7 %.

11.2. Би довело до ескалация на конфликта. Да – 67.7 %; Не – 32.3 %.

11.3. Би довело до ескалация на конфликта като своеобразно историческо ехо. Да – 55.4 %; Не – 44.6 %.

11.4. Считаю, че е безсмислено. Да – 68.8 %; Не – 31.2 %.

11.5. Считаю, че е неправомерно. Да – 67.7 %; Не – 32.3 %.

12. ПО ВРЕМЕ НА ДОСЕГАШНАТА СИ СЛУЖБА ИЗПОЛЗВАЛИ ЛИ СТЕ СТАНДАРТИЗИРАНИЯ ЗА РАМКИТЕ НА НАТО ВОЕНЕН ТЕРМИН “ПРАВИЛА ЗА ВОДЕНЕ НА БОЙНИ ДЕЙСТВИЯ” (НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК “RULES OF ENGAGEMENT”)?

12.1. Да, при свеждане на бойни заповеди – 1.1 %.

12.2. Да, в други случаи – 1.1 %.

12.3. Да, при свеждането на бойни заповеди и в други случаи – 3.2 %.

12.4. Не – 94.6 %.

13. ЩЕ ОТКАЖЕТЕ ЛИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЗАПОВЕД, АКО ТЯ ПРЕДВИЖДА УПОТРЕБА НА ИЗЛИШНО НАСИЛИЕ ОТ ВАША СТРАНА ?

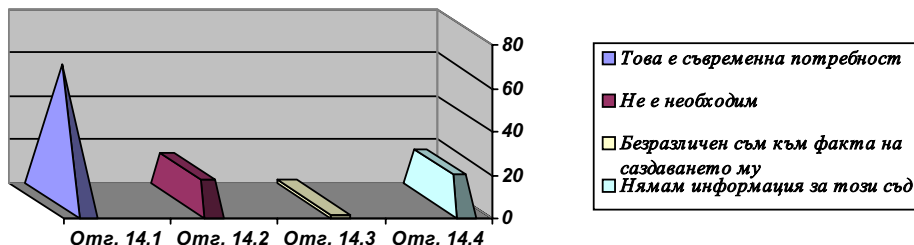
13.1. Да – 51.6 %.

13.2. Не – 9.7 %.

13.3. Не мога да преценя – 38.7 %.

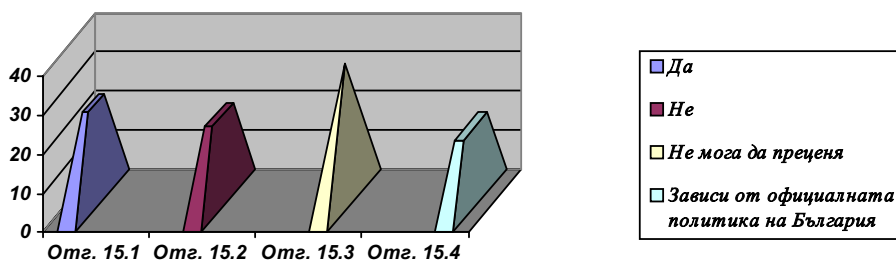
14. КАКВО Е ОТНОШЕНИЕТО ВИ КЪМ СЪЗДАВАЩИЯ СЕ В ХОЛАНДИЯ ПОСТОЯНЕН МЕЖДУНАРОДЕН НАКАЗАТЕЛЕН СЪД?

- 14.1. Това е една съвременна потребност – 63.4 %.
- 14.2. Не е необходим – 16.1 %.
- 14.3. Безразличен съм към факта на неговото създаване – 2.2 %.
- 14.4. Нямам информация за този съд – 18.3 %.

15. БИХТЕ ЛИ СВИДЕТЕЛСТВАЛИ ПРЕД МЕЖДУНАРОДЕН НАКАЗАТЕЛЕН СЪД СРЕЩУ БЪЛГАРСКИ ГРАЖДаниН, ОБВИНЕН В ИЗЛИШНА УПОТРЕБА НА ВОЕННА СИЛА СПРЯМО ПРЕДСТАВИТЕЛ (И) НА ПРОТИВНИКОВА СТРАНА ?

- 15.1. Да – 25 %.
- 15.2. Не – 21.7 %.
- 15.3. Не мога да преценя – 34.8 %.
- 15.4. Зависи от официалната политическа позиция на България – 18.5 %.

16. ЖЕЛАЕТЕ ЛИ ДА ПРИДОБИЕТЕ ЗНАНИЯ И УМЕНИЯ ОТНОСНО НАЧИНИТЕ НА УСТАНОВЯВАНЕ НА ПРИЕМЛИВА ГРАНИЦА НА НАСИЛИЕТО ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ ?

- 16.1. Да – 82.8 %.
- 16.2. Не – 17.2 %.

Г.РЕЗУЛТАТИ

за гражданското общество в Република България (септември – декември 2003 година)

1. ЗАПОЗНАТ ЛИ СТЕ С ПРЕДМЕТА НА МЕЖДУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО?

- 1.1. Да – 4 %.
1.2. Да, отчасти – 21.1 %.
1.3. Не – 74.9 %.

2. ЗАПОЗНАТ ЛИ СТЕ СЪС СВОИТЕ ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ?

- 2.1. Да – 11.2 %.
2.2. Да, отчасти – 20.2 %.
2.3. Не – 68.6 %.

3. СМЯТАТЕ ЛИ, ЧЕ ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ Е ВЪЗМОЖНО ДА СЕ УСТАНОВИ ЕДНА РАЗУМНА ГРАНИЦА НА УПРАЖНЯВАНОТО НАСИЛИЕ?

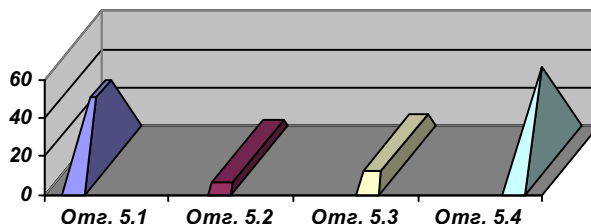
- 3.1. Да – 19.3 %.
3.2. Не – 39.1 %.
3.3. Не мога да преценя – 41.7 %.

4. ПОСЕЩАВАЛИ ЛИ СТЕ УЕБ-САЙТА ([WWW.ICRC.ORG](http://www.icrc.org)) НА МЕЖДУНАРОДНИЯ КОМИТЕТ НА ЧЕРВЕНИЯ КРЪСТ В ИНТЕРНЕТ?

- 4.1. Да – 1.1 %.
4.2. Не – 98.9 %.

5. КАКВО Е ОТНОШЕНИЕТО ВИ КЪМ СЪЗДАВАЩИЯ СЕ В ХОЛАНДИЯ ПОСТОЯНЕН МЕЖДУНАРОДЕН НАКАЗАТЕЛЕН СЪД?

- 5.1. Това е една съвременна потребност – 37.1 %.
5.2. Не е необходим – 5.1 %.
5.3. Безразличен съм към факта на неговото създаване – 8.9 %.
5.4. Нямам информация за този съд – 48.9 %.

■ Съвременна потребност ■ Не е необходим ■ Безразличен съм ■ Нямам информация